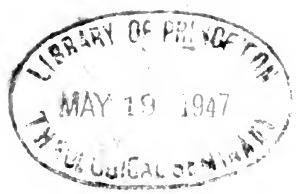

uy

X 1634

[Faint, illegible handwritten text]

date: 1562

SCE
1483

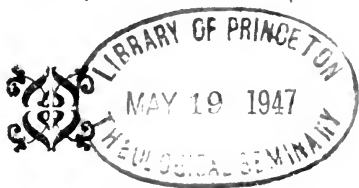

Contra Libellum Calvinii
in quo ostendere conatur
Hæreticos jure gladij coer-
cendos esse.

Auth. Sebastiano Casellione.
Sæd. Hier. in Villan.

Nolite ante tempus quicquam judicare, do-
nec veniat dominus, qui illustraturus
est occulta tenebrarum, et pate-
faciet concilia cordium,

1, Cor. 4.

Prov. 14.

*Impiorum Verba Insidiantur sanguini, et
proborum os eum defendit.*

Pfalm 2.

*Es nunc Reges prudenter agite : Erudimini
Judices Terre.*

ANNO Domini M. D. L. C. XII,

Benevole Lector,

Novis morbis nova adhibenda sunt remedia: Quoties vero antiquo morbo quempiam correptū videmus, antiqua etiam & tali morbo adhiberi solita, adhibemus remedia. A Egritudo seu potius Lethalis ille morbus, Tyrannis scilicet in conscientias aliorū, antiquo erat, et iam per multos annos in animis multorū regnum possederat, atque innumeros cum in his, tum in alijs regionibus truculenter necaverat. Huic malo Reformationem Ecclesię in Europę tractu posse succurrere speserat, & aliquo certe modo succurrit, hoc enim conscientię jugo pressi, spirituali gladio sese huic tyrannidi fortiter opposuere, atque Magistratus suos sacris concionibus, salutaribusque admonitionibus a tali persecutione ita absteruerunt & abstraxerunt ut lethalis hic morbus multis locis exulare, atque alias sedes querere cogeretur. Sed hominum inconstantiam, qui enim præter ceteros hunc morbum deprecabantur, cum eo premerentur, jam ab eo, gratia Dei liberati, quod spiritu optime ceperant, carne cōsummare conati sunt, & intolerabile hoc

conscientię jugum, quod suo collo Auxilio
Dei fortiter excusserunt, alieno rursus inij-
cere strenue studuerunt, non minori cum
crudelitate, quam cum illis antea actum fue-
rat. Exemplo est celeberrimus ille Genevę-
sis Ecclesię Doctor *Ioannes Calvinus* in sua illa
adversus *Michael. Servetum* persecutione,
quem suę fidei aut potius infidelitatis ergo
retinuit, cui dicam scripsit, & vivum de-
inde cremavit. Infidelitatem *Serveti* blas-
phemiam appellat, quod infidelitate longe
quid majus est; Non hic inficias eo, infideli-
tatem grave peccatum esse, blasphemiam e-
tiam gravius, neque etiam *Serveti* erroribus
patronum aut defensorem me offero, qui
alte eos sub terra deprimi, ne pestilentiales
quosdam halitus emittant, fatius esse credo.
Hoc tantũ dico; *Serveti* factum aut respice-
re fidem, aut potius infidelitatẽ, atque fuisse
de sacrę scripturę sensu: Blasphemus erat in
Deum (si vera, quę *Calvinus* scribit, ipsius
enim *Serveti* libri non extant, neque etiam
eos usque adeo desiderem) cum tamen cre-
deret se Deum extollere. Magnus certe &
damno publico conjunctus error, & tamen
error hic ex ignorantia; alioqui quę insania
quis furor, tam horribili mortis generi opi-
nionis

nionis cuiusdam ergo (quam tamen rectius edoctus repudiare & ejurare potuisset) se obijcere? Vitam itaque pro falsa quadam veritatis persuasionem effundere, quam cum aliquo conscientia suæ (quamvis male doctæ) verme vivere maluit. Morte ergo sua Deum se glorificare sibi persuasit. At persuasio ista (dices) falsa: Esto: *Serveto* tamen falsa non fuit, alioqui certe mortem refugisset. Rebellionis factionis, aut criminis læsæ Majestatis, saltem Gænevensis, argui aut convinci non potest: soli⁹ igitur conceptæ opinionis ergo. At dicis, pravæ, impiæ blasphemæ. Sit ita, sed tamen, quam ille non impiam, & ad Dei honorem facere credidit, & sacra Scriptura confirmare conatus est: Immo pro qua vitam sibi relinquendā, atque ita horrendam mortem gustandam putavit, quo sic gloriæ Dei ferviret, cui & adversarij illius cremando ipsum se servire putabant.

Quæritur an hæc non sit intolerabilis quædam & illicita conscientia Tyrannis & inaudita quædam ac plus quam beluina crudelitas: Ego certe ita esse pronuncio. *Calvinus* hoc suum factum publicis temporibus extenuare & defendere conatus est. Idem etiam *Beza* latius. Solidissimis vero & ex verbo Dei de promp-

*Declaration
tion Cal-
vini con-
tra Scri-
vet. Anno
1553.
* An D.
Calvine,
proprij
commo-
atque
honore*

causa ali- tis argumentis utriusque liber cū omnib⁹ fi-
quid affir- argumentis a multis refutatus est. Preter cę-
mant, fi- ter os autem hic fortissimum libertatis con-
des adhi- scientiæ propugnatorem & vindicem fe-
benda? se præbuit erudita pietate & pia eruditione
D. Sibran- excellens. *S. Castellio*, cuius labores et vigi-
duo, fol. lias circa hoc argumentu adversus Calvinū
111 & 27 tibi exhibemus, quo rectius deinde de hoc
et passim negotio iudices. Roget quis, ad quid quatri-
duani hui⁹ et jam grave olentis Lazari resu-
scitatio, hoc est errorum veterū renovatio?
Verum sic habeat. Si ullam in cælo positus
clarissimus ille Sol regionem aspicit, quæ
capitaliter illā de occidendis hæreticis hæ-
resim (hoc enim proprium Tyrannidis in
Conscientias nomen) odit, detestata est, et
expulit, certe illa hæc nostra est regio, nos-
træ hæc arctissimo foederis vinculo conjunc-
tę Provinciæ. Multa homines passi sunt,
multum sanguinis effusū, multa æraria ex-
hausta ad teterrimā hanc et sanguinariā be-
luam abigendam: omnia hæc nostra vidit et
experta est regio. Paucis ab hinc annis nulli
hæc Tyrannis adhuc innotuerat, pauci enim
plus equo fervidi Theologi, qui Monstrum
hoc adhuc in sinu fovebant, quantum pote-
rant tegebant.

Sed ecce veterator ille Sathan sub blando & specioso quodam glorię Dei & Zeli Ecclesię prætex, tu subdole & quasi per cuniculos quosdam irrepens, thronũ Dei affectat, ut sic hominum conscientijs & fidei rursus dominetur, atque præsit. Vetus enim ille T. Bezæ Tractatus de occidendis Hæreticis Gallice & Latine ante multos annos conscriptus & editus, a quibusdã verbi in Frisia Ministris cum præfatione quadam nimis aculeata & sanguinem redolente, ex latio in Belgiũ translatus, & tunc mandatus ac divulgatus est, quem etiam num hodie quidam extra omnem repræhensionis, & calumnię aleam positum autumant (nemo enim ex reformatę religionis Ministris hactenus inventus, qui huic doctrinę (si dijs placet) sese opponeret) atque hinc est quod, semel a nostro depulsus corpore languor, paulatim rursus illud occupet, & magis magisque inficiat. Multos etiã non puduit, erroris & fervoris sui filo ducti, in alio quodã Tractatu exẽpla, *Serveti*, *Neuseri*, *Gentilis* & aliorum, ad probandum illud quod volunt, adferre, & in quẽ finem hæc omnia, tute Lector benevole apud te expende: nil mihi cum *Serveto*, *Neusero*, *Gentile* aut alijs illius farinae ho-

In præfatione Ls-bells cui Titulus.

Daider
Wær-
schou-
wiuge.

Contra
Forstmann

minibus commune esse, novit ille, qui omnia, neque etiã patron⁹ illis esse velim: unũ hoc me torquet & animum meum angit, eos qui pro hæreticis habentur ita crudeliter occidi, & pro virili mea hanc sanguinariam labem ab hoc, nobilissimo nostrarum fœderatarũ regionum corpore, & à bene compositis & tranquillis nostris Ecclesijs arcere studeo, atque hunc Tractatum in præsentia (daturus forté in posterũ etiam alium) tanquam vetus quoddã & præsens antidotum adver⁹ hanc denuo renascentẽ & indies gliscentem pestilentialẽ luem, dono. Lege Lector, & æqua judicij lance trutina, senties certé adulterinã esse hanc doctrinã, & animæ pariter ac corpori, & regioni esse exitialem: contra vero plurimum facere ad propagandam veram doctrinam ad animarum salutem & corporum securitatem atque ad beatam & summam Provinciarum nostrarum tranquillitatem & pacem, si quis ei se fortiter opponat.

2. *Thess.* 2.

8.

2. *Cor.* 10

9. 5. 6.

Tit. 1-2.

Hebr. 9.

12.

Tunc alia ratione filium perditionis conficere studes quam spiritu oris Dei? Veritas suis armis vincit, quæ spiritualia sunt, & divinitus valida ad subversionem munitio-
nũ: ratiocinationes evertendo, omnemque
sublimitatem que sese extollit adver⁹ sus cog-

pitonem Dei, & in captivitate redigendo omnem cogitationem ad obediendū Christo, ut Apostolus inquit. Doctores qui hanc deserūt, quasi ad convincendos *hostes* per se non satis iustificans & valida sit, errant, & in ipsam veritatem graviter peccant, cui non satis confidunt, quia vim eius ignorant: & in ipsam Charitatem, quam erga proximū non satis exercent. Corpus quidem occidunt, animam vero occidendo non servant, imo potius eam perdunt, qui infidelem quempiam e medio tollunt. Hypocritas quidem efficiunt multos, Christianos vero nullos. Et quid si (ut fere fieri solet) ovem pro lupo, orthodoxum pro hæretico, fidelem Dei servū & testem pro Blasphemo occidant? Estne quod hos nostros rigidiores Theologos, ne hoc fiat, securos & certiores reddat? Vbi quæso huius facti diplomata? Num sacra scriptura? Nusquam certe hoc privilegium ipsis concessum invenies. Sacra enim Scriptura ad veritatem amplectendā blande ho- Mat. 13. mines invitat, non vi aut morte adigit, atque hanc hæresios extirpationem & hæreticorum occisionem expresse prohibet: quod non modo in hoc Tractatu, sed et in libello contra *Besam* aperte & dilucide ostenditur.

Esto

In prafa: **Esto ergo Ecclesiæ utrinque iudicium**
Libelli idque Christiane & candide ex Dei verbo
„Barr- ut decet. Quid si autem Synod^o, quid si ipsa
„der Ecclesia, penes quam omne volunt esse ju-
„warr: dicitur, hoc negligat monitoribus suis sese
„schu- fortiter opponat, *alteram partem audire* at-
winge. que emendationem admittere nolit? Quod
contra D. D. Ordinum decretum & bene-
placitum, videre licuit in recusatione *Revi-*
sionis (ut vocant) humanæ Confessionis &
Catechesios, cui etiam non nullos è contra-
rio subscribere coegerunt. Quid si etiam
ipsa graviter erret? Cujus nimis multa, pro
dolor, adferri possunt exempla, ac inter ali-
a Ecclesiæ Iudaicæ quæ per errorem Pro-
phetas & Apostolos trucidavit, & ipsum
Christum, immaculatum illum, & innoxium
agnum, tanquam, *Blasphemum* (quod
& hodie magna cum temeritate & impudē-
tia multis Pijis obijcitur) damnavit, & inter
maleficos crucifixit. Etiam ipsa Ecclesia Ro-
mana an non hanc sanguinariam viam in-
gressa? At nostra, inquires Ecclesia reforma-
ta: Vtinam Deus hanc Reformationem no-
bis largiatur & diuturnam esse velit Verum
quemadmodum illas, quas dixi ecclesias u-
na cum Helvetica & Genevensi errasse con-
stat.

stat, ita & nostra (vt quæ ex hominibus non
unde quaque perfectis, & errare valentibus
non autem ex omniscijs quibusdam Dijs,
constat, & ab optimis non semper pascitur
& regitur. *Pastores enim in Lapos saepe mu-
tantur, & Lupi Pastoribus saepe succedunt,*
(testante Calvino & Beza) in his articulis de

Cal. epist.
190 Idem
in scan-
dalis fol.
143. Be-
za Com.
de lestar.
fol. 279 b

hæreicis occidendis, & conscientiæ freno
inijciendo, errare graviter potest: Quid tum
in his omnibus Ecclesiarum erroribus futu-
rum? Quis nobis, tanquam incorruptus ali-
quis, & cœlo demissus Iudex, in tanta opi-
nionum discrepantia, de doctrina aliqua,
utrum Hæretica sit nec ne? quis de ipsis hære-
ticis quinam sint, judicabit? Num Magistra-
tus? minime: Beza enim hoc non fert.

Scribit enim: *Hæ enim sunt Ecclesia non Prin-*
cipum partes: eoque observare debent Princi-
pes ut intra potestatis suæ fines atque cancellos
se se contineant, ne scilicet audeant de Hæresi
iudicare. Sed & hodie maxima pars,
cum longo illo, gradibus & dignitatibus
distincto, Pontificiorum ordine, nihil aliud
quam Ecclesiam, Concilia & Synodos cre-
pat. Verum hic mihi quæso responde: ergo-
ne ejusmodi Ecclesiæ & Synodi intali re-
rum statu, & tanta opinionum diversitate,

In Trac-
tatu de
Hæreticis
à Magis-
tratu
niendis
pag. 168.
Edis:
Gall. pag
422. Edis
Belg pag.
343.

adver

adversarij, actores, & Iudices in propria causa (quod in Romana ecclesia detestati sumus) futuri? Quis hæc æquo animo feret? Quid aliud hinc quæso exurget, quam bellū quoddam Madianiticum? Aut novus quidam Papatuſ, novum conscientiæ jugum, veritatis frænum, Tyrannis quædam, & Prophetiæ (quæ libera esse debet.) quædam extinctio? Maxime, quando sic Ecclesia à suis partibus

Beza
tract. fo-
lijs. 306.
307.

Dupts
252.253
In p̄s̄at.
Concionu-
rum
Snecan.

Magistratum habet, *ut earum nutritij* Hi sint & *filium osculentur* hoc est interprete Beza Hæreticos occidant. Sed & hoc Iudæ aut Iobi osculum futurum, & vt Naziansen⁹, *Pro Christo erunt contra Christum.*

Audiunt homines quotidie, multi etiam magno cum dolore, fervidiores quosdam & biliosos Theologos Stentorea voce passim exclamare & invehi etiam in fratres & collegas suos, qui in aliquibus sacrae scripturae locis explicandis, non per omnia cum ijs consentiunt, & hanc suam apud multos agere fabulam, ut pro *Atheis* & *Hæreticis* habeantur, eos nunc *Pelagio* nunc *Arrio*, *Samosateno*, *Socino* aut *Serveto* (qui vivus combustus) comparantes, Quis autem harū impotentia vocum, & temerariorum Iudiciorum, fructus futurus sit, facile omnes pij & prudentes intelligunt, maxime in his regionibus, in his Ecclesiarum nos-

rarum diffidijs, quibus alius alium facile damnat, & ita coloribus suis apud omnes & præsertim D.D. Ordines depingit, ut in odia & inimicitias eorum incurrat & inauditus pœnis subijciatur.

Maxime itaque Tractatû hunc usui futurum speramus. Tum ut qui humanis ingenijs nimitû confisi, & exultatione atque autoritate duorum doctorum (scilicet *Calvini et Beza*) seducti in rectam viam redeantur. Tum etiam ut Ecclesiæ fœdi errores qui in eam irrepserunt & adhuc irrepere possunt demonstrentur, & ab ea arceantur: & ut zelus ille fervidus, quo Reges & principes ad persequendos & occidendos hæreticos excitatur, reprimatur. Denique ut D.D. Ordines alijque Magistratus fœderatarum Provinciarum [pro quorum, sapienti regimine, & fœlici ductu nunquam satis digne etiam in hoc negotio, Deo Opt. max. gratiæ agi possunt] hac nuda veritatis demonstratione, à subtilibus istis libertatis fidei hostibus, Theologis, sibi magis magisque cavere discant, & nunquã suã illã sibi à Deo datã dignitate, & *summa potestate* ex arbitrio & placito Ecclesiasticorû quorundam (quod in Antichristi regno plerumque fit) abuti velint, atque ita cœcie executores & Ministri crudelitatis aliena fiant.

1

2

3

4

5

Cal. epist

255.

Beza.

Tract. fo

Hæc lib. 423.

Hęc enim illorum insana crudelitas, Evangelicę doctrinę & Christianę Charitati (cujus tamen se doctores & imitatores profitentur) tam affinis est, quam Christo Belial, qui jam inde a condito mundo homicida est.

Mirum certę est Theologos, tam Iesuitas quam alios, qui *Prædestinationem* usque adeo urgent, in occidendis hæreticis multo alijs crudeliores esse, cum tamen hos magis illorum misereri decebat, quibus hæresim illam in fatis esse sciunt, nec si velint aliter posse sentire. Itaque Lector benevole Tyrannidem hanc arcere si nequis saltem suffragio tuo eam firmare & stabilire noli, atque sic animum tuum innoxio sanguine etiã aspergere: Deum potius precare ut hanc animabus, corporibus, & regnis exitialem doctrinam, sua potentia & sapientia præmat & tollat, atque ijs, qui eam tantopere urgent famorem det mentem, & omnibus nostris Principibus & Magistratibus gratiam suam & sapientiam illam Solomonis largiatur, quo sic inter falsam & veram matrem (quę dilecti filij sui vitam a manu falsę (quę in necem illius jam consenserat (vindicavit) cum spiritu discretionis discernat. Vale Lector benevole, & eo quod damus utere ac fruere.

Præfatio

Præfatio

Oportandum est ut bonorum Hominum magna sit authoritas, malorum autem nulla: Propterea quod authoritate multum ducuntur Homines, et plerumque de rebus incertis sola alicuius authoritate freti statuunt: Quo fit, ut si, qui authoritate pollet, vir bonus est, minus peccetur: sin malus est, graviter et sepe peccetur. Sed cum in hac perversa vita authoritas fere a multitudine pendeat, et multitudo ijs plurimum tribuere soleat, qui ipsius utilitati aut voluptati, aut honori inserviunt, et fama celebres sunt apud externos, quæ res ipsi multitudini sine ornamento: Ab ijs abhorreat, a quibus reprehenditur, aut qui ipsi non indulgent: plerumque fit ut assentatores et simulatores in prætio sint: Sinceri autem et severi homines, et famæ contemptores contemnantur.

Rursumque quoniam nihil tam tectum est quod non aliquando detegatur, quoniam præsens assentationis dulcedo parit postea dolores amaros, Fit ut postquã in magna damna, assentationibus obcæcati, reciderint homines, agnoscant et detestentur assentatores, bonosque laudent et defendant: quorum concilium quia carni esset adversarium, prius repudiarunt. Hinc fere fit ut boni post mortem laudentur, mali vituperentur: quod in vita fere contra fit, ut boni vituperentur, mali laudentur. In culpa est hominum inscitia, qui malunt præsentis voluptatis brevitatem, quam futuræ perpetuitatem: Sicut puer mavult in præsentia unum

pyrum, quam in futurum hæreditatem. Quod si homines essent viri, contra facerent, et ita maxima mala evitarent. Exempla occurrunt quamplurima. Noe suo tempore caruit autoritate, quam si habuisset, non ita misere Diluvio extinctum fuisset illud seculum. Idem accidit Lotho, quem aspernati perierunt Sodomitæ. Idem Prophetis, et Iohanni Baptistæ, & Christo, & Apostolis; quibus contemptis Iudæi in Longissimas & gravissimas calamitates sese coniecerunt: secuti videlicet blanda & assentatoria, eademque cruenta Scribarum & Phariseorum consilia. Iam vero docuit Christus futurum, ut in adventu suo sit is status, qui fuit temporibus Noe & Lothi: hoc est, ut sit summa securitas, & eorum contemptus qui a peccando avocabunt. Quod si instat adventus domini maxime nobis suspecti esse debent, qui sunt in eo gradu in quo Scribæ & Pharisei, ne suis blandis consilijs precipitent nos in damna sempiterna: maximeque eos debemus facere aut etiam querere, qui sunt Noe aut Lothi similes, hoc est qui nos a peccatis avocant, etiamsi eorum consilia in præsentia sint amara. Omnino accidet nostris temporibus, quod accidit tunc: Contemnuntur & vexabuntur, qui hominum saluti studebunt: Contra in pretio habebuntur falsi Prophetæ, quoniam carni blandientur. Si quis habet aures, hæc audiat & eruminet. Parvus est numerus eorum, qui sapere volunt; ijs nos laboremus. Qui sanum consilium contemserint, idem postea frustra requirent. Beati qui nec ipsi sibi assentantur, nec aliorum assentationes admittunt.

Quorsum hæc a me dicta sint, jam referam. Est hodie Iohannes Calvinus summa autoritate,

tate, quam equidem ei optarem maiorem, si
 mitis ingenij hominem & misericordem vi-
 derem. Sed quia proximo facto palam ostendit,
 se sitire multorum sanguinem, scriptoque suo
 multis pijs periculum creaverit, ego qui & na-
 tura & disciplina a sanguine totus abhorreo
 (sicut omnes abhorrere debent) palam orbi
 (si Deus volet) ostendam eius conatus, ut qui
 perire nolint, desinant ab eo decipi, & in viam
 revocentur. Combustus est Genevæ, ob opini-
 ones de religione, superiore anno, qui fuit 1553
 die 26. Octobris, Michael Servetus Hispanus,
 impulsore & authore Calvino, eius Ecclesiæ
 Pastore. Divulgato Serveti supplicio multi
 offensi sunt, præsertim Itali & Galli: Primo
 quod occisus esset homo propter opiniones de
 religione. Deinde quod ita crudeliter occisus
 esset: 3. quod authore Pastore: 4. quod con-
 spirasset in eo occidendo Calvinus, cum ini-
 micis suis: nam et hoc ferebatur: quinto quod
 combusti essent eius libri Francfordiæ. Sexto
 quod post mortem damnatus esset a concio-
 natoribus ad Gehennam. Hæc audiens Calvi-
 nus publicavit Librum contra Servetum, ut se
 purgaret et illum refelleret, atque insuper fer-
 ro coërceri debere ostenderet. In eo libro quid
 conetur efficere Calvinus pauci vident. Est e-
 nim falsa specie pietatis ita fucatus & colora-
 tus, ut deprehendere non sit facile, præsertim
 ijs qui Calvino sunt addicti. Hunc ergo Librū
 nunc examinandum suscepi, et explicandum;
 ut aliquos, si fieri potest ab errore revocem. At
 nemo mihi hoc Loco tumultuetur, ponderet
 rationes Lector, & avvocato a personarū dig-
 nitate

*Michael
 Servetus
 Hispanus
 alias de
 Renes ab
 Arrago-
 nis.*

*Catalo-
 gus qui de
 librorum
 a Serveto
 editorum
 recense-
 tur in bi-
 blioteca
 Gesneri,
 qui dicit
 illum
 scripsisse
 de Trini-
 tatis er-
 roribus
 lib. 7.*

no 1531. nitate animo, in veritatē (quæ ali oquī perspicī
Excusos non potest) totus sit intentus. Efficiam volente
in 8. Di- Deo, ut conatus huius hominis deinceps ijs pa-
alogum teant qui se cœcos esse nolint. Dicit fortè Cal-
de Trini- vin^o, suo more, me esse Serveti Discipulum: Sed
ate Li- id neminem terreat, Serveti ego Doctrinā non
bri 2. de defendo, sed Calvinī falsam doctrinam osten-
justitia do. Itaque de Trinitate, de Bap̄tismo, & cœte-
regni ris arduis questionibus non disputabo, cum
Christi, Serveti Libros, quippe combustos diligentia
capitula Calvinī, non habeam, ut possim ex ijs videre
4. Anno quid senserit, Sed in cœteris quæ sunt extra il-
1532. I- lam Servetanam disceptationem, Calvinī erro-
zem li- res sic demonstrabo, ut quivis perspicere pos-
brum in- sit, eum per sitim sanguinis palpare in ipsa me-
scriptum ridie. Agam autem cum eo, non quomodo e-
Christia- git ipse cum Serveto, p̄vem postquam una cum
nismi re- libris combustis, mortuum Lacerat, et eius er-
stitutio, rores citatis etiam (si superis placet) libri, quem
in quo hac combustis, paginis, multisque locis, refellit: per-
continen- inde ac si quis Domum combusserit: Deinde nos
sur^o. de ex ea Domo aliqua vasa petere jubeat, & cubi-
Trinita- cula aut capfas indicet. Nos vero Calvinī libros
te divi- non comburemus: Vivunt & author & Liber,
an, quod & equidem latine et gallice ab eo editus, ne quis
in ea non causaripotit aliquid a nobis depravari. Ponam
fit invis- autem ipsius verba, & eos Locos, de quibus dis-
bilium ferere volam, signabo numeris, sic ubi opus erit:
srium ve deinde numeros illis respondentes ponam an-
rum illu- te mea verba, ut ita breviter perspicī res possit.
sio, sed Ac primum titulum ponam, qui sic habet.

Calvinus 1.

stantia Defensio orthodoxæ fidei de sacra Trinitate,
Dei ma- contra prodigiosos errores Michaelis Serveti
nifesta Hispani,

Hispani, ubi ostenditur Hæreticos jure gladij coërcendos esse, & nominatim de homine tam impiojuste & merito sumptum Genevæ fuisse supplicium. *Vaticanus.*

Hæreticos ab errore denominat, quasi sic dicat: Scribam contra errores Serveti, ut ostendam errantes hoc est, hæreticos jure gladij coërcendos esse, sicut errans Servetus gladio coërcit⁹ est. Hanc esse mentem Calvini postea apparebit, ut velit eos qui graviter errant interfici nisi velint in Calvini Sententiam descendere. Atque hoc agit tota hac de hæreticis disputatione (quem admodum ostendemus) ut quoscunque Calvinus cum suis hæreticos judicat, ij Serveto committentur: Quod si fiat, comburentur omnes Christiani nominis homines, exceptis Calvinianis, hoc est, Calvini institutum ratum habentibus, quod deinde sic aggreditur. *Calvinus 2.*

Quamquam inter alia errorum portenta, quibus Satã renascentis Evangelij Lucem hac ætate obruere conat⁹ est, apprime detestabilis est (1) impietatum congeries, quam Michael Servetus Libris editis evomuit. Ante hac tamen hominem non putavi ex professore refutandum, quia tanta suberat eius (2) delirijs absurditas, ut nullo contra repugnante (3) ultro in fumum abitura sperarem.

Vaticanus.

1. Impietates vocat, quas in titulo errores appellavit, et hic deliria, quæ convenire non possunt. Nam error impietas proprie dici non potest, nisi velis impium, appellare Paulum, dum persequitur Ecclesiam, aut Thomam, dum non

quibus tam credit surrexiffe Christum, qui errorès erant
nunc pre- certe graviffimi, Sacrae literae impios vocant e-
sentis. os, qui scientes & impio animo, non infirmita-
te victi, aut ignorantes seducti, peccant: cuius-

De miſſ- modi fuit Cain qui fratrem suum occidit, aut
serio Tri- Saulus, qui Davidem persequeretur, cum ta-
mitatis men ipse suo ore confessus fuisset, se ei facere in-
& vete- juriam. Pro talibus non orat Christus, qui
rum dis- dicit se non orare pro mundo. At pro errantibus
ciplina orat, dum dicit: Ignosce eis, quia nesciunt quid
ad Philip faciunt, id est errore peccant. Si enim eum cog-
Melanct. novissent, nunquam dominum gloriae crucifixif-
apologia sent. (2) Deliros vero impios appellare, hominis
Omnia est propemodum delirantis. Nam in quem non
hec imo. cadit pietas, in eundem non cadit impietas: non
pressa cadit autem in delirium pietas, non magis quam
sunt a° in bestiam: non cadit igitur in delirium impie-
1553. tas. (3) Et certe in fumum abiissent, si fuissent
&c. absurda deliria. Nec enim ita delirant homi-
nes ut capiantur absurdis delirijs, & futilibus
ineptijs, ut ipse paulo post appellat, Pergit de-
inde paucis interjectis.

Calvinus 3.

I. Postea ex bonorum virorum relatu agnovi
me fuisse deceptum.

Vaticanus.

Erravit igitur Calvinus, commisitque aliquid,
ut sit dicendum non putavi. Hoc si quis antea
de eo dixisset, is fortassis pro blasphemo habi-
tus fuisset a Calvinii discipulis. Pergit deinde
paulo post, ubi antiquorum curiositatem accu-
savit.

Calvinus 4.

Quid hodie? major pars humano quoque pu-
dore excusso, palam Deo illudit: (1) In tremen-
da

da eius mysteria non minus proterve irrum-
pit, quam si porci rostra in pretiosum thesaurū
ingererent. Vaticanus.

1. Videtur contra seipsum loqui, Dei vere tre-
menda mysteria sunt Trinitas, Prædestinatio &
Electio. De his rebus hic homo sic affirmat,
quasi fuerit in Paradiso, & ita spinose de Tri-
nitate in hoc libro docet, ut nihil aliud quam
simplicium conscientias hac curiositate labe-
facter, inque dubiū vocet. De prædestinatione
vero ita crude docuit, ut innumeros homines
adduxerit in tantam securitatē, quanta fuit an-
te Diluvium, aut tempore Lothi, ut præparatus
ab eo mund⁹, possit adventu Domini securus
opprimi. Calvinus. 5.

Multi impura scelestaque vita Evangelij pro-
fessionem contaminant.

Vaticanus

Impuros & scelestos appellat adulteros, ebrio-
sos, & eius generis cæteros, qui vere sunt im-
puri. Sed non intelligit, nullum hominum ge-
nus impurius esse quam hypocritas, qui sub o-
vina pelle oves devorant.

Calvinus. 6.

Atque ut alia taceam, videmus quam (1)
audaciter lasciviant plurimi in suis commentis:
quamque inexplebilis novarum rerum cupidi-
tas infani pruritus instanter alios exagitat.

Vaticanus

1. Ut ipsemet qui ita audax est, ut eius com-
mentis contradicere Genevæ putetur nephas.
Itaque nec infantes alijs verbis bap̄tisare licet,
quā præscriptis a Calv. nec psalmos alijs dieb⁹
canere, Plus innovavit ipse decem ānis, quam

universa ecclesia sexcentis: cum tamen in suis Institutionibus in tales innotatores acerrime invec^o fuisset, ut videatur eos depellere voluisse, quo ipse in eorum locum subiret. Ponam eius verba ex primarum Inst. (quæ Basileæ impressæ fuerunt anno 36) Capite 6. pagina 429. Calvinus 7.

*Calvi-
nus in
Instituti-
onibus.* .1. Legum vero ferendarum potestas, cum et ipsa Apostolis incognita fuerit, et toties ecclesiarum ministris per verbum Dei adempta, miror qui eam, præter Apostolorum exemplum, contra manifestum Dei interdictum ad se trahere ausit. Non enim ambiguum est quod scribit *Iaco. 4.* Iacob^o: (2) Qui iudicat fratrem, iudicat Legem, qui Legem iudicat non est observator Legis, sed iudex: Vnus autem Legislatores, qui potest servare & perdere. Et paulo post: Petrus quoque, cum pastores officij sui admonet, sic gregem pascere hortatur, ne (.3.) dominium exerçant adversus clericos. En precipuum adeoque a radice revulsum, quicquid sibi potestatis vendicant, qui se sine verbo Dei efferre volunt. Non enim quicquã Apostolis datum, quo ipsi suam doctrinã & suum regnum stabiliant, sed duntaxat quo regnum ac doctrinam magnificent.

Vaticanus

.1. At tibi cognita fuit, qui Leges tulisti Genevæ ante annos octo, quarum authoritate et contra alios usus es, et proxime paucis diebus post mortem Serveti, Bertellerium oppugnasti, & Magistrat^o presidium ex Legibus, quas tu tulisses, Magistratus sanxisset, contra alios postulasti, & easdem ad tuas illas helveticas Ecclesias misisti, ut ex tuis illis, legibus pronunciarent

de excom-

municando Bertellerio, quem admodum paulo ante de Serveto pronunciarant. Quod si diceres te non novas illas leges condidisse, sed omnia ex verbo Dei statuisse, Primum obijcietur nihil ergo a te scribendum fuisse, sed leges ut a Deo latæ sunt, sic relinquendas fuisse, Non ita proterve rostrum in præciosum thesaurum ingerendum fuisse. Deinde quæretur ex te, ubi nam doceat verbum Dei psalmos certos, certis diebus ad prescriptum Calvinii canendos esse, & alia multa, quæ ex prescripto tuo sic istis observantur, ut sit contravenire magis nephas, quam si quis peccaret in Spiritum Sanctum. (2) Tu scilicet Servetum & innumeros alios non judicasti. (3.) Ipse ita dominatur, ut a multis simpliciter Dominus appelletur. Disputatum aliquando fuit inter ipsos concionatores, utrum Calvinus Dominus appellari deberet, cum alij appellarentur Magistri, optinuitque dominatio, ut Dominus appellaretur. Venit enim in eius ædes quidam pauper simplex homo, qui quæsitivit an frater esset domi? Cui responsum est: Quid frater? Satis magnus est ut a te Dominus appelletur. Denique sic dominatur Genevæ Calvinus, ut eum offendere sit longe periculosius, quam regem Galliarum in ipsa regia. Sciunt hæc innumerabiles ab eo ejecti, & misere vexati, quos enumerare longa esset historia. Ostendat nunc tale aliquid vel fecisse vel docuisse Apostolos. Sed redeamus ad institutum Librum.

Calvinus 8.

His ergo vitijs justam ac debitam mercedem rependit Deus, dum homines alioqui non stu-

pidos, & aliqua doctrina finctos, bruta quadā
sordiditate in foedos pudendosque errores pro-
labi sinit. Hoc, quanquam non in tempore, ut
decebat, remedij adhibendi causa meditat-
us sum : ubi tamen re ipsa edoctus agnovi, non a-
deo miratus sum multos esse in (1) Italia tunc
infectos. Quod dico non modo in bonam
partem accipient, equi & (2) modesti illius gen-
tis homines, sed in corrigendo (3) patrię suę
malo (quod utinam non alijs quoque regionibus,
& presertim Gallię nostrę communę foret) mihi libenter subscribent.

Vaticanus.

Est operę pretium perspicere cur hoc potissimum de (1) Italis dicat & Gallis. Cęterę nationes Calvinũ magis ex scriptis norunt quam ex moribus. Hinc fit ut cum multi remotarum gentium homines habeant pro Deo, quod eius vitam putant ipsius professioni respondere. Ex Italia vero & Gallia multi Genevam confluunt & longinqua consuetudine Calvini ingenium nonnulli deprehendunt. Id cum antea patefiebat, tum vero in Serveto palam factum est. Nā quo tempore erat ibi Servetus in vinculis, venit eo forte fortuna Italus quidam Ictus celebris, cui cum de Serveto narratum esset, dixit se nunquam eius fuisse sententię, ut aliquis pro opinionibus quamvis hæreticis, moreretur, & ad id rationes suas adduxit. Deinde de opinione Serveti, qui dixisset Iesum Christum etiam quod ad humanitatē attineret, esse verum naturalemque Dei filium, ex ipso Deo & virgine genitum, nonnulla differuit, & eam sententiam sibi non admodum displicere dixit, quin se a puero

Ictus nomen (ut mihi quidem videtur) exprimit argumentum, ubi dicit Gribaldus a Calvino superbe repudiatus. Idem ethnicus dicitur.

puero ita semper sensit. At fratres illi protin⁹ offensi, eum in Serveti opinione esse dixerunt, & si perseveraret, ut hæreticum devitandum. Cœpit ille ut de re valde aîdua suspensus eos rogare ut sibi conventum darent, ubi rationē suam palam posset exponere: Aut saltem aures Calvinî (cuius auctoritatem ipse semper plurimi fecisset) sibi conciliarent, ut ab eo ea de re tanti momenti, apertius posset institui. Sed nihil impetravit. Itaque ea de re graviter commotus discessit, & ad Vincentinos fratres ea de re literas scripsit. Præterea Lelius quidam Zosin⁹ literas Genevam misit ad amicū suum, in quibus scribebat Abelis sanguinem conqueri ad Deum, & fore ut Cainus non inveniret pacem in terris. Item Bernardinus Ochinus rediit ab Anglia Genevam post die quam Servetus combu⁹ est, ad eum venit quidam, qui ei mortem Serveti narravit. Bernard⁹ vero ita locutus est, ut appareret ei non probari factum: Quæ res eum reddidit invisum. Ad hæc venerunt a hæreticis fratribus quædam carmina, in quib⁹ dicebatur vnum Servetum a Calvino extinctum, sed revixisse innumerales: Corpus eius crematum, sed animā intactam remansisse: Si Christus ipse Genevam veniret, fore ut crucifigeretur: Non esse jam eundem Genevam ad Christianam Libertatē. Ibi enim esse alterum Papam, sed qui vivos torreret, cum Romanus prius suffocaret: Nam fere universi Itali, etiam qui Calvinî doctrinā approbant, tum ea crudelitate offensi sunt gravissime, quod & in Gallia magna ex parte accidit. Hæc res nationib⁹ his Calvinū reddidit iniquiorem.

Æquos modestosque vocat eos, qui subscribunt
eius crudelitati (3) Et quo nihil habent melius
id patriæ malum appellat Calvinus, videlicet
quod nolunt cuivis homini temere credere.
Quod autem Italorum maximum vitium est,
eius nullam mentionem facit Calvinus: Lo-
quor de vindictæ cupiditate, qua nimirum la-
borant multi Itali. Sunt enim Itali natura val-
de boni aut valde mali. Sed quoniam id viti-
um Calvino cum Italis sic commune est, ut eis
palmam præripuerit, prudenter de eo tacet.

Calvinus 9.

Vulgaris hic morbus est, ac fere ubique reg-
nat, quod ut quisque ingenij agilitate pollet,
ita eum titillat inanis curiositas, Sed in Italis
forte propter rarum acumen magis eminet.

Vaticanus.

Mavult simplices et bardos, quibus posse
quidvis persuadere. Ingeniorum Lumina re-
formidat, & extincta cupit, ne detegatur. Ta-
lis fuit olim præstigator ille Alexander pseudo-
mantis, hoc est, falsus propheta, qui a suis præ-
stigijs Christianos & Epicuræos remouebat.
Tum ipse Calvinus de ingenij acumine potis-
simum gloriatur, & multa tam argute disserit,
ut ea nemo intelligat: Sed vult solus esse, quo
possit maiori cum lucro nundinari. Pergit de-
inde, & eos qui se eius crudelitatis ministros
præbere nolunt, Serveti discipulos appellat, ut
eos reddat invisos. Hic enim quorundam mos,
ut quicumque eis non assentatur, is inferni ali-
quo nomine denigretur: Atheus, aut Liberti-
nus, aut Anabaptista, aut quid aliud huiusmodi
vocetur: quem quidem morem didicerunt a
patri-

patribus suis, qui sic solebant pugnare: Samaritanus est, Dæmonium habet, quid eum auditis? Hac diffamandi ratione alios imperitos ab eis audiendis absternent, atque ita victoriam non auditis alijs obtinent. Dicit deinde eos esse Madianitarum similes, cum nulli unquam Madianitę magis inter sese diffiderint, quam ipse cum suis. Atque ubi proposuit se contra Servetum scripturum, ut alios ad sobrietatem revocet, causam sui facti sic reddit.

Calvinus 10.

Si quis obicijat vel ignavum esse bellum, quod mortuo inferitur, idque non obscurum diffidentię meę signum esse, quod nunc mortuo insultem, cui vivo & Loquenti pepercerim: vel crudelem esse, qui mortui hominis umbram infecter: Vtriusque prompta est facilisque defensio. Ego enim quam diu spes fuit eius (1) ad sanam mentem revocandi, privatim operam meam impendere non destiti.

Vaticanus.

Hoc est ad opinionem Calvini. Nam pro insanis habet, quicumque cum ipso non sentiunt. Sed fingamus sanum esse Calvinum, quomodo ad sanam mentem revocare potuisset eum, quem tam inique tractabat? Præcipere solent Rethores de concilianda auditorum benevolentia, quo persuaderi possit. Nam a quo quis alienum animum habet, ab eo persuaderi non potest. Calvinus orator bonus, ut Serveti benevolentiam sibi conciliaret, eum confestim rapuit in carcerem, omnes ad eum aditus, ijs qui eum consolari, aut ei concilium dare possent,

diligentissime præclufit. Omnes fuos collegas in eum incendit : ipfe eum in carcere abfentem quotidianis concionibus ad populum invidiofiflime traduxit. His rationibus conciliata Serveti benevolentia, eum ad fanam mentem revocare conatus eft. Si me hercle Calvinum audire et ab eo difcere Servetus ftatuiffet, his iniquitatibus deterreri potuiffet.

Calvinus. II.

Ac ne dubijs narrationibus Lectores morerentur tantum (1) fimpliciter referam, quod duabus ante mortem fuam horis verum effe coram multis teftibus confeffus eft. Quum meum colloquium petiffet (2) miffi funt duo Senatores (3) qui me in carcerem deducerent.

Vaticanus.

I Quam fimpliciter mox videbimus (2) Præterea quod eft præcipuum, Negaverat fe iturum nifi permiffu Senatus. Et qui Senatui primo ad capiendum Servetum pene coëgerat, is nunc eum jam ad mortem damnatum adire fine prefidio non audet. Itaque hanc puerilem Calvinifimulationem ipfi Senatores admirati funt. (3) In carcerem Calvinus. (Chrifti Difcipulus) a Senatoribus honorifice deducitur: Servetus cum macula ignominia a licitoribus ductus fuerat. Nunc confer cum Calvino Chriftum.

Calvinus. 12.

Quidnam vellet rogatus, dixit fe a me veniam petere.

Vaticanus.

Expectabam ut confiteretur, que tu paulo ante dixeras, videlicet quod tu privatim operam tuam ad eum fanandum impendiffes. Nihil tale confitetur, & tu nobis illudis, neque pro-

pro-

promissū præstas. Non idem est veniam petere,
& illa confiteri. An putas omnes ita bardos esse
ut istam artē nemo animadvertat? Sta promissis,
ostēde illum ea esse confessum. Sed quoniam
callide dissimulas, ego pro te narrabo. Erat
Servetus paulo iracundior. Cum incidisset
in Calvinum, hominem extremæ iracundiæ, &
ab eo ita inique tractatus fuisset in vicula, ex-
acerbatus ita est, ut in eum multa magis iracū-
de, quam Christiane dixerit. Ad ea quæ Calvinus
responderit, qui non adfuerunt, conijciāt
ex eius scriptis & concionib⁹, quas in eum toto
illo tempore habuit: Igitur Servetus postquam
sibi mortem instare vidit, cœpit de reddenda
ratione Deo cogitare: & quoniam intempe-
rantius locut⁹ fuisset, a Calvino veniam peti-
it, non propter doctrinam, neque quia Calvi-
nus ei unquam benefecisset, sed quia Servetus
maledicta maledictis, cōtra Domini præceptū,
rependisset. Hæc dissimulans, tenebras offudit
oculis lectorum, quasi Serveti modestia Calvi-
num reddat insontem. Hic subit illud quod in
proverbijis: *Dives cum fecit injuriam insuper mi-
natur: Pauper cum affectus est injuria supplicare
cogitur*: Servetus capitis damnatus, a Calvino
damnatore suo veniam petit. Calvinus veniā
Serveto neque viventi dedit, neque mortuo, ut
ostendit totus hic liber in illum accusatorie
scriptus, & conciones, & quod eos tam acerbe
& verbis, & factis, & scriptis infeciat, qui
Serveti vicē audent vel misereri. En pastorem
ovium Christi, qui animam suam ponat pro o-
vibus suis: en hominem Christianū, qui Solem
occumbere non patitur super iracūdiam suam:
Calvinus

Ego vero ingenue præfatus (1) me nunquam privatas injurias persecutum, quãta potui mã-
 fuetudine admonui : jam me ante annos .16 .
 non sine præsentis vitæ discrimine obtulisse me-
 am operam ad eum sanandum, nec per me ste-
 tisse, quo minus resipiscenti manum pij omnes
 porrigerent. Deinde Literis privatis cum ipso
 placide egisse , nec ullam captasse ostentatio-
 nem, Denique nullum a me benevolentiaẽ offi-
 tium fuisse pretermissum, donec libris meis ob-
 jurgationibus exacerbatus (2) rabiem magis
 quam bilen effudit.

Vaticanus

.1. Negat se unquam privatas injurias per-
 secutum, qui vindictæ cupiditate sic ardet , ut
 eum nemo de Magistratu quidem offendere
 ausit ulla minima ore, nisi velit suscipere inex-
 piabiles inimicitias . Atque hæc sunt toti illi
 nationi notissima. Enimvero est operæ pretium
 ex ijs quæ scripsit , cognoscere hominis erga
 Servetum benevolentiam . Scripsit Calvinus
 commentaria in Ioannem, quibus commenta-
 rijs epistolam prefixit Robertus Shephanus, in
 qua Calvinus in refellendis aliorum opinionibus
 modestiam mirifice predicat. In prima sta-
 tim pagina eorum commentariorum Calvinus
 Servetum his verbis aggreditur : Servetus
 superbissimus ex gente Hispanica nebulo. En
 modestiam dignam quam Robertus ad coelum
 extollat. Sed facit Robertus quod cæteri Cal-
 vini Discipuli: Hominem tanti faciunt ut eius
 facta et dicta omnia nullo judicio, ne conside-
 rata quidem, certatim celebrent. Quo quis-
 que

que eum magis laudavit, eo Christi amor est.
Adducam aliud exemplum modestiæ Calvinii
in Servetum. In Libro de scandalis, pag. 59.
sic scribit: Pro multis unum exemplum Serve-
ti sufficiat. Is enim Lusitanico fastu inflatus,
magis etiamnum propria arrogantia turgens,
hanc sibi comparandi nominis rationem opti-
mam esse statuit, si omnia religionis principia
convelleret. Quicquid ergo de tribus in Deo
personis, olim ab ipso Apostolorum seculo tradi-
tum a patribus, & continua ætatû serie ab om-
nibus pijs receptum fuit, non modo tamque in-
sultum repudiat, sed plusquam atrocibus con-
vitijs exagitat ac proscindit. Tantum cani-
na illa mordendi latrandique rabies, quæ ebul-
liunt omnes scriptorum eius paginae, satis tes-
tantur, qualis hominem spiritus instiget. Ad
rem vero si venias, satis perspicies jejuna inanis
gloriæ siti jaccensum, absurdißima quequæ deli-
ria cupide hausisse, quibus sese inebriaret, &c.
Interim multa speculationum plaustra conge-
rit, quæ adeo nihil habent coloris, ut facile sano
cui vis homini constet, non nisi cæco sui amo-
re fascinatam, posse ita desipere. Hæc sunt verba
Calvini. Credam⁹ igitur eum vitam suam ob-
tulisse perinde propter Servetum, in quem cani-
nam hanc mordendi Latrandique rabiem
(benevolentia suæ iudicium) ebulliverit, ut of-
tenderet quali mansuetudinis spiritu instigare-
tur. Et postea non erubescit, publicatis toto
orbe libris differere (2) Deest, & qui Servetum
vivum torruerunt. En pietas, deberet hoc sal-
tem dicere sine rabie. Cætera quæ deinde po-
nit, omitto, quod Serveti libros non habeo &

Calvino credere periculosum nimis est. Subjicit deinde.

Calvinus. 14.

Cum monendo & hortando nihil proficere nolui (1) supra magistri regulam sapere (2) nam ab hæretico homine qui *autochatachritos* peccabat, secundum Pauli Apostoli præceptum, discessi.

Vaticanus.

Callide tacet quid responderit Servetus: & tamen supra dixerat se relaturum quid Servet⁹ duabus ante mortem suam horis confessus esset (1) Magistri regula est, peccantem admonere seorsum: Deinde adhibito uno aut altero teste: Postremo, dicere Ecclesiæ. Calvini prima admonitio fuerunt illa, quæ supra posuim⁹ convitia: altera carcer: tertia fasces. Hanc rationem a Magistro Christo non didicit (2) videlicet Calvinus hoc loco hæreticum appellat eum, qui aliquoties admonitus non paet: & recte sane. Sed oportet admonitionem esse & bonam & veram. Bona est, quæ a charitate proficiscitur: Calviniana admonitio fuerunt vincula: Talis admonitio etiam amicum alienare posset, tantum abest, ut alienatum revocare valeant. Vera admonitio est de re vera, & in qua is, qui admonetur peccare se videat: Ut si ebriosum rite moneas & amice ut se corrigat, si non parebit aliquoties monitus, erit pertinax & habendus pro publicano. Quod si Servetus a Calvino amice & ex Christi præcepto monitus fuisset, & errores suos videns, tamen in eis pertinaciter perseverasset, recte a Cal-

Calvino vocaretur hæretic⁹. Sed talem non fuisse, ostēdit ipsa confessio Calvinī, qui supra dixit eum veniā petiisse ab ipso Calvinō, id quod fuit animi certe non præfacti, neque pertinacis neque se facile sic demitteret Calvinus. Quod si sic errores suos vidisset Servetus, quomodo vidit modestiam, non fuisset ei gravius errores confiteri, quam a Calvinō (ut dictum est) veniā petere.

Calvinus 15.

Ad populum quod in plausible causa me non venditavi, modestiæ, non timiditati tribuent æqui & boni Indices.

Vaticanus.

Hic Locus clarior fiet ex pagina 663. ubi sic loquitur Calvinus: Quam varie denique, diuque verbis certatum foret, & subinde querimoniam illam repeteret: Non decere pietatis causas in carcere tractari. Respondi quod verum erat, & initio præfat⁹ eram, nihil mihi fore gratius, quam si in templo & toto populo audiente disceptaretur. Cur igitur factum non est, si utrique gratum erat? Quod si postea recusavit Servetus, cur id modestiæ suæ tribuit Calvinus, non recusationi Serveti? Iam quod causam vocat plausibilem, de Trinitate loquitur, quæ in vulgus ideo plausibilis est, quod vulgus non aliam Trinitatem novit aut comprehendit, quam qualis a pastoribus depingi solet.

Calvinus, 16.

Quin potius formidavi, ne si argumentum illud ex animo & serio tractandum susciperem, malevoli forte aliqui aut blasphemii obstre-

perent me pugnandi nimis esse cupidum.

Vaticanus.

Cur ergo quodam die Dominico frequentissima concione Serveti (qui tum recens erat in carcere) opiniones populo exposuisti, & copiose tractasti? An malebas cum absente pugnare quam cum presente?

Calvinus. 17.

Quam præpostera obsecro ista est humanitas, ut si silentio tegatur unius hominis dedecus, Sathanæ aucupijs mille animas proffitui.

Vaticanus.

Si Serveti errores ista aucupia sunt, tum mille animas Sathanæ aucupijs proffituis, qui eas agites & Camerinam moveas. Quamvis enim multa dissimulas, multaque trunca allegas, tamen ex ijs ipsis etiam in Libro tuo capientur multi. Poterit enim venenum potores lædere, etiam in paulo tuo, licet de vino tuo multum affundas. Vidi ego hominem qui citatis a te pagina 215. Serveti rationibus, de non baptisandis infantibus, ita sit captus, ut dixerit nihil esse apertius. Adeo frigida sunt tuæ rationes. Iam illud quale est, quod se fingit sollicitum esse de Salute animarum, quo possit corpora cremare, ut post apparebit.

Calvinus. 18.

Vtinam sepulti essent Serveti errores. Sed dum eos volitare audio, tacere sine perfidiae culpa non licet.

Vaticanus.

Tu ipse in causa es ut volitent, ut enim prioris eius libri nulla fere erat mentio, ita hic posterior poterat aliorum more vendi sine tumultu.

Nunc

Nunc postquam tu hominem cum libris combussisti, ardent omnes eius legendi cupiditate, & putant ibi aliquid fuisse boni contra te, propterea quod tu librum & tunc cremari volueris, & nunc maledictis obruere coneris. Has turbas omnes excitasti, quæ sine te nullæ forent.

Calvinus. 19.

Quamquam non tam huius Lucubrationis, quam inflictæ homini pœnæ, reddenda Ratio est. Nam quicquid a Senatu nostro actum est, mihi passim ascribitur. Nec sane dissimulabo mea opera consilioque jure in carcerem fuisse conjectum. Quia recepto huius civitatis jure criminis reum peragere oportuit, causaque huiusque me esse profecutum fateor. Ex quo convictus, me nullum de pœna verbum fecisse non solum boni omnes viri mihi testes erunt, sed malis etiam concedo ut proferant si quid habent.

Vaticanus.

Principio cum rumor esset opera Calvinii fuisse captum Servetum, amici Calvinii id negabant, ut Calvinum ab hoc crimine defenderent. Nunc ipse suis hanc defensionem præripit; se authorem factum confitetur, sed jure factum affirmat, quod an verum sit post disputabimus.

Calvinus. 10.

Sed quatenus progressus sum, non tanti est ut publico libro Calumniam, quam mihi aspergunt vel turbulenti homines, vel maligni, vel stolidi & ebriosi, purgetur. Alia ut vidio causa nunc agenda est.

Vaticanus.

B ij

Attendi.

Vaticanus.

Attendite per Deum immortalem hominis animum & concilium, horrebitis si vere perspexeritis. Vult ostendere non solum, se recte fecisse, sed ita etiam omnes hereticos tractandos esse ut tractatus est Servetus. Venit in mentem concilium Hamanis, qui pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas, audierat enim quod esset gētis Iudææ) magis que voluit omnem Iudeorum, quæ erat in regnō Asueri, perdere nationem. Sic hic novus Haman parum habet unum extinxisse, nisi detur insuper propemodū universo hominum generi paria facere, ut ostendem⁹. Vult enim occidendos esse omnes hæreticos: hæreticos etiā vult haberi omnes, qui ab ipso dissident. Ita fiet ut omnes Papistæ, Lutherani & Zwingliani, & Anabaptistæ, & si qui alij sunt, sententia Calvini sint interficiendi, solique supersint in terris Calviniani cum Turcis & Iudæis, quos excipit. Nam illos omnes a Calvino dissidere postea ostendemus.

Calvinus. 21.

An Christianis iudicibus hæreticos punire liceat.

Vaticanus.

Quæso vos lectores, ut utriusque dicta benigne audiat. Hoc volo ostendere, nullam a Calvino ad hoc probandum firmam rationem aut authoritatem adduci, eumque sola regnandi cupidine, sanguinisque inexhausta siti omnia hæc dicere, quæ dicit. Hæc nisi plana fecero, non reculo quo minus omnes me damnent.

Calvi-

Atque ut hic mihi cum duobus, hominum generibus negotium est, ita distincte utrosque ut merentur, tractabo. Multi hodie sunt turbulentissimi homines, quibus si liberum foret, quicquid intus conceptum habent, effutire, nihil non pro effræni sua audacia convellerent. Istis non mirum est si tantopere arridet impunitas, Licentiæ mater: facile etiam subscribent Epicuræi omnes ac Lucanici, quorum voluptati hoc unum deest, quod quæ inter se clanculum & ænigmatice sacrilegia obmurmurant, pleno ore crepare non audent.

Varicanus.

Quæso te, Domine Calvine, si tibi illis esset de hæreditate cum aliquo, & is a Iudice postularet, ut sibi loqui liceret, tibi non liceret, nonne tibi diceres fieri injuriam? Cur alijs facis quod tibi fieri non vis? Lis est de Religione, cur alijs os præcludis? Nisi quia tibi male conscius metuis ne detegaris aut vincaris, atque ita deijciaris de dominatu tuo? Quem vero Lutherum, quem alioquin tanti facere soles, appellabis? Epicuræum ne an imperitum? Is enim in postillis in. 13 Cap. Math. sic contra te loquitur. *Hic vero vide, ut malefani hæcenus fuerim, qui Turcas bello, hereticos igne, Iudæos necis metu, & alijs injurijs volumus ad fidem compellere, & Zizania nostris viribus evellere, ac si nos illi essemus, quibus potestas esset in corda & spiritus, & in nostra manu ad justitiam & pietatem omnes homines revocare. Quod si*

unus Deus non faciat, manet perpetuo infec-
tum. Nos isto pacto vere homines potius a
verbo avellimus, eos perimendo ne possit in
eis aliquid operari: & duplicis necis (quantum
in nobis est) non reos constituimus: Corporis,
quod perdimus morte temporaria, & anima-
rum, quas in gehennam detrudimus, morte af-
ficientes æterna: Postea jactamus obsequium
nos præstitisse Deo, ac peculiare nobis pollice-
mur hinc in cælo præmium. Iure igitur debe-
bat hic locus inquisitores hæreticorum et ho-
micias illos (qui ob errorem quemlibet, qui ip-
sis videtur, homines a deo facile maçant, si
non esset illis frons ferrea, etiamsi quando ve-
re hæreticos in manibus haberent) perterrefa-
cere. Nunc autem exurunt veros sanctos, &
sunt ipsi hæretici. Quod quid aliud est, quam e-
vellere triticum, & præ se ferre evulsionem zi-
faniorum. Hæc agunt isti Homines vere amen-
tes, & prætere a nihil. Vide Calvine, hic Lu-
therum a te damnari, & vicissim ab eo te hæ-
reticum & homicidam, & frontis ferreæ, &
amentem appellari. Audi nunc vestram con-
cordiam prædicare. Sed quid unum Lutherum
commemoro? Impressus est Liber, cui titulus
est: De hæreticis an sint persequendi, quo in
Libro citantur plurimi autores, quos universos
tu damnas. Citantur enim ibi Augustinus,
Hieronimus, Hilarius, Chrysoft. Theophilactus,
Pellicanus, Lutherus, Brentius, Otto Brun-
feldius, Virbanus Regius, Cælius Secundus, S.
Castalio, Georgius Renbergius, & ipse Ioan-
nes Calvinus, & alij multi, qui omnes contra
Calvinum pugnant, quos omnes nunc Cal-
vinus

vinus uno in fasce colligatos coniecit una secum in cineres Serveti : Tantasane inferias inimico suo mittens, tanta est ulciscendi cupiditas, Et postea audet dicere, eos sacrilegia obmurmurare: quasi vero non sit verisimilius eum sacrilegia & portenta meditari, qui sibi soli ac suis loquendi potestatem permitti postulat.

Calvinus. 23.

Denique quotquot poenæ metu magis quam pudore a male scribendo cohibentur, indigna tyrannide Ecclesiam opprimi contendunt, nisi cuique liberum sit, quæ placuerit in lucem proferre.

Vaticanus.

Male scribere putat omnes, qui non ipsius arbitratu scribunt. Itaque eos non solum a scribendo, sed etiam a loquendo arceri postulat, ut sibi soli quidvis effutiri liceat, & hanc negat esse tyrannidem. Pergit deinde & disputat contra Servetum quædam, que ego hic non ponam. Non enim Servetum, sed veritatem defendo. Ad finem sic loquitur:

Calvinus. 24.

Ad hæc, unde inter fidei violationem, & alia maleficia discrimen, nisi ex cerebro suo sumpsit?

Vaticanus.

Facillime sumi potest discrimen hoc vel ex parabola de satore, ubi qui semen acceperunt inter saxa vel inter spinas, fidem violant & a veritate, quam læti acceperant desciscunt, hic propter curas, ille propter persecutiones, & tamen eos nulla lex interfici jubet. Cur? quoniam

niam fidem, violant: sed proximo non nocent: quemadmodum nec invidi, nec avari aut vindictæ cupidi, si hæc vitia intus clausa teneant. Quod si Calvinus vult omnes hos interficere (qui tamen fidem violant, & in Dei conspectu nihilo sunt furibus aut homicidis meliores) quis supererit?

Calvinus 25.

Si vult Christi adventum mitigatum esse contra hæreses rigorem, testimonium proferat.

Vaticanus.

Quomodo mitigatum? Ante Christi adventum nulla fit in tota Lege hæreticorum mentio: & tu illic hæreticorum pœnam petis, ubi nihil nominatur? Nam si putas rigorem non esse mitigatum, ostende rigorem ullum Legis fuisse in hæreticos ante Christi adventum: Ostende nomen hæreticorum. Neque vero negotium quoque fuisse hæreticos: sed in eos pœnam Lege constitui non invenio: At in novo Testamento evitandos invenio. Itaque pœna non est vel mitigata, vel mutata: sed in novo Testamento constituta & inde petenda.

Calvinus, 26

Prodit alter fanaticus ex suo antro, qui Servetum vocat optimum suum fratrem, & ideo puniendos esse negat hæreticos, quia sacris oraculis sensum quisque suo arbitrio affingat, ut certa veritas quasi nubibus obvoluta jaceat.

Vaticanus.

Indignatur esse aliquem, qui dicat sacras literas esse obscuras: ipse putat apertas: In quo pugnat contra Zwinglium, qui putat obscuras pugnat contra seipsum, qui ad has tam apertas

Literas

Litteras aperiendas , pene innumeros edidit
Commentarios : pugnat contra eos omnes qui
hactenus tam multos de his libros & scrip-
ferunt , & quotidie scribunt , ut omnibus le-
gendis non sint satis tres ætates hominis . Ipse-
met in præfatiuncula in suas institutiones , di-
xit suum institutionum Librum esse ad Scrip-
turas intelligendas instrumentum necessari-
um : Denique multos jam annos quotidie con-
cionatur , scribit , Disputat , ad declaranda ea ,
quæ dicit esse clarissima .

Calvinus. 27

Ita bonus interpretes fidem ex hominum cor-
dibus delere mavult , quam pœnis subijcere ,
qui eam labefactant .

Vaticanus.

Non delet fidem ex hominum cordibus qui
hæreticorum pœnam vult in adventum Iudi-
cis differri : nisi vis Christum ipsum accusare ,
qui jubet usque ad messem zizania relinqui :
Nec item a pœnis vindicat , qui vult eos suo
tempore a Deo , non permature ab hominibus
puniri .

Calvinus. 28.

Qualis enim extabit religio ? 2. Quibus notis
discernetur vera Ecclesia ? 3. Quid denique
erit Christus ipse , si incerta sit ac suspensa (4)
Pietatis doctrina ?

Vaticanus.

1. Erit fundata in fide certa de rebus quæ spe-
rantur , non cernuntur , qualis fuit Abrahami ,
qui iussus migrare , paruit , cum nesciret quo
vaderet : Iussus mactare filium , obedivit , cum
tamen eventum ignoraret . Sed eius erat cer-

ta fides, quia fidelis Deus promiserat. 2. Charitate, quæ a fide proficiscitur, cuius præceptio, certa est. *In hoc enim, inquit, cognoscent Iohã. 13. Homines vos esse meos discipulos, si dilexeritis 35. vos inter vos* 3. Lapis offensionis ijs, qui nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. *Est Iohã. 20. enim fides rerum quæ non cernuntur. Beati qui non 29. viderunt & crediderunt.* (4) Pietatis doctrina: Diligere inimicos, benefacere ijs qui nobis malefaciunt: Esurire & sitire Iustitiam: beati qui persecutionem patiuntur propter Iustitiam: Ve vobis, cum de vobis benedicunt omnes Homines: sic enim faciebant talis Prophetis. Hec & alia huiusmodi certa sunt, etiam si ignorentur obscure ille questiones de Trinitate, de Predestinatione, de Electione, & ceteræ, propter quas Hæretici habentur homines, & quas multi pij ignorarunt.

Calvinus 29.

Quantum vero Dei probrum est, si ita (1) flexiloquus censetur in suis oraculis, ut nobis jocosè illudat? atqui nisi certa Religio prodita sit in Scripturis, sequitur nos ambagibus, imo fallacijs ab ipso frustra occupari.

Vaticanus.

Imo quantum Dei probrum, nisi sit flexiloquus? Nam si aperte loqueretur, obijceret margaritas porcis, cum oracula legant multi porci. 2. Cor. 3. Primû Paul⁹ ait, Iudæos velatum habere vultû dum Legē legunt, nec posse intendere in Christû, qui finis Legis est: ut vniversa Lex Iudæis nihil aliud fuerit, quam flexiloquentia. Atque Deuter. idem docet Moïses: *Quæ sunt abdita inquit, e. e. 29. 29 sunt Domini Dei nostri: quæ aperta vero, ea sunt nostra,*

nostra, & nostrorum filiorum in æternum, ad exe-
quenda omnia quæ dicta sunt in hac Lege. Quasi
 hoc diceret : Quæ in hac Lege in ceremonijs
 & cæteris significantur, ea nobis oculta, sunt
 penes Deum condita. Sed quæ nos facere ju-
 bet, ut de amando Deo & proximo, de non oc-
 cidendo, & iurando : itemque de sacrificando
 & cæteris, ea nobis aperta sunt, quod ad obe-
 dientiam attinet, ut ea faciamus : etiamsi quæ
 ibi latent, ignoremus. Hæc enim est vera fides
 & obedientia, tantum tribuere Deo, ut facias
 quæ jubet, etiam si nescias quorsum spectat.
 Ipse Esaias oraculū suum vocat Librum clau-
 sum, quem nec illiterati, nec literati possint in-
 telligere. In fine Danielis scriptum est : id ora-
 culum esse obsignatum usque ad tempus ulti-
 mum, nec intellectum iri ab ullis impijs. In
 psalmis proponuntur quædā ænigmata, quæ ni-
 hil aliud sunt quam flexiloquentia. Hic certe
 fatendum est, Deum esse flexiloquum, nec ta-
 men jocosè illusisse, ut calumniatur Calvinus :
Nam Dei gloria est abscondere verbum, & Calvi-
 nus putat probrum esse. Neque verodici potest
 in novo Testamento non esse flexiloquium,
 cum ibi scriptum sit, Christum cum externis
 non nisi par parabolas agere, hoc est, flexilo-
 quentia : sed Discipulis omnia seorsim aperire,
 Ex quo apparet sacras literas non nisi a Christi
 discipulis vere intelligi posse. Sunt autem Dis-
 cipuli Christi qui ei obediunt & charitatem
 habet, ut supra dictum est : ij soli eas intelli-
 gunt : cæteris quidem, quamvis omniū scien-
 tiarum peritis, sunt Laqueus. Videre licet Apo-
 calypsim mera esse ænigmata, quæ a solis sapi-
 entij-

Esa. 29.

11.

Daniel.

12. 9.

Pro 25. 4.

Marc. 4.

33. 34.

entibus, hoc est, Deum timentibus possint percipi. Est enim Liber clausus, quem solus agnus aperire potest. Paulus ipse de Antichristo, & ultima tuba, & Christi adventu, ænigmatice vaticinatus est: Denique omnia sunt ænigmatum plena, quæ erit maxima Dei gloria, cum hæc ænigmata suis, hoc est pijs ad extremum aperuerit: & Calvinus putat Deum affici probro, si dicatur flexiloquus, cum eademum vera certa que fides sit, credere Dei dictis flexiloquis, quæ non intelligas, quoniam persuasum habeas eum esse veracem. Nihil igitur certum est? Imo omnia, que sunt nobis ad salutem adipiscendam, & ad obedientiam, officiumque nostrum necessaria. Certum est ea omnia esse vera, que sunt in sacris literis. Certum est Iesum esse Christum, esse Dei filium, & ea gessisse quæ de eo scripta sunt. Certum est nostris temporibus detectos esse plurimos, & eos ita crassos errores, ut palpari possint. Certa sunt pietatis precepta, de amando Deo & proximo, de amandis inimicis, de patientia, de misericordia, de benignitate, & cæteris huiusmodi necessarijs officijs. Sed nos hæc, que sunt officij nostri negligentes, de Dei officio sumus solliciti, & perinde, ac si ei fuerimus a consilij. De eius æterna Electione multa disputamus, & de Predestinatione, & de Trinitate, que nunquam vidimus affirmantes, et quæ sunt ante pedes omnia contemnent. Hinc nascuntur questiones infinitæ, quarum exitus sanguinis inopum & imbecillorum, si nobiscum sentire nolunt, effusio est.

Calvinus.

Quid

Calvinus. 30.

Quid superest ? Nisi ut eiusmodi homines
viam petulantie suae facturi, Scripturam, quae
obstaculo est, penitus submoveant.

Vaticanus.

Mera calumnia est. Non submovet Arcam ora-
culi, qui dicit esse clausam. Non submovet E-
saiae aut Danielis aenigmata, qui dicit ea intel-
lectum iri ultimo tempore.

Calvinus 31.

Interea verum esse, quod nuper dixi, appa-
ret, tum Lucianicos, & crassos Dei contempto-
res, tum etiam omnes tumultuosos suam cau-
sam agere, ut omnia impune perturbent, dum
*Religionem tuendam a principibus suscipi, & Le-
gem patris vindicari nolunt.*

Vaticanus.

Hic graviter damnat Lutherum suum & Au-
gustinum, caeterosque omnes quos supra cita-
vimus, & eos omnia uno in falce impune &
tuto perturbare velle dicit. Callidus & quo-
rundam latronum similis, qui viatores admo-
nent ut caveant a latronibus, quo suspicionem
declinent. Sic Calvinus cum velit omnia pertur-
bare, alios huius criminis accusat, ne quis hoc
de ipso suspicetur. Certum est in persecutionibus
(quales hic melius maxime perturbari omnia
ut ipse interficiendo Serveto non solum Ge-
nevam suam, sed totam pene Europam per-
turbavit, & plurimorum animos gravissime
labefactavit, iam quod dicit alios suam causam
agere, hoc ipsemet agit. Olim enim cum per-
secu-

secutionem pateretur, scripsit contra persecutionem longe aliterquam hic. Ac ne quis hac de re dubitet, ponam eius verba ex Institutionibus primis: nam in secundis, ut causam suam ageret, omnia perturbavit. Sic igitur loquitur in primis Institutionibus Cap. 2. pag. 144. de excōmunicatis: *Qui vero* aut nobiscum non
,, *consentiunt* in eandem fidem; aut etiam si confessionem *in labris* habent: Deum tamen, quem
,, ore *confitentur*, operibus abnegant (ut quos
,, videmus in omni *vita* sceleratos ac perditos,
,, peccandi voluptate ebrios, malisque suis indormientes) huiusmodi omnes suis se inditijs
,, produnt non esse ad præsens Ecclesię membra.
,, In hunc usum constitutę sunt excommunicationes, quibus a fidelium consortio abdicarentur
,, atque expellerentur ij, qui fidem Christi falso obtinentes, vitę nequitia, effręnique
,, peccandi licentia nihil aliud sunt quam scandala Ecclesię, ideoque indigni qui Christi nomine gloriantur. Primum ne cum Dei contumelia inter Christianos nominentur, ac si sancta eius Ecclesia foret maleficorum & publica
,, improborum hominum conjuratio. Deinde ne frequenti consuetudine alios corrumpant per
,, verse vitę exemplo. Postremo ut eos ipsos pudore confusos suę turpitudinis pœnitere incipiat,
,, ac ex ea pœnitentia resipiscere tandem discant. Tales quidem judicare, possumus pro
,, tempore ab Ecclesia alienos, quantum cernere datur, ac secundum eam, quam diximus notitię
,, regulam. Verum ne sic quidem desperandi a nobis sunt, quasi extra manum Dei abjecti, ac omnino
,, nephas quempiã expungere ex electorum

numero, aut desperare quasi jam perditu, nisi
quos certo constet verbo Dei jam damnatos:
ut si quis data opera ac destinata malitia veri-
tatem oppugnet, ut opprimat Evangelium,
& nomen Dei extinguat, & Spiritui sancto re-
sistat. De ijs enim jam ore Dei pronunciatum
est, cum dixit, non remitti peccatum in Spi-
ritum sanctum, neque in hoc seculo neque in
futuro. Quod raro a deo a nobis sentiri potest
(si vnquam tamen potest) ut sanioris sit con-
silio expectare diem revelationis, nec teme-
re iudicio Dei præire. plus licentiæ ne nobis in
iudicando arrogemus, nisi volumus Dei virtu-
tem limitare, ac misericordiæ eius legem dice-
re, cui quoties visum est, pessimi in optimos mu-
tantur, alieni inferuntur, extranei cooptantur
in Ecclesia, ut sic hominũ opinionem eludat &
temeritatem retundat, ne sibi iudicandi ius su-
pra quam decet vsurpare audeant. Danda
potius opera, ut mutuo candore alter de altero
quam poterit optime fieri sentiamus: alij alio-
rum facta & dicta vicissim in optimam partem
accipiamus, non, ut suspicaces solent, oblique
ac sine tre torqueamus. Quod si qui ita perversi
sunt ut de se bene sentiri non permittant, eos
tamen in manum Dei committamus, bonitati-
que eius commendemus, meliora de his spe-
rantes, pacem & charitatem alamus, nec stolidè
irrupentes in secretiora Dei iudicia, errorum
tenebris nos involuamus. Et vt vnico verbo
absolvam, non personam ipsam, quæ in manu
atque arbitrio Dei est in mortem abdicemus,
sed tantum qualia sint cuiusque opera æsti-
memus ex lege Dei, quæ boni & mali regula

est. In hunc sensum accipiendę sunt excommu-
nicationes, non quibus deiciantur ex spe salu-
tis, qui coram hominibus abdicantur ex Eccle-
się grege, sed vt in viam redeant, quemadmodũ
Paulus scribit, se tradidisse hominem Sathanę
in interitum carnis, ut spiritus saluus fieret in
diem Domini, hoc est (ut ego quidem interpre-
tor) coniecisse in damnationem temporariam,
ut in æternum saluus fieret. Itaque tametsi fa-
miliarius versari aut interiorem consuetudi-
nem habere cum excommunicatis per Ecclesi-
asticam disciplinam non liceat, debemus ta-
men contendere quibus possumus modis, siue
exhortatione ac doctrina, siue clementia ac
mansuetudine, siue nostris ad Deum precibus,
ut ad meliorem frugem conuersi in societatem
ac vnitatem Ecclesię sese recipiant. *Neque ijs
modo sic tractandi sunt, sed Turca quoque ac Sara-
ceni, ceterique vera Religionis hostes, tantum abest
ut probanda sint rationes, quibus eos ad fidem no-
stram adigere hætenus moliti sunt, dum aqua &
igne, communibusque elementis illis interdiciunt,
cum omnia illis humanitatis officia denegant, cum
ferro & armis persequuntur.* Hęc tum Calvinus,
quæ omnia, si quis cum ijs quæ nunc facit &
scribit conferat, tam pugnãtia videbit, quã pu-
gnant Lux & tenebræ. Nunc enim vires nact^o,
causam suam agit. Et quia Seruetũ interfecit,
vult omnes interfici, quia a se dissentiunt, & per-
sonas ipsas contra suam ipsius normam in mortẽ
addici. Itaque mirum non est, si vult alijs silen-
tium imponi: metuit enim ne suam hanc in de-
terius mutationem & inconstantiam detegat
aliquis.

aliquis, Itaque ergo lucem reformidat, quia male agit. Neque vero est quod dicat, se tum de homine leviter peccante scripsisse. Imo scripsit de ijs, quos videmus in omni vita sceleratos ac perditos (ut ipsius verbis utar) peccandi voluptate ebrios, malisque suis indormientes: qualem vix credibile est fuisse Servetum: Etiam si jam vera forent, quæcunque ei Calvinus imponit: Et tamen si talis fuisset, debuit Calvinus sua regula in eum uti, non ipse secum ita pugnare.

Calvinus. 32.

Sed jam ad bonos & simplices me convertò, qui incitiam quidem labuntur, præcipue tamen tyrannicis Papistarum edictis offensi, a recto iudicio declinantur. Vident cum impie sub Patru foedata sit Religio & corruptelis innumeris referta, meris terroribus diabolicam illam confusionem fulciri, ut contra vel syllabam vnam mustitare capitale sit.

Vaticanus

Quis cœlum terræ non misceat & mare cœlo, si fur displiceat verri, si homicida Miloni? Hic homo invehitur in eos qui faciunt quæ facit ipse. O frontem effrontem, qui hoc toto Libro id unum agit, ut sua ferro defendat & contradicentes ferro tollat, is de aliorum tyrannide & terroribus conqueritur: cum ipse Genevam terroribus ita compleverit, ut ipsi consules (nisi qui jam sunt hostes aperti) mustitare non audeant.

Calvinus,

C ij

Iusta

Calvinus. 33.

Iusta sane offensio, veritatem Dei cernere & ferro & ignibus oppressam, ut nemo eam suo patrocinio juvare audeat: Errores vero Legitimi iudicij prætextu violentè septos, ut coarctandi nulla sit libertas. Atque hæc querimonia pijs omnibus communis est. Itaque non taciti solum gemimus, sed clara voce deflemus, eo servitutis redactum esse miserum orbem, ut nec ulla disceptatio locum habeat, nec qui præfulû nomine dominantur, vocem aliquam suis placitis dissonam admittant: Nec denique dubitare vel inquirere permittant.

Vaticanus.

Ego non possim gravius in Calvinum invehi quam ipse in seipsum invehitur. Nam hæc omnia profus eodem modo facit quæ culpam in alijs.

Calvinus. 34.

Barbaries est non ferenda, ubi nulla viget cognitio, possessionem nullo jure nec ratione munitam, gladio tueri.

Vaticanus.

Cur ergo tuam gladio tueris? Cur ergo Hieronymo, cur Gribaldo cur Serveto (ut multos alios taceam) non fuit apud vos libera ex quo loco disceptandi potestas? Estne apud vos libertas in carcere? Si rationem habes, cur ea contentus non es? Cur vi rem geris? Cum scripseris ad Regem Daniæ, pellæ medio sapientiam, ubi vi res geritur, Cur pepulisti e medio sapientiam.

Calvinus. 35.

Verum cum sanctos Dei Prophetas & Apostolos

los olim similis premeret iniquitas , non negarunt,quin Dei cultum & cœlestem eius doctrinam fas esset legitima potestate defendi,ut de impijs eius everforibus pœna devinitus præscripta sumeretur . Severum certe, ut postea videbimus,judicium Deus in eos constituerat, qui populum tentassent a vera religione abducere.

Vaticanus.

Neque nos negamus . Sed quinam sint impij isti everfores controversia est. Neque enim pro impijs doctrinæ cœlestis everforibus protinus habendi sunt si qui a Calvino in rebus controversis disident. Exemplum afferam,quo tota res illustrari possit.Erant ante & tempore Christi Iudæorum sectæ quatuor, Scribæ, Pharisei,Saducæi et Essæi:Hi omnes de Lege bene sentiebant; sed eam alij aliter interpretabantur . Si quis eorum Legem negare aut impie evertere tentasset, et suos ad Iovem aut alium Deum colendum abducere , is merito pœnas dedisset.Itaque merito puniverunt eos Machabæi, qui in Iudæorum gymnasium Græcorum invexerant. Sed sectas illas ferro puniri nulla Lex jubebat , qui non impie & de industria Legem everterent, sed in Legis interpretatione errarent. Sic hodie sunt multæ sectæ Christianorum, quæ omnes pie & religiose sentiunt de Evangelio, sed id alij aliter interpretantur. Si quis Evangelium,quod ante professus fuisset,plane negaret,& de Christo, aut de Deo malediceret:ac petulanter blasphemaret,pro eo loqui equidem minime velle m. Sed qui dicta Christi credensea aliter quam

nos intelligit, eum impium religionis everfore esse non credo: Est enim aliud impietas, aliud error. Si Calvinus fuisset Phariseus, occidisset omnes scribas & Saduceos & Essetos, nec eos Christo docendos reliquisset. Ego vero ante adventum Christi illos non arbitror vocari potuisse hereticos, sed postquam Christus advenit, qui ei rite monenti non paruerunt, fuerunt heretici & pertinaces: Sic hodie tot sectas non puto debere omnes hereticas appellari: Sed cum venerit os & sapientia, cui resistere nemo possit, huic si quis non obsecutus fuerit, eum habebō pro heretico. Quod si Calvini sapientia talis esset, ego nunc rite contradicere nō possem: Ex quo apparet illum non esse pręditum illa sapientia. Itaque expectandus est Iudex Christi, nec temere Dei iudicio pręeundum, ut ipsius Calvini verbis supra positus utar.

Calvinus. 36.

Ascleratis tyrannis Ieremias ad capitale supplicium tractus & in foveam projectus, ad hoc asylum minime confugit, Cultum Dei non esse gladio vindicandum: Sed diversa exceptione utitur, pœnam daturus veritatis hostes, ubi innoxium sanguinem fuderint.

Vaticanus.

Ineptissime citatur hoc exemplum, propterea quod nondum fuerat Ieremias in foveam projectus. Sed hic est Calvini lapsus memorię, cui facile dari venia potest, tametsi ipse aliorum errores ferre non vult. Erat Ieremias captus a Sacerdotibus & falsis Prophetis, qui ei mortem gravem inferre tentabant & conabantur,

banentur, quoniam vaticinatus fuisset contra Hierosolimam. Hinc Ieremias sic eos alloquitur: Equidem sum in vestra manu, facite quod vobis visum fuerit. Sed hoc scitote, si me interfeceritis, futurum esse, ut vos, & hæc civitas, & eius habitatores pœnas detis sanguinis innocentis. Hic vides non agi de Religione, sed de Homicidio. Non enim eis pœnas minatur, si veritati adversati fuerint, sed si sanguinem innocentem effuderint: & minatur non a Magistratu (volebant enim ipsi eum occidere, non per Magistratum) sed a Deo. Atque hoc exemplum potest nō pro Calvino, sed pro Serveto allegari. Poterat enim dicere Sacerdoti Calvino & Genevensibus: Equidem sum in vestra manu, sed si me interfeceritis, dabitis Deo pœnas homicidij. Sunt & alia apud eundem Ieremiam exempla huic loco convenientiora. De contempta veritate, sed Calvino plane contraria. Monet Ieremias Sedechiam ut se dedat Caldæis, quod si renuat, prædicat ei a Domino graves pœnas. Hic nulla mentio Magistratus. Monet Ananiam falsum Prophetam, ut desinat suis blanditijs populum decipere: Cum ille in errore perseveraret, prædicat ei mortem, sed a Domino, non a Magistratu.

Calvinus. 37.

Quid Apostoli? an expostulant cum adversarijs qui Religionem ex Legis mandato pœnis defendant? Imo sola causæ bonitate freti, nullam severitatem refugiunt, si quid peccasse deprehensi fuerint.

Vaticianus.

C iij

Neque

Neque expostulant cum eis qui adhuc circuncisionem & alias ceremonias tuerentur, quas tum Christus aboleverat : An sequitur propterea recte fecisse illos, qui legem ceremonijs defenderent ? Calvinus argumentis destitutus, cum non possit dicere, aiunt, dicit, non negant, ut paulo ante de Apostolis & Prophetis : non negarunt inquit ; & mox de Ieremia : Ad hoc asylum minime confugit. Hoc pacto licebit defendere errores innumerabiles : Non negarunt Apostoli orandum esse pro mortuis ; non negarunt esse purgatorium ; Non negarunt eundem esse ad Missam, ergo Licebit. Si haberet hic homo argumenta vera, nunquam sic ineptiret. Calvinus. 38.

Hilarium quidem longius proveri fateor : Quæritur enim Ecclesiam carceribus & exilijs terrere, atque ita cogere ad credendū, quæ exilijs & carceribus est credita, nimis propensam esse ad dignitatem faventium, quæ persequentium terrore consecrata est : Fugare sacerdotes, quæ fugatis sacerdotibus est propagata : gloria mundi favore, quæ Christi esse non potuit, nisi eam mundus odisset. Sed illi (I) Auxentij & similium terocitas stomachum movit, ut presentem magis indignationem carperet (sicuti plausibile illi dabatur argumentum) quam perpetuam tuendæ fidei rationem expenderet.

Vaticanus.

Quod est in Hilario optimum, id vituperat Calvinus : Nam si Hilarij verba consideres, sunt plane divina. Atque idem Calvinus eundem Hilarium contra eundem Auxentium citat & laudat in prefatione suarum institutionum his verbis :

verbis: *Et sine id iam summi vitij loco ducebat quia* 39
stulta episcopalis dignitatis admiratione occupati, 39
latentem sub ea larva exitialem Larnam non ani- 39
madverterent. Sic enim loquitur: Vnum moneo: 39
 cave **Antichristum**; male enim vos parietum 39
 amor cœpit: Male ecclesiam Dei in tectis edi- 39
 ficijsque veneramini, male sub ijs pacis nomen 39
 ingeritis. An ne ambiguum est in ijs Antichris- 39
 tum esse fessurū? Montes mihi, & Sylvæ, & La- 39
 cus, & carceres, & voragines sunt tutiores, in ijs 39
 enim Prophete aut manentes, aut demersi pro- 39
 phetabant. Hæc tum Calvinus causæ suæ ser-
 viens scribebat. Nunc postquam factus est E-
 piscopus, vertit folium, & occupatis stulta Cal-
 vinianæ dignitatis admiratione animis homi-
 num, exitialem sub ea Larva Lernam nutrit. (1)
 Imo Calvino audacia Serveti (qui se reprehен-
 dere non dubitasset) stomachum movit, ut pre-
 senti magis ultioni indulgeret (sicuti plausibili
 illi dabatur de Trinitate argumentum) quam
 perpetuam tuendæ fidei rationem ab Hilario
 optime descriptam expenderet.

Calvinus. 39.

Nam quod inopem suæ virtutis Christum
 argui caulatur, dum fidē terrena suffragia com-
 mendant. (1), non debet in eam partem trahi,
 quasi Evangelij certitudini quicquam deroget
 credentium autoritas, vel Religio vilescat Re-
 gum patrocinijs adjuncta; sed in eos tantum que-
 rimoniam dirigitur. (2). qui Dei verbo desti-
 tuti. (3), manu armata perverfos errores susti-
 nebat.

Vaticanus.

C v

Tamen

Vaticanus.

Esdar. 8. Tamen Esdras cum ex Babilonia rediret, nullū
22. a Cijro rege præsidium postulare voluit cōtra
hostes, quod diceret, domini in præsidio tutos
esse omnes, qui eum rite invocarent. Et apud

Esa. 63. 3 Esajam Christus dicit se solum calcasse torcu-
lar, nullo sibi, de populis auxiliante (2) Non mi-
nus habebant Dei verbum quam Calvinus:
Erant enim Christiani ut tu. (3) Nam si verita-
tem haberes, daretur tibi os & sapientia, cui
resistere nemo posset: Sed de infirmitate verbū
tui conscius, advocas armatam manū.

Calvinus 40.

Ibidem hodie deslere licet statum Papalis
Ecclesiæ non nisi vi & cædibus suffultum esse,
omisso Pastorum officio (1) tyrannicis solum
edictis fulminare, qui se præfulum titulo ven-
ditant: (2) cum vera & genuina Christi Ec-
clesia ex persecutionibus orta, sub iisdem flo-
ruerit.

Vaticanus.

Et hæc scribit Calvinus manib⁹ adhuc Serve-
ti sanguine cruentis, qui nisi se tyrānicis edic-
tis tueretur, & præfulis titulo vendicaret, non
posset stare adversus eos, quibus notus est. Nā
pastoris officium non aliud novit, quam illi ip-
si quos accusat. Libet hic edictum ponere Ma-
gistratus Genevensis, cuius authoritate muni-
untur Institutiones Calvinī, Fuit autem edicti
causa hæc, Fuit Genevæ quidam civis nomine
Trouillet, is in Calvinī Institutionib⁹ ausus est
quædā reprehendere: Hanc ob causā in jus vo-
catus est: Postquā diu litigatum est, fit senatus-
consul-

consultum gallico sermone in hæc verba:

Estans ouys en conseil & savans Ministres de la parole de Dieu, Maistre Guillaume Farel & Pierre viret, & apres eux spectables Maistre, Iohan Calvin & maistre Iohan Trouillet en leurs direz & reproches souvent debatues, de l'Institution Chrestienne du dict monsieur Calvin, & le tout bien consideré le conseil arresté & conclu que toutes choses bien oyés & entendues a prononcé & déclaré le dict livre de l'Institution du dict monsieur estre bien & sainctement fait la doctrine estre sainte doctrine de Dieu, que lon le tient pour bon & vrai ministre de ceste Cité, & que de ici a l'avenir personne ne soit osé parler contre le dict livre ou la dicte doctrine. Commandans aux pareilles & a tous se doivent tenir a cela. Le Merquedi, que fut neuvieme de Novembre. L'an mille cinq cens cinquante et deux, hoc est.

Cum auditi essent in Senatu spectabiles doctissimique ministri verbi Dei Magister Guilhelmus farellus & Petrus Viret^o, & post eos spectabilis magister Iohannes Calvinus, & Magister Iohânes Trouilletus in suis dictis & objectionibus jam sepe disceptatis super Institutione Christiana ipsius Domini Calvini, omnib^o bene consideratis Senatus fert & decernit in hûc modum, Omnib^o rite auditis & intellectis Senatus pronunciavit & declaravit, pronunciat & declarat eum Librum Institutionum superioris nominatû Domini Calvini esse bene & sancte factum, eiusque doctrinam esse sanctâ doctrinam

trinam Dei, ipsumque authorem haberi pro bono & vero Ministro huius Civitatis. Itaque edicitur ut deinceps nemo audeat loqui contra eum librum, & doctrinam eius. Mandatur ambabus partibus & omnibus, ut hoc decreto stent. Datum die Mercurij quod fuit nona Novembris Anno millesimo, quingentesimo quinquagesimo secundo.

Perpende Lector hoc scriptum, videbis quibus armis munita sit huius hominis doctrina, & quam indignum sit eum in Papistas invehi, cum ipse faciat eadem (2.) Et Genevensis Ecclesia qualis fuit ex persecutionibus orta, sub iisdem floruit duce farello. Nam tum vigeat Genevæ nonnulla Caritas. Sed nunc postquam ipsa se Calvinianis armis, hoc est ferro tueri cœpit defloruit maturo fructu, versumque est eius argentum in scoriam.

Calvinus. 41.

Verum non obstant persecutionum gladij, quo minus suis sceptris pij Magistris ecclesiam, quæ injuste afflictâ olim fuit, tueatur. Nec martijrum cruces impediunt, quo minus justo Legum præsidio, ad Deum tranquille colendum fideles juventur. Vaticanus.

Si te armis Servetus oppugnasset, recte a Magistratu defensus fuisses: sed cum scriptis oppugnaverit, cur contra scripta ferro flammisque pugnavisti? Hoccine vocas defensionem pij Magistratus? Nullane apud vos alia pietas est quam rapere in ignem peregrinos, istac sine vlllo tumultu transeuntes? & audes in Papistas invehi? Ostende apud Papistas vllum Lutheranium aut Calvinianum esse raptum ex Missa in carcerem,

carcerem, sicut Servetus apud vos ex concione.

Calvinus 42.

Prudenter enim Augustinus (1) Imperatores, inquit, si in errore essent (quod absit) pro errore suo contra veritatem Leges darent, per quas Iusti & probarentur & coronarentur, non faciendo quod illi juberent, quia Deus prohiberet: Sicut jusserat Nabuchodonosor ut aurea statua adoraretur, quod quia facere noluerunt; Deo prohibenti placuerunt. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa contra errorem jubent, quod quisquis contemserit, judicium sibi accersit. Nam & inter homines poenas luit, & coram Deo sortem non habet, qui hoc facere noluit, quod ipsa veritates per cor Regis iussit: Sicut ipse Nabuchodonosor postea miraculo commotus atque mutatus pro veritate contra errorem edictum proposuit.

Vaticanus.

Prudenter, ne dicam malitiose, dissimulat Calvinus Locos Augustini, in quibus loquitur contra persecutiones, & totum hunc Calvinianismum damnat: Libro 3. contra Cresc: Item de fide & operibus Cap. 5. Et epistola 158. & 159. ad Marcellum & 150 ad Appen. & in Libro quaesti; Evangelij secundum Math. Cap. 13 & contra Epistolam Manichei, alijsque locis. Hi omnes loci Calvino nullius sunt momenti: Ibi ei fuit Epicureus aut Lucianicus Augustinus, aut certe Imperitus, Atque hic est sane istorum hominum mos, ut ex iisdem authoribus alia damnant, alia laudent arbitrati suo, sed ea potissimum dam-

damnent, quæ sunt clementiæ Christianæ convenientiora, ut intelligatur ipsos ab omni misericordia abhorrere. Sed tamen perpendamus Augustini dictum: est enim Calvino plane contrarium. (1). Erunt autem multi in errore ultimis temporibus, ut Christus ostendit, qui dicit se non inventurum fidem in terris cum veniet. Et Paulus dicit, ultima tempora fore pessima. Et Iohannes in Apocalypsi, qui dicit adorari a Regibus bestiam & denique oppugnari agnum. Plurimi sunt tales Loci in sacris Literis: Itaque dabunt Imperatores & Magistratus ultimis, hoc est nostris temporibus Leges pro errore contra veritatem: Et Calvinus cum eos ad persequendum inflammat, nihil facit aliud quam eos contra veritatem armat, putant enim omnes se tenere veritatem.

Luc. 18.
8.
2 Timot.
3.1.
Apoc. 17.
14.

Calvinus. 43.

(1) Qui regulam ex puro Dei verbo petunt, rite & ordine ab illis Religio colitur. (2). Si quis sibi cultum fabricat pro arbitrio, vel fortuito, quod ab alijs temere commentum est arripit, quo magis sataget, eo se majore reatu constringet, quia nihil laudis meretur superstitio.

Vaticanus.

(1) Hoc faciunt omnes sectæ. Dicit Calvinus omnes errare præter suam. Sed quis nobis eum Iudicem dedit? Cur non expectatur Iudex Christus? (2) hoc facit ipse Calvinus in suo die Mercurij, canendis psalmis certis diebus & alijs ceremonijs. Non reprehendo ordinem, sine quo contineri non potest multitudo. Sed scio quam superstitiose hæc servantur.

Calvi-

Calvinus. 44.

(1) Si verus & legitimus Dei cultor, quatenus feret eius vocatio, pro fidei suæ defensione pugnabit, incredulos cœca (2) rabies arripiet. Vaticanus.

Scilicet armis suis, Iustitia, fide, patientia, ceterisque virtutibus, quæ arma Christianis tribuit Paulus. At Calvinus ferrum. (2) Si hominem Christi nomen invocantem, & nullius facinoris non modo convictum, sed ne accusatum quidem, torrere flammis non est cœca rabies, nulla potest esse cœca rabies.

Ephes. 6.
1. Thess.
5. 8.

Calvinus. 45.

Ita in Papistis stultum & scientia vacuum Zelum, qui eos precipitat, merito damnamus, non minus scilicet quam insanas superstitiones, quibus fascinati, superbe Dei verbum conculant. Vaticanus.

Cur ab eis torrere homines didicisti? An te morem istum a Christo didicisse dices? Dic unde didiceris? Calvinus. 46.

Si preposteris zeli vitium ex ignorantia manat, cur non laudabilis, erit ille zelus, qui non fortuito raptat. 1. Dei filios, sed ad fidem, quæ illis solide testata est, 2. asserendam inflammat?

Vaticanus.

Si Dei filij essetis, Dei opera faceretis. Sed homines non interficiendos interficitis. Hoc nunquam fecit Dei filius (2) fidem suam asserere non est hominem cremare, sed potius cremari. Qui perseveraverit usque ad finem, inquit, salvus erit: Quomodo? Persequendo? Imopariendo. Hec est vera, sed Calvino ignota fidei assertio

Matth.
10. 22.

Cal-

.1. Denique sicut inter martyres & blasphemios in poenę similitudine, culpa tamen discrimen statuit; (2) sic pios & rectos Zelotas cognitio; Iniquos & perversos temeritas & cœcus impulsus facit.

Vaticanus.

Itaque discrimen est inter Raimonetum, qui propter horrendas & indubias in Deum blasphemias Genevę securi percussus est: Et Servetū, qui de Deo quam potuerit optime scripserat, & si quid male scripserat, errans fecerat, sicut ipsemet farelus ad populum, orante ante rogam Serveto, testat⁹ est. Nec non ipse Calvinus, qui in huius Libri titulo errores appellavit. Neque Raimonetus dixit unquā, se errantem fecisse, nec suas blasphemias unquam defendit, ex quo apparet, quantum sit discrimen inter eum & Servetū (2) Ita est Pios autem zelotas instruit Christus cum dicit: Nescitis cuius spiritus sitis. Filius hominis non venit ad perdendum, sed ad servandum. At Lupus non venit nisi ut mactet.

Calvinus. 48.

Trahetur ad supplicium, qui figmentum esse contendit, quicquid sacris oraculis proditum est, Quis tale monstrum honorifico martyris titulo ausit ornare? Nempe ut ipse Augustinus recte definit: Martijrem facit causa, non poena.

Vaticanus.

Hic homo vult eos, quos ipse pro hæreticis habet, hac invidia gravare & invisos reddere, cum nemo plus tribuat sacris oraculis, quā qui vulgo pro hæreticis habentur. Nam qui negāt
sacras

ſacras Literas, ij non hæretici, ſed infideles & impij habendi ſunt, De quibus nos hic non agimus.

Calvinus. 49.

Ergo hic tenenda eſt prudentia & moderatio, ne vel pro cauſa (1) incognita tumultuoſe efferveatur principes, vel (2) inani ſævitia ad ſanguinem fundendum ruant.

Vaticanus.

(1) Scilicet non fuerint incognitæ cauſæ propter quas Servetus perijt, De Trinitate, de Fato, de Libero arbitrio, & cæteris, cum de eis ambigat & diſputet totus mundus. Sed Calvinò nihil eſt incognitum. (.2.) Si hominem vivum, maleficij ne reum quidem, viridi ligno torrerre immanis ſævitia non eſt, oſtende quid ſit ſævitia.

Calvinus 50.

Veteri proverbio audax inſcitia vocata eſt: ſuperſtitionis vero mira eſt tam audacia, quam crudelitas.

Vaticanus.

Ita eſt: & audacia & crudelitas apparet in interficiendis ijs, quos Deus vetuit interfici.

Calvinus. 51.

Itaque videmus nihil hypocritis, cum ſuæ inſcitie & errorib⁹ ſecure indormiant, magis eſſe ſanguinarium. Nec vero fieri aliter poteſt, quin patris ſui ingenium referant increduli omnes, qui & homicida fuit ab initio & mendacij *Ioha. 8.* pater.

Vaticanus.

Ego hæc in Calvinum ſcripturus eram, niſi ipſe me præveniſſet. Videtur hæc ſcripſiſſe ſanguine Serveti.

Calvinus 52.

D

Verſ

Veris autem Dei cultoribus ab utroque vitio cavendum, ne vel eius incognitæ patrocini-um temeræ arripiant, vel ad severitatem in-temperanter ferantur.

Vaticanus.

Veros Dei cultores putat Magistratus suos, per quos inimicum suum ultus est. Sed Deus novit omnia.

Calvinus 53.

Nam si in terrenis causis, omnium probris merito traducitur iudicis socordia, qui (1) ex aliorum opinione, ignarus ipse totius rei, sententiam fert: quanto minus ferendi sunt, qui in causa pietatis, inquisitionem (quæ privatis etiam quibuscumque precipitur) supino fastidio negligunt?

Vaticanus.

1. Sicuti Genevensis magistratus ex opinione Calvini Servetum judicavit, ipse ignari totius rei, quippe homines illiterati: Id ostenderunt in litteris quas ad Ecclesias scripserunt, in quibus dixerunt, se de pastorum suorum fide non dubitare,

Calvinus. 54.

Itaque detestabilis est illa, quæ in Papatu dominatur barbaries: nec vero horribile Dei iudicium effugiet. Ad sunt parati martyres ad reddendam omnium rationem si liceat. Adeo ex verbo Dei (1) nulla conceditur defensio, ut (2) actionis principium sit, nullam disceptationem admittere.

Vaticanus

1. Imo conceditur: sed sicut Serveto; videlicet **sa** conditione ut pereundum sit, nisi recantetur

cur. 2. Et tuæ actionis principium fuit carcer, & nullum vel Servetæ amicum, vel saltem non inimicum ad disceptationem admittere. Testis Grybaldus a te tam superbe repudiatus.

Calvinus. 55.

Itaque anfra rationibus præcisa, miseros homines (1) non auditos (2) excarnificant diris tormentis: postea linguis (3) exectis ad ignem extrudunt, non qui sua flamma eos statim absumat, sed lenta ustulatione conficiat, quo se mori sentiant, ut dicebat tyrannus ille. Exemplar sane illud est cum beluini stuporis, tum immanis sævitæ.

Vaticanus.

1. Imo auditos quanquam quid refert, verum audiantur an non audiantur? Cum sint in mab^o iniquorum iudicium, a quibus nil nisi mors expectari possit: sive recte dicant, sive secus, ut cum Serveto factum est, qui non nisi ab inimicis suis audit^o fuit, hoc est, a Calvino & Helvetijs, qui debebat ipsimet esse rei, non iudices, cum Servet^o contra eos omnes scripsisset. idē facere probabant Genevenses Serveto, si verū audivi, Cum enim de Libro & de omni veritate sua sponte confessus esset, admota est in super Gehennam (sic vocant illi patrio sermone tormentum) & excarnificatus fuisset, nisi intercessisset Petrus Vandalus senator, & idem Calvinolummus inimicus: Ut intelligatis eos qui sunt paulo clementiores non posse esse Calviniani amicos (3) Gloriat^{ur} hoc nomine Calvinus, quod Serveto Linguam non absciderit. Sed vitam abscidit & Libros combussit, ne possit Servetus, saltem Libris post mortem causam dice-

re toto orbe terrarum . Sed Calvinus suum de Serveto iudicium putat ratum omnino esse debere, nec amplius inquirendum esse , postquam magister noster ipse dixit . At cur libros combussit ? Metuebat credo ne homines corrumpere-
rentur . Cur idem non metuerat antea in *Interim*, quē librum ipsemet Genevę curavit imprimendum, cum suo adversus eum scripto ? Cur non idem fecit in Serveto ? Nisi quod Servetus Calvinum magis detegebat quam *Interim* . Quod si dicit se non potuisse extinguere *Interim* : Cur id saltem ex urbe sua non excluderat ? Cur alios perniciosos libros Genevę vel imprimi vel vendi non prohibet ? Ibi licet habere Aristotelem, qui negat primum & præcipuum articulum fidei de Creatione mundi : Licet Alcoranum, Apuleium, Martialem, Plautum, Terentium, Horatium, Catullum, Tibullū, Propertiū & ceteros morū corruptores nefarios : licet Ovidiū de arte amandi, hoc est adulterandi, & eius imitatore[m] Clementem Marti-
tum . Venerat ante aliquot annos quidā ex Gallia Genevam : Is ad quendam amicum suum sic scripsit : Emigravi ex Babylonia : Mitte mihi omnia opera Ovidij cum commentarijs . Babyloniam vocant ipsi Papatum . Quid vis est illis Hierosolima . Quid dicam de ijs, quę ibi imprimuntur nugis ? Zographia Besę & eiusdem Epistola Passavantij, de morte uxoris Vireti, qui libelli nihil aliud sunt nisi scurrilitates & nugę . Sed isti scurrilitates pro peccato non habent : Sedent enim in cathedra derisorum . Tales libros cum in sinu circumferant combu-
runt libros Serveti . Cur ? Nisi ut non dete-
gantur

gantur, sed impune, dicant & faciant quidlibet. Metuunt hominum oculos, & Dei omnia hæc spectantis oculos contemnentes. 2) Describit mortem Serveti, & alios deprehendit tyrannos. Soli enim sibi & suis hæc licere credit.

Calvinus. 56.

Recteque etiam in hac parte Augustinus: Si terreantur inquit, & non doceantur, improba quasi dominatio. (1). Videbitur. Sed rursus si docentur & non terrentur, vetustate consuetudinis obdurati, ad capefcendam viam salutis pigrius surgent. De convictis hæreticis loquitur, qui superba tantum morositate inducti discessionem ab Ecclesia fecerant.

Vaticanus.

Et nos terrendos censemus, sed ijs armis, quibus Paulus de iustitia & continentia, & futuro Iudicio differens prætorem foelicem terruit. Verum hanc Calvinianam terrendi rationem ignorarunt omnes Apostoli, habetque Calvinus plus quiddam quam illi.

Acto. 25,

Calvinus 57.

Quid ergo dicturum fuisse putamus, si pios & simplices unius Dei cultores crudeliter videret hac tantum causa vstulari, quia hominū figmentis clarum Dei verbum opponerent?

Vaticanus.

Certe non probasset.

Calvinus: 58.

Neque enim Papæ incendiarijs soeviendi alia ratio est, nisi quod fictitijs suis legibus quicquam derogari non sustinent.

Vaticanus.

Sanxerunt illi fere primum suas leges sanguini-

ne in Ioannem Hus, in Concilio Constantiensi, cum jam multa secula regnassent : Hic idem, cum vix dum regnare cœpisset : Qualis erit decimus a Calvino? Et postea aliq̄s damnare non erubescit. Calvinus. 59.

Sed eos oppressa doctrinæ luce, tam impotenter furere mirum non est, quorum dominatio in confusis verbi Dei ruinis fundata est, & quibus spes victorię non nisi in tenebris sit sita.

Vaticanus.

Atque idem facit Calvinus, qui aliorum Libros comburit, & loquendi libertatem violenta manu eripit, ne eius nefarij conat⁹ patefiant, quippe cui spes victoriæ, non nisi in tenebris sit sita. Calvinus. 60.

Longe aliter Ecclesia Dei, quæ ut fidei suæ confessionem ex ore Dei petit, ita ad eandem regulam præpostere feratur, zelum suum temperat. e Vaticanus.

Ut Discipulos suos docuit Christus, cum velent ignem de cœlo evocare exemplo Helix : Nescitis inquit, cuius spiritus sitis, filius hominis non venit ad perdendum, sed ad servandũ. Verum hanc zeli temperationem Calvinus non ponit. Calvinus. 61.

Nobis igitur quin servanda sit exacta tum prudentia, tum mansuetudo, nulla dubitatio est: Deinde quin iudicio præire debeat placida & religiosa doctrinæ cognitio.

Vaticanus.

Qualis servata est in Serveto, qui simulacris conspectis die Dominico, ex concione tractus est in carcerem, unde postea nuquã exivit, nisi cum ad ignem ductus est. Hec est calvini-

placida illa et religiosa doctrinæ cognitio.

Calvinus. 62.

Sed hoc minime obstaculo est, quin Magistratus officium sit gladio et pœnis coercere qui cum ipsi sint apostata, a recta fide alios ad defectionem sollicitant, et in Deum contumeliosius, miseris animas illaqueant, suis fallacis: pacem conturbant (1) Ecclesiæ et pietatis consensum scindunt ac lacerant.

Vaticanus.

Promiserat Calvinus se Loquiturum de pœna hæreticorum: Multa deinde locutus est de errantibus, & impijs & blasphemis, quasi errantes, impij blasphemi, Apostatæ & hæretici sint ijdem. Ac ne quis discrimē videre & Calvini fallaciã possit animadvertere, nusquã definit quid sit hæreticus. Ita nobis jocosè illudit in re tam seria. Iam quod de Apostatis dicit, male dicit. Apostata enim in sacris literis dicitur, qui ad aliũ Deum deficit: Hæreticus vero qui eiusdem Dei cultum retinens, alicui falsæ sectæ aut opinioni pertinaci⁹ inheret. Hęc duo confundere vult Calvinus, ac ne sic quidem assequitur propositum: Nam si Apostata dici debet, qui a recta fide alios ad defectionem sollicitat, & ab ea ipse jam defecit (alioquin Apostata dici non debet, sicuti Iudæus a Christo Apostata non est, cum in eum nunquam crediderit) Servetus nunquã a Lutheranismò aut Calvinismo defecit. Semper enim eis adversatus est. Quod si fuit Apostata, sicut Calvinus velle videtur (sumsit enim ap̄ eo huius disputationis occasionem) oportet Papæ fidem a qua Servetus defecerit, esse rectam. Ita erit ipse Calvinus

*Quid sit
Apostata
Quid sit
Hæreticus.*

ex sua sententia comburendus, quippe qui a
Papa defecerit (x.) Ecclesiam vocat Calviniani-
simum, nam ceteras pro Ecclesijs non ha-
bet.

Calvinus. 63

Quas tamen obtendant rationes imperiti,
sed non mali homines, quibus tanto sceleris
danda videtur impunitas breviter videndum
est. Regnum suum, inquit, manu & armis cō-
stitui non voluit dominus, sed spirituali Evan-
gelij gladio: & suos hortatus est ut parati esset
propriam sanguinem fundere, ut alienum fun-
derent nusquam præcepit: Apostolos tanquam
agnos in medio Luporum emisit, non intruxit
carnis potentia. Atqui si contra excipiam, Nus-
quam Dominum mandasse suis, ut furta, rapi-
nas, adulteria, cædes, veneficia puniant, ideo-
que impune ferenda esse hæc omnia, quid dic-
turi sint? Concedentne laxandas esse habenas
sceleratis? Ac non potius dicent non ob stare
quæ singulis præcipitur tolerantiam, quo mi-
nus vigeant Legum sanctiones?

Vaticanus

Cum furta, rapina, adulteria, cædes &c. puni-
untur, non puniuntur ad constituendum Reg-
num Christi, non ad justificandos, aut pios
reddendos homines, non ad generandam no-
vam creaturam, sed ad tuenda bonorum cor-
pora aut facultates. Itaque Papistis, Judæis,
Turcis, cæterisque, quos putat extra regnum
Christi, concedet ipse Calvinus punire eiusmodi
facinora: At propter fidem punire aliquem
non concedet, cum supra dixerit, hoc non
nisi pio & bono Magistratui licere. Itaque non
de-

debent hic omnia confundi, sed suum cuique tribui, & cœleste regnum a terrestribus distingui: Christus ea quę sunt extra regnum suum, non attingit. Sed quę ad regnum suum pertinent omnia tradit. Itaque omnia ab eo pendenda sunt. Sed de his pōstea plura.

Calvinus. 64.

Verum quidem esse fateor, neque vi armata erectum ab initio fuisse Christi regnum, neque armorum p̄sidio stare. Evangelij enim p̄dicatione regnare Christum oportet, ut impleatur vaticinium illud: Populus quē non novi ā mihi subiect⁹ fuit: Ad auditum auris obedivit mihi. Itaque domin⁹, quo illustrior esset, vocis suę efficaciam, nudos & mermes misit Apostolos, nec modo destitui voluit terrena potentia, sed totum fere mundum habere infestum, ut Cœlestem esse Evangelij victoriam omnibus constaret, dum instar palina contra tot tamque ardua obstacula emerſit. Nec vero aliter hac ętate, quam invito & reluctante mundo vel denuo surrexit, vel adhuc floret. Sua igitur virtute, non hominum manu sustinetur Religio (1) Nec frustra Evangelij ministros potentia magis armat Christus, quā Bellandi facultate, quia sic animatos esse convenit, ut quam lingua asserunt doctrinam proprio sanguine, quoties opus fuerit, obſignare non dubitent.

Vaticanus.

Hęc vere dicuntur: utinam in his perseveraret (1) Est ita, si de vera Religione intelligas: sed vestra Religio hominū manu sustinetur. Tolle enim vestri Magistratus, violentiam & persecuciones, & reddē loquendi aut scribendi liber-

tatem, quam a Paulo traditam (potestis enim
(inquit) omnes prophetisare) vos sustulistis,
& videbitis quid possit libra veritas. Quod si
hoc negas, fac periculum, eventus iudex esto.
Hoc tu ipse perentiscere videtis, qui tam
sollicite caves, ne alijs loqui aut scribere li-
ceat: quod profecto nunquam faceres nisi ho-
minum manu stares.

Calvinus. 65.

Primum veræ sanæque doctrinæ plerumque
adversantur mundi principes.

Vaticanus.

Itaque armati hac Lege Calvinii, eos qui ve-
ram sanamque doctrinam tenebunt, interficient.

Calvinus. 66.

Deinde multos quibus ad breve tempus arri-
sit, suo rigore exasperat.

Vaticanus.

Non est ergo doctrina Calvinii sana. Nam &
ego expertus sum, & multi quotidie experiun-
tur, adeo nullam esse rigorem in ea, ut nulla sit
in terris lætior. Itaque qui a Papa ad Calvinum
deficiunt, levare se, non gravari sentiunt: mul-
toque facilius ferunt doctrinam Papæ Gene-
vensis, quam Romani,

Calvinus. 67.

Pauci sunt qui ferendo jugo libenter cervi-
cem submitunt, & quemadmodum delicias si-
bi ipsi faciunt, ita. I. Doctores appetunt blan-
dos & mellitos, qui serviliter adulentur.

Vaticanus.

Itaque cum suffragijs resagitur in Religio-
nis causis, sicuti in Servetana acta est, maior
pars vincet meliorem, & pauci illi semper
pluri-

pluribus vincuntur (.r.) Quinam blandi sint doctores, facile judicabit, qui utramque videlicet blandorum & severorum viam gustaverit.

Calvinus. 68.

Iam videmus, quod non equalis sit principum successio, sed bene compositum a patre ecclesię statum, filius quasi violenta procella repente subvertat.

Vaticanus.

Itaque etiamsi hodie bene compositus esset status Genevensis, cras subverteretur, & si hodie aliquis impius hæreticus combureretur, cras pro idem fieret.

Calvinus. 69.

Atqui Evangelij ministros minime ad quamlibet auram flexibiles nutare decet, verum quocumque inclinent hominum animi, & quamlibet dissimilis sit temporum conditio, rectum cursum tenere, ne æterna & immutabilis Dei veritas, quę apud eos deposita est perfida eorũ ignavia concidat.

Vaticanus.

Hoc si fecisset Calvinus, non mutasset sententiam de persecutione, ut cætera taceam. Quod si in melius mutasset, laudarem, sed in deterius mutasse est vitiosum.

Calvinus 70.

Sic veteres Prophetas, Licet propitijs interdum Regibus vsi sint eorum præsidio adjuvi, videmus tamen varijs subinde tempestatibus fuisse jactatos, ut negari non possit omnes sub crucis Christi vexillo militasse. Hoc certe seculis omnibus commune est

Homini-

Hominibus non placere, quicumque Christo fideliter serviunt.

Vaticanus.

Atqui Homines ex Calvinii sententia, erunt de causa religionis iudices: Itaque eos semper damnabunt, qui ipsis non placebunt. Calvinum quidem non damnabunt: Is enim vult, ut Magistratus de hæreticis iudicet: Iudicant autem suffragijs, in quibus cum maior pars vincat meliorem (paucos esse bonos Calvinus supra dixit) oportet Calvinia nos majori, hoc est deteriori parti placere, quo possit Servetos opprimere, alioqui non posset.

Calvinus. 71.

Absurdum esse obijciunt, spirituale Christi regnum carnis potentiæ subniti, nempe ut fidem absurdum, est in humana eloquentia fundatam esse. Nunc si quis obmutescere jubeat quicumque disertissimi sunt, doctos omnes & Liberalibus artibus politos a suggestu prohibeat, ne fidem exinaniat eloquentia, nonne aperte Deo ejusque donis injuriam faciet?

Stultescere quidem jubet Paulus quicumque sapere videntur, ut Christi Discipuli fiant: nempe ut sapientia carnis in ordinem coacta, emineat sola fides. Quod si nulla ratio impedit, quo minus Evangelij prædicatio tantum virtute spiritus sit efficax, & pedisequas tamen habere possit humanas artes: Ita nec Religio, tamen si sola Dei manu continetur, & sub cruce triumphat, a Legitimis tamen subsidijs, ubi ita visum est Deo, non abhorret.

Vaticanus

Absurda fallaxque similitudo, & eadem obscure

scire tractata. Habet enim hoc Calvinus, ut si quando Lectores aut auditores fallere vult, loquitur obscure, ut hac obscuritate absurditatem tegat, & ita tanquam anguilla in turbida aqua evadat. Sed nos discutssa hac obscuritate, eius similitudinem explicemus. Quemadmodum ille inquit, ad Docendum Evangelium adhiberi potest eloquentia, tametsi necessaria non sit. Ita ad Religionem tuendam, adhiberi potest gladius, tametsi necessarius non sit. In hac similitudine hoc absurdum est, quod religioni ferrum sic jungit, ut doctrinæ eloquentiam. Enimvero non sic ad Religionem adhibetur ferrum, ut ad doctrinam oratio, Sine oratione doceri non potest, at sine ferro religio constat, nec magis gladium requirit, quam divitias aut aratrum. Alioquin ad imitationem Calvini sic liceret ratiotinari: quemadmodum a medico adhiberi potest eloquentia ad persuadendum egroto, Ita gladius ad tuendam eius valetudinem. Hæc sunt absurdissima, Sed hic homo tantopere ferrum cupit, ut id omnibus rebus intermiscere gestiât. Nos vero similitudinem longe accommodatiorē afferre possumus: Quemadmodum ad præliandum gladio opus est, neque refert utrum is politus sit an rubiginosus, modo sit acutus: Ita ad Docendum Evangelium opus est oratione, neque refert utrum ea incompta sit an ornata, modo spiritus acumen habeat. Et sic ut prælia ferro non verbis, tractantur: Sic Religio verbis non ferro tractanda est.

Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut sapientes confunderet: verum qui a piscatoribus exordium fecit, postea alios sibi delegit (1) ministros, neque ita rudes & elegantiori doctrina tinctos.

Vaticanus.

Quæ stulta sunt mundi rejecit Calvinus cum suis, ut sapientes extolleret: Itaque ad docendi aut concionandi min^o neminem admittunt nisi scientiarum & linguarum peritum, præsertim Latinæ. Ipse Christus si veniret, nisi latine loqueretur, ab illis non admitteretur. hoc certū est. Fuit quidam Lausanæ concionator, vir inculpata vitæ, sed qui Latine nesciret: hunc isti coegerunt ad audiendū Corderium pueros latinam linguam docentē. Homo jam natu grandior, non ferens hanc indignationem, discessit. Tantum istis in latino sermone positū est. Denique si componas eos cum Christo, invenies profus contrarios. Christus patri gratias agit, quod arcana sua celaverit, & sapientes & doctos, & ea parvulis & indoctos patefecerit: isti gratias agunt, quod ea parvulos & indoctos celaverit, & sapientibus patefecerit. Christi ecclesia gloriatur, quod non multos sapientes, non multos nobiles habeat: isti solis sapientibus & nobilibus gloriantur (1.) De doctoribus illis loquitur, qui constructam a piscatoribus ecclesiam destruere coeperunt: Nam postquā artes humane ab illis cū Theologia misceri coeperunt omnia deinceps in deterio^o abierunt, vanæ & inutiles quæstiones (vetante Paulo) inductæ sunt, quibus casta illa veritas a deo implicatur & obscuratur, ne dicam extincta est, ut restitui non possit, nisi ad eosdem piscatores & indoctos re,
de-

Mat. 11.

156

2. Tim. 2

166

deatur, ut verum sit illud: ex ore infantium & laetantium perfecisti laudem. Hujus rei exemplum videre est in ipso met Calvinio. Farellus in principio Evangelium magno ardore docuit, authores prophanos tanquam pestem rejecit, Poëtam si quem nactus erat, tanquam stercus abijciebat, ab ulciscenda injuria adeo alienus erat, ut cum gravissimas plurimasque injurias ob Evangelium pertulerit, nunquam quemquam in jus vocaverit, quin imo suos vicem suam ulciscentes semper deterruerit. His ille artibus in fugandis erroribus, ferendaque charitate proficebat. Sed postquam Calvinus introductus, profanas scientias sacris admiscuit, ulciscendarum injuriarum mille reſtos Christi veste modos excogitavit, adeo in deterius abierunt, ut ipse met Farellus (heu dolor) jam calvinizet, & vitia ab eo didicerit, quem virtutes docere debuerat; Tantas vires habuit illa falso nominata scientia, ut Pauli verbis utar. Denique quo plus semper tributum est humanis & prophanis scientiis, eo longius a divinis & sacris deerratum est. Et qui tam studiose eas colunt, & ad eam rem collegia instruunt & tumentur, nihil aliud quam milites armant adversus simplicem illam rusticamque veritatem. Sed instruant quantum volent, faciet Deus quod olim fecit, ut immanem illum prodigiosum Goliath armatus nomine Dei David funda deijceat, & ei caput ipsius met ense predicat.

Calvinus, 73.

Quin etiam Paulus ipse, qui se facundia ditum fatetur, non omnis doctrinae expertus, ut alij ejus collegæ, sed a puero in Lege (1) erudi-

tus fuerat.

Vaticanus.

(1) Recte in Lege, sed vos prophanatas scientias evenitis, Quanquam quod tu de Paulo dicis, contra te est. Nam ea literæ doctrina inflatus veritatem longe acrius infectat^o est, quam alioquin fecisset. Itaque postea veram scientiam, hoc est Christum & charitatem adeptus, illam literæ cognitionem pro stercore habuit, quam nunc Calvinus extollit.

Calvinus. 74.

Vt autem de successoribus taceam, Isaia sermo non modo purus & nitidus, sed etiam artificio (1) ornatus, satis testatur eloquentiam fidei interdum ministram esse.

Vaticanus

(1) Non est ita: non enim artificio ludit humano more spiritus ille fatidicus, nec humana voluntate aut arte, sed S. Spiritus impulsu locuti sunt sancti homines Dei. Fuit igitur in Isaia nativa, non arte quæsitae eloquentia, quæ ab ea, quam illi affectant tantum differt, quantum honestæ matronæ pulchritudo a meretricis fūco. Sed volunt illi miscere sacra prophanis. Sic fecit antea Sebastianus Castalio qui in præfatione in Mosem suum latinū, Mosi tribuit omnes artes, quas homero tribuerat ante Plutarch^o, & ad id magno apparatu, quasi præclarum aliquid facturum utitur: quasi vero non scripserit impulsu divino Moses, nulla prorsus ullius artis habita ratione. Sed homines leves omnia trahunt ad institutum suum, & ut humanas artes (quarum sunt discipuli) evēhant, eas sacris authoribus admiscent ut tanquam lethales

thales muscæ odoriferum sacri eloquij unguentum
contactu suo inficiant.

Calvinus. 75.

Et certe Christus non minus stelle radijs (1)
magos ad se duxit, quam pastores angeli voce.

Vaticanus.

(1) Et Calvinianos duceret, si se dignarentur i-
ta demittere, ut in stabulum descenderent. Non
enim Doctos sed superbos alpernatur Deus.
Sed quia superbia fere laborant docti (nam sci-
entia inflat, sit ut pauci docti serventur. Erunt
quidem nonnulli ex doctis qui sese ad Christi
præsepe demittent, quales fuerunt Magi, cæ-
teris eum despicientibus, quales fuerunt Scri-
bæ & Pharisei. Sed pastores & illiterati primæ
plurimique erunt, quibus angelus Christi na-
tales nunciet, cum tamen isti illiteratos nullo
numero habeant, Nam si quis pastor aut illite-
ratus eis nunciatum aliquid de veritate veni-
ret, certo scio, non magis moverentur, quam si
asinus ruderet.

Calvinus.

Quare nec rude obscurumque vulgus ex quo
sumsit Christus ecclesiæ primitias (1) viam re-
gib⁹ præclusit, quin ipsi quoque & se & sua om-
nia ei offerrent, & ipsa etiam gladij potestas,
qua instructi sunt sacra esset oblatio.

Vaticanus.

Tradit Paulus Christum cum ascendisset in
altum dedisse Apostolos, & Prophetas, & E-
vangelistas, & Magistros ad componendos sanc-
tos, ad operis ministerium, ad extruccionem
corporis Christi, hoc est, Ecclesiæ: Hæ sunt
sacræ oblationes ad hoc sacrum opus. Gladius
quidem

*Contra
Monaste-
rienses A-
nabaptis-
tas.*

quidem ad Christi regnum non abhibetur, nisi ad occidendum Christum & suos. Sunt quidem qui gladium gerunt, ministri Dei, sed ad puniendos maleficos, non ad extruendū Christi regnum. Atque id Christianis commune est cum ceteris nationibus, quæ & ipse eundē gladium gerunt neque tamen Christi regno serviunt. Calvinus. 77.

Nunc videmus ut ad ferendam crucem, ad odia, probraque mundi sub eunda paratos esse oporteat Evangelij ministros: Sicuti non alijs quam patientiæ armis dominus eos instruxit: & tamen jubeantur Reges pietatis (I) doctrinam suo patrocinio tueri.

Vaticanus.

(I) Hominem occidere, non est doctrinam tueri, sed est hominem occidere. Cum Genevenses Servetum occiderunt, non doctrinam defenderunt, sed hominem occiderunt. Doctrinam tueri non est Magistrat⁹, (quid gladio cum Doctrina?) sed doctoris. Doctorem autem tueri est Magistratus, sicut agricolam & fabrum & medicū & cœteros contra injuriam tueri. Itaque si Calvinum occidere Servetus voluisset, recte Calvinum defendisset Magistratus. Sed cum rationibus & scriptis Servetus pugnaret, rationibus & scriptis repellendus erat.

Calvinus. 78.

Obijciunt deinde nihil minus esse consentaneum, quam ad fidem (quæ propensa obedientia constat) violenter cogantur homines. Ego ut omittam quæ vere & scite in hanc sententiam disputat Augustinus utiliter, scilicet invitos trahi, qui Deo omnipotenti reluctantur ut castigantur.

castigatione subacti, sponte accedant, respondeo in tuendo Ecclesiæ statu alium esse gladij uisum, quam ut ad fidem quis cogatur.

Vaticanus.

Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum, Isti uolunt a Magistratu trahi homines, trahenti Deo reluctantes, scilicet ut Magistratus plus efficiat quam Deus. Scilicet castigatione subacti sponte accedent: Qui si sua sponte accederent, deterrerentur: sicuti pisces, qui ultro ad escam aut rete accedunt, si cogere uelis aufugiunt, Testis est Geneva & Sabaudie pars, quæ Evangelium vi coacta admisit. Ibi enim ita pauci sunt, qui non concionatores capitaliter oderint, & missam auidissime desiderent, ut dictu sit incredibile. Testor ego totum illum populum.

Calvinus. 79.

Nam ut demus in principum manu & arbitrio non esse, edictis suis penetrare in hominum corda, ut obedienter salutis doctrinam amplexi, Deo se subijciant. Hoc tamen postulat eorum uocatio (1) ne impuris ac petulantibus linguis lacerare permittant sacrum Dei nomen, eiusque cultum pessundari sinant.

Vaticanus.

Modo laudauerat Augustinum, qui disputat utiliter inuitos trahi, ut sponte accedant, nunc sui oblitus fatetur edicta Regum non penetrare in hominum corda, ut obedienter doctrinam amplexi, Deo se subijciant quæ sunt plane contraria: Nam sponte accedere & obedienter doctrinam amplecti, idem est.

E ij

(1) Dicunt

(1) Dicuntur hæc accusatorie & malitiose. Non enim continuo impura & petulanti lingua est, si quis a Calvino in Cœna Domini, aut in puerorum Baptismo, aut Predestinatione, aut in persecutione dissentit, modo sacras Literas veras esse credit.

Calvinus 80.

Privatus homo, qui vitæ & mortis potestatem non habet, si domum cui præ est, sacrilegijs pollui sinat, culpa non vacabit: Quanto foedior erit principis ignavia, si ad effrenem pietatis violationem conniveat? Sedebit scilicet Iudex in sublimi ac magnifico folio, & Christi gloriam probrose (.i.) deiici tacitus feret, & imperium sibi panarum metu asserens, licentiam improbis dissipandæ ecclesiæ concedet?

Vaticanus.

Pergit rhetorice magis quam Christiane, rem exaggerare, ut intelligamus quanto plus profecerit in prophanis artibus quam in sacris. Quid enim effrenem pietatis violationem vocat? Proponatur nobis Servet⁹, cuius odio Calvinus hæc omnia scribit. Negat Servetus baptifandos esse infantes. Vtrum ita sentit Servetus ut dicit, an non sentit? Et hunc sensum vocat Calvinus effrenem pietatis violationem. Qua ratione? Nam efranis violatio in eo intelligitur, qui sciens peccat: Servetus si peccat, nesciens facit. Vtrum igitur Servetum interficis Calvine, quia ita sentit, an quia ita loquitur? Si interficis quia sic loquitur ut sentit, interficis propter veritatem: Nam veritas est, dicere quæ sentias, etiam si ferres, & psalmus 15, beatum pronunciat eum,
qui

qui vere dicit quæ habet in animo : E tu eum interficis ? Sin interficis quia ita sentit, doce eum aliter sentire, aut ostende ex sacris literis interficiendos esse errantes & male sentientes.

Calvinus. 81.

Ergo pietatis doctrinæ vindices erunt pij Magistratus non solum ut ad (1) Fidem cogant minus voluntarios, sed ne ab ea ditione exulet (2) Christus, in qua eius benefitio regnant (3) Ne Ludibrijs impune subiaceat sacrû eius nomen, cuius splendore honorifica est eorum potestas, (4). Ne contra eius doctrinam protervant impij, qui tranquillum eorum imperium continet (5). Ne infirmos, quibus divinitus præfecti sunt custodes, in exitium rapi silentes & quieti videant.

Vaticanus.

(1. Hoc fieri non posse modo confessus erat, nunc iterum affirmat, & ipse secû turpiter pugnat: ne quid interim dicam, quod hoc nunc Magistratui tribuit, quod in primis Institutionibus Pastori tribuerat. Ibi enim Cap. 6. Pag. 427. sic de Dei sermone disserit : Hæc sunt arcana illa spiritualia poemata Dei ad demolitionemmunitionum, quibus consilia demoliantur fidei milites, & omnem celsitudinem quæ extollitur adversus cognitionem Dei, & captivam ducant omnem cognitionem ad obediendum Christo & promptam habent vindictam adversus omnem inobedientiam. En plane & perspicue definitam pietatẽ, qua ecclesiæ pastores, quocumque demû nomine vocentur, præditos esse convenit, nempe ut verbo dei (cuius positi sunt ministri (ac dispensatores) confidenter omnia au deant; cuius Maieitati omnem mundi gloriã,

27 virtutē sublimitatem cedere cogant, ipse om-
 28 nibus a summo vsque ad novissimum impe-
 29 ret, Christi domum edificent, Sathane domum
 30 subvertant, oves pascant, rebelles & pertinaces
 31 arguant, increpent, revincant, solvant, li-
 32 gent, fulgurent, denique & fulminent, sed om-
 33 nia in verbo Dei. Hæc sunt quæ in illo tempore
 scripsit Calvinus, omnia tamen verbo agens,
 verbo rebelles ad fidei obedientiam cogens,
 verbo Lupos interficiens, verbo denique fulgu-
 rans & fulminans. Nunc ex verbo suo (quoniã
 id nullas vires habet) cudit gladiū, & hanc Ma-
 gistratibus provinciam assignat, ut ferro ad fi-
 dem cogant minus voluntarios, In quo iterum
 turpiter a se dissentit. Nam in postremis Instit.
 a Roberto impressis Anno 1553. cap. 8. Dist.
 170 (hæc ideo sic deligenter noto, ne quis erret,
 si forte hæc postea Calvinus ut solet mutave-
 34 rit) sic scribit: *Est igitur longe diversa ratio, quia*
 35 *nec quacunque sibi sumit Ecclesia, quod sit pro-*
 36 *prium Magistratus: neque hoc efficere potest Ma-*
 37 *gistratus quod ab Ecclesia peragitur.* Hæc ibi Cal-
 vinus, Magistratum (ut obiter dicam) ab Eccle-
 sia separans, quasi soli Pastores sint Ecclesia:
 Illic igitur negat hoc efficere posse Magistra-
 tum, quod ab ecclesia peragitur, nunc Magis-
 tratus officium esse dicit cogere ad fidem mi-
 nus voluntarios, quod tamen in primis Institu-
 tionibus verbo non ferro tribuerat. O hominē
 versatilem & omnia ex tempore ad arbitrium
 suum mutantem. O cæci qui cæcum hunc se-
 quimini, quando tandem aperietis oculos? (2)
 Scilicet Geneva exularet magis Christū, si Ser-
 vetus non fuisset occisus (.3.) Imo tum maxi-
 me

me ludibrijs subjacet & male audie, eum interficiuntur qui id consentur(4) ac tum maxime proterviunt impij tyranni, cum sibi laxire fas esse putant magistro Calvino (5) hoc est Calvinianos, quos scilicet Servetus in exitium rapuit.

Calvinus. 82.

Obtendunt præterea Christi discipulis colendam esse mansuetudinem quæ in magistro apparuit. Neque enim armis, inquit, præfractos compulit in suum obsequium, sed doctrina omnes blande allicere tentavit. Ut illud impleret Esaiæ vaticinium: Ecce servus meus non rixabitur neque contendet, neque in plateis audietur eius clamor: Calamū quassatum non confringet & elichnium fumigans non extinguet, quasi vero contraria exceptio nobis non sit in promptu, ut doctoris officio functus est Christus, ita arreptum ab eo fuisse flagellum, quo templum Dei a prophana nundinatione purgaret(1) Si impetu proffigavit filius Dei, qui divini cultus prætextu hostias in atrio templi vendebant, cur gladium sibi commissum non exerant pij Magistratus ad coercendos perfidos (2) apostatas, qui totum Dei templum aperta contumelia prophanant ac violant?

Esaï. 42.

Mat. 23.

Vaticanus.

(1) Et nobis Calviniano more sic argumentari liceret. Si adulteram non damnavit filius Dei, cur adulteros damnet Magistratus? Quod si dicit Calvinus eum in adultera non fuisse judicem: nos idem de flagello dicemus: Neque enim præscribebat Lex (quam Christus, si Magistratum gessisset, sequi debuisset) hanc fla-

gelli poenam illis nundinatorib⁹. Item si Christi nundinatores illos tantum eiecit, non interfecit, & jam Magistratus debet Apostatas tantum eiecere, non interficere. Item si Christus sua ipsius manu id fecit, debet magistratus sua manu id facere, non per carnificé. Si Christus ex templo manufacto illos eiecit, idem debet facere magistrat⁹. Quod si Calvinus dicit: Templum illud figuram fuisse Templi non manufacti, hoc est, cordis hominis (nam Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Item: Corpora vestra templa sunt Spiritus sancti) Dicemus & nos eadem ratione, flagellu illud manu factum figuram fuisse, flagelli spiritualis, hoc est, verb² Dei, quod verbum non magistratui, sed past⁹ribus traditum est, per quod debeant Lupos interficere, Sathanę domum subvertere, & cętera omnia præstare, que paulo ante ex ipso Calvino citavimus. Item si Christus injuriã nec a se nec ab alijs depulit, sed multos suo tempore, & maxime Ioannem Baptistam injuste interfici passus est, idem facere debet Magistratus. Denique si Magistratus officiu placet ad Christi vitam revocare, Magistratum habebimus inermen, qui ne Latrones quidem, nedum hæreticos possit interficere. Discamus potius sine sophisticis argutijs sic argumentari, & Calvinum suo ipsius gladio jugulare. Si Christus nundinatores illos non mandavit Magistratui eieciendos ex templo Domini, neque se accusatorem dedit adversus eos, sed ipsemet, eos sua manu suoque telo eiecit, non debuit Calvinus (qui se Christi vicarium esse vult) mandare Serventem Magistratui eieciendum, nedum necandum

1. Corint.

3. 27.

1. Corint.

6. 19.

dum, neque se, aut coquum suum accusatorem
 dare advert^o eum, sed ipsemet eum sua manu,
 suoque telo, hoc est verbo, eijcere, vincere, ce-
 dere, contumelijs afficere, cogere, trucidare, de-
 nique fulgurare & fulminare. Sed cum esset in
 corde tam ardens vindiçtæ spiritus (quemad-
 modum exprobrat ei Servetus in hoc ipsius
 Calvini Libro pag. 104) in malevolam eius a-
 ninam non introivit hæc sapientia. Itaque of-
 ficij sui oblitus homicidium turpissime patra-
 vit & nunc ut id tegat homicidia insuper infi-
 nita in hoc Libro molitur, & omnia divina ora-
 cula ad suum institutum trahere conatur, qua-
 si pepigerint omnes cum eo, se se quicquid ef-
 fûtiverit id credituros, sicut solent eius disci-
 puli. Iamjam, Calvine, patescunt artes tuæ :
 videt te Deus, & videbunt homines brevi (2)
 hic homo omnia inepte comparat, nundinato-
 res cum apostatis, & Christû cum Magistratu,
 & profligare cum coercere: cum neque Chri-
 stus fuerit Magistratus, nec apostatæ nundinen-
 tur in templo Domini, nec profligare sive eij-
 cere sit idem quod ferro coercere. Nam Apof-
 tata is est, qui sua sponte exit templo Domini,

*Quid sit
 Apostata.*

hoc est ecclesia, Quomodo potest igitur in ec-
 clesia nundinari, aut inde eijci, qui est extra ?
 Ipse potius Calvinus & eius similes nundinan-
 tur in templo Domini, suntque vere Cananæi,
 hoc est mercatores: nam hoc significat nomen
 Canaan. Primum non nisi stipendio docent.
 Scio vivere debere ex ara qui servit aræ: sed
 isti sic stipendio sunt addicti, ut si auferas ab
 eis stipendia, non sit eorum pars vigesima re-
 mansura. Cum esset in Comitatu Montpellicar-

*1. Cor., 2.
 13.*

denſi introductum *Interim*, quo Concionato-
ribus ſtipendia præcidebãtur, fuerunt ibi mag-
na pars, qui concionari pergere noluerunt ſal-
tem uſque ad Paſcha, quod inſtabat : cum ta-
men eos adhortaretur eorum primarius, Lan-
ſania vero ſic nundinantur, ut ſint ibi ſemper
præſtantes, qui ſic concionandi munus aucu-
pentur, quomodo in Papatu expectantur Cu-
rionatus, Abbatiz & cætera mercimonia. Ac
eouſque nundinationibus ac Litibus proces-
ſum eſt (litigant enim aſſidue inter ſeſe ſicu-
tu mercatores) ut Magiſtratus Bernenſis cum
ex eorum litigationibus aſſidue obtunderetur,
detraxerit eis ſingulis centenos ſtoneros
illius monetę de animis ſtipendijs. Prudens ſa-
ne Magiſtratus, qui cum intelligeret mercato-
res iſtos nulla re magis gaudere quam Lucro,
judicaverit nulla pœna convenienti^o aut me-
lius coërçeri poſſe, quam damno. Atque hæc
eſt eorum nundinationis prima pars. Altera
quod ex Theologia fecerunt artem humanarum
ſimilem. Itaque ad concionandi munus
neminem admittunt niſi ſit humanarum ſcien-
tiarum peritus, & niſi linguas, hoc eſt Hebrę-
am, Grecam, & Latinam ſciat, aut ſaltem Lati-
nam: Nam hæc tres, quæ mortuę ſunt (quippe
quæ nulli jam populo ſunt in uſu) ſolas nume-
rant in Linguis, Cæteras quę vivæ ſunt qui-
buſque populi utuntur, nullo loco habent.
Itaque ſi quis de cæteris Linguis, vel viginti
ſciat, ſi tres illas ignorat, nuſquam vocabitur
trilinguis: Sin illas tres didicerit, etiamſi alias
calleat, tamen tantum trilinguis vocatur: tan-
ti faci-

ti faciunt isti quæ vulgus ignorat. Præterea neminem admittunt, nisi sit ab ipsis missus: mietunt autem neminem, nisi qui cum ipsis per omnia consentiat, eorumque dicta & facta omnia probet, & eis non solum assentiat, sed etiam assentetur. Qui hanc notam ab eis non accepit, huic memoriam exercere non licet. Ipse Christus si veniret, nisi saltem Latine sciret, & nisi ab eis missus esset, haud scio an admitteretur.

Iam vero animas hominum quando nudi-
nentur, pretereundum non est Ecclesiam bifariam interpretantur. Sed ponamus potius verba Calvinii ex postremis Inst. Cap. 8. in expositionibus quartæ partis symboli: Bifariam (inquit) ^u de Ecclesia sacræ literæ loquuntur: Interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quæ revera est coram Deo, in quam nulli recipiuntur, nisi qui & adoptionis gratia filij Dei sunt, & Spiritus sanctificatione vera Christi membra.

Sæpissime autem Ecclesiæ nomine universam hominum multitudinem in orbe terrarum diffusam designat, quæ unum se Deum & Christum colere profitetur: Baptismo initiatur in ejus fidem. Cœnæ participatione unitatem in vera doctrina & charitate testatur: confessionem habet in verbo Domini, & ad eius prædicationem ministerium conservat ab eo institutum. In hac autem plurimi sunt permixti Hypocrite, qui nihil Christi habent præter titulum atque speciem: Alij quam plurimi ambitiosi, avari, invidi, maledici, nefarij, aliqui

23 aliqui impurioris vitæ? Qui ad tempus toleran-
23 tur, vel quia legitimo iudicio convinci neque-
23 unt, vel quia non semper ea viget disciplinæ se-
23 veritas, quæ debeat. Quemadmodum ergo no-
23 bis invisibilem, solius Dei oculis conspicuam
23 ecclesiam credere necesse est, ita hanc, quæ re-
23 spectu hominum ecclesia dicitur, observare, ei-
23 usque communionem colere debemus. Item
23 Dist. 9. Rursum tamen, quia aliquatenus ex-
23 pedire videbat, ut sciremus, qui nobis habendæ
23 pro ipsius filiis essent, hac in parte se captui no-
23 stro accommodavit. Et quoniam fidei certitu-
23 do non erat, quoddam charitatis iudicium eius
23 loco substituit, quo pro ecclesiæ membris agno-
23 scamus, qui & fidei confessione, & vitæ exem-
23 plo, & sacramentorum participatione, eundem
23 nobiscum Deum ac Christum profitentur. Hæc
23 sunt verba Calvinii.

23 Talem observant habentque ecclesiam isti, vi-
delicet quæ respectu hominum ecclesia dicitur
in qua fidei certitudo necessaria non est, sed
tantum quoddam Charitatis iudicium, de quæ
charitate sine fidei certitudine indicant. In hac
permixti sunt hypocritæ plurimi & alij quos
commemorat. Quæro igitur, cur illos non eij-
ciat? an quia iudicio convinci nequeunt? Imo
longe facilius quam hæretici: nam de Hypo-
critis, ambitiosis, avaris, quinã sint nulla con-
troversia est, præsertim de Hypocritis, qui veni-
unt in vestitu ovium, & a fructibus, hoc est ho-
est, homicidijs, cognoscuntur, sicut & Lupus
ab esu ovium: At de Hæreticis est controver-
sia, nec adhuc ostendere potuit Calvinus, quid sit
Hæreticus, cum tamen de Hæreticis occidendis

nominatim scribat. Curigitur neminem unquam propter avaritiam aut invidiam combussit, cum plurimos noverit, & accusare & convincere possit? An quia non viget Genevæ ea disciplinae severitas, quæ debebat? Imo viget auctore Calvino. Supra enim ostendit, non nisi boni Magistratus esse persequi Hæreticos.

Quod cum suo Magistratui in Servetum persuaserit, habet suum Magistratum pro bono. Cur ergo ab eo impetrare non potest, ut Hypocritas & avaros illos occidat? An sunt ei Hypocritæ meliores quam Hæretici? Aut si non sunt, cur obsequenti orem habet Magistratum in Hæreticos, quam in illos? Sed quid ego hæc persequor? Calvinus non habet pro magnis vitijs ea, quæ Deus habet pro maximis, ut apparet in ijs legibus, quas condidit de administratione Ecclesiæ, in quibus facit vitiorum genera quæ: Vnum eorum quæ in ministro *omnino* tolerari nequeunt, quorum primum ponit hæresim, inter cætera Lusiones Legibus veritas & choreas. Alterum tolerabilem, in quibus ponit scurrilitatem, mendacitatem, calumniam, avaritiam, nimiam iracundiam & contentiones. Hæc vitia sunt ei tolerabilia, cum sacræ littere nihil deterius inveniant quam scurras, ad eo ut in 1. Psalmo inter pessimos ponantur: & avaros cum omnium malorum radicem vocet Paulus avaritiam. Sed hæc vitia Calvinus tolerare potest, quæ sunt notissima; Hæresim, lusiones & choreas non potest, quid hoc homine facias, qui scurrilitatem & avaritiam & calumniam leviora vitia putet quam Hæresim aut Lusiones, & choreas? Itaque ergo avaris, invidis,

vidis, maledicis, delatoribus, calumniatoribus, mendacibus, Hypocritis (quorū Hypocritarum Calvinus in illis Legibus nullam fecit mentionem? Tantuli est apud eum momenti hypocrisis) apud istos facile Locus est : At si quis ab eis aliqua in re dissentiat, etiamsi sit alioquin inculpatis moribus, Hæreticus est, ferri non potest .

Ponamatque narrabo exemplum unum, ex quo cætera perspici possint. Narrat Ioannes Gastius concionator Basiliensis in Libro de Anabaptistis, fuisse quendam tornatorem Anabaptistam capitis damnatum Basileæ, sed ei Oecolampadius gratiam a Magistratu impetravit, dummodo recantaret : Recantavit, & postea fuit homo pessimus, nec ei tamen ququam propter flagitiosam vitam molestus fuit. Ponam verba ipsius Gastij : Revocat (inquit)
²³ ridenti ore in Ecclesia : Sed quid dicam? Pos-
²³ tea scelestiorem, obscœniorem & magis per-
²³ frictæ frontis hominem nemo unquam vidit .
²³ Iactabat se coram suis, cum probitati studeret,
²³ Religioni sanæ adhereret, persecutionem pas-
²³ sum fuisse : Tum cum sceleribus inundet, po-
²³ tet usque ad mane sumnum, scortetur, chore-
²³ as ducat, a nemine corripì . Hæc Ioannes
²³ Gastius.

Sic igitur docent, Modo sit doctrina & sacramentorum usus sanus, adesse Eccelsiam : Peccata vinci non posse : Nos esse & fore carnem usque ad mortem . Hisce modis populo assentantur, & ignarum eius rei Magistratum assidue irritant in Hæreticos (sic appellant eos, qui ab ipsis dissentiunt) docent nihil eis esse
deterius

deterius aut majori supplicio dignum . Ita-
que rebaptisatum esse , apud eos longe est ca-
pitalius quam adulterare , aut invidere , aut
maledicere , ludere tesseris , tempus , quo nihil
chari⁹ inutiliter consumere , huc illucque diva-
gari , ut solent Scortatores omnes , annos ado-
lescentiæ suæ mulieribus inhonestis transigere ,
aut superbum aut iniustum , detractorem , aut
suum ipsius quærentem commodum , aut ava-
rum , aut scurram , aut calumniatorem esse .
Rebaptisatos interfici jubent , non ex scrip-
turis sacrosanctis , sed ex sententia Swinglij ,
qui præclaram hanc legem tulit , *ut qui mer- 22*
sus fuerit , mergatur . Cumque clament om- 22
nia se ex scripturis sacris facere , nondum ta-
men unam inde syllabam ostendere potue-
runt , quæ jubeat interfici , si quis erret in in-
tellectu Cænæ aut Baptismi . O Magistratus , qui
vos ducunt , seducunt . Hæ sunt vere prophanæ
animarum nundinationes : Hisce modis illi a-
nimas vivificant , quas Deus non vivificat , &
occidunt quas Deus non occidit . Itaque cum *Ezech.*
venerit Dei filius , eijciet mercatores istos , non 22
quo flagello ipsi nos eijciunt (nam eis Christi
flagellum , ensis est carnificis) sed igneo , invic-
toque sermone suo , quoniam totum sanctum
Dei templum aperta contumelia & blasphe-
mia porphanant & violant .

Calvinus. 83.

I. Hic unum quidem huius sancti Zeli specimē
edidit Christus . In reliquo autē vocationis suæ
cursu ab externo correptionis genere abstinuit

ne spirituale regnum sibi a patre commissum
terrenis imperijs misceret. Nam qui hæredita-
Luc. 12. tis inter fratres Herciscundę arbiter esse renu-
b. 24. v. it, suum tamen cuique jus servari vult a pijs ju-
dicibus. Vaticanus.

(1) Atqui si tamen Magistratui exemplum de-
dit, cur non & deinceps? Sin min^o, cur illud ad
Magistratum trahitur (2) potius quam hoc? aut
quis nobis distinguet quando sit imitandus, aut
non sit? Calvinus. 84

Ad hæc, distincte notat Esajæ vaticinium,
non ad omnes promiscue spectare, quam com-
mendat in Christo mansuetudinem.

Vaticanus.

Tamen ipse est porta, per quam qui non in-
Matth. trat fur est & Latro: Discite a me, inquit (om-
23. 29. nes oneratos alloquens) qui mitis sum, & ego
reficiam vos. Sed Calvin^o mansuetudinẽ hanc
ad se pertinere non putat: Itaque non refici-
tur. Calvinus, 85.

Placida Christo mitisque suavitas tribuitur,
qua infirmos sustineat, non qua robustam ma-
litiã magis obduret.

Vaticanus.

Tamẽ Iudę robustam malitiã pertulit, nec
zamen obduravit: Nec Calvinus Servetum
obdurasset, si pertulisset: potius obduravit non
ferendo. Non enim obdurantur homines mã-
suetudine, sed potius ad pœnitentiã invitantur.
Calvinus. 86.

Mansuetus est Christus ut calamum quassa-
rum non confringat, an ideo? quoque ut eo-
rum obstinationem foveat, qui debiles cõfrin-
gunt? Vaticanus.

Tamen

Tamen Scribas & Phariseos pertulit, qui debiles confringebant, & populum a veritate avocabant, nec tamen fovit eorum obstinationem, non enim fovetur obstinatio patientia, sed potius rumpitur, si ullo pacto rumpi potest: nam malum bono vincitur, non malo.

Calvinus. 87.

Manfuetus est ut parcat elichnijs fumigantibus an ideo, ut tenebras non discutiat?

Esa. 42.

Mat. 12.

Vaticanus.

Quare discutiat? ferro ne an Luce?

Calvinus. 88.

Quin potius scepro ferreo armatur, quo inimicorum capita conterat.

Vaticanus.

Conterere capita, non est tenebras discutere: & sceptrum ferreum Christi vocant factæ Ligere fervorem potentem & inexpugnabilem, & spiritum oris eius, quo Antichristum sternet sicuti supra ex ipso Calvino citavimus. Vbi ferrum?

Calvinus. 89.

Scio equidem, ut non alio quam verbi gladio utatur Christus, promptam illi esse vindictam in omnes impios (1) sed non dicemus alio quam eius spiritu actum fuisse Petrum, quum Ananiam & Saphiram subita morte percussit: nec Paulum dicemus fuisse Magistro dissimulem, quum Elymam magum cæcitate vltus est.

Vaticanus.

Nobis mirifice illudit hic homo: utitur adverfativa conjunctione, Sed, & tamen nihil contrarium ponit ei quod dixerat: Nec enim alio quàm verbi gladio Petr^o vltus est. Et Hoc ipsum est, quod nos dicimus, Christi gladium esse ver-

bum. At enim Petrus eodem spiritu actus fuit: Quis negat? Sed ostende eum eo gladio usum fuisse, quo tu usus es in Serveto. Deinde Petrum falso accusat: Non enim a Petro occisus est Ananias, sed tantum objurgatus & reprehensus. Quod si objurgatione attonitus periit, non objurganti debet hoc tribui, sed vltori Deo: Alioquin dicendum erit etiam Nabilem ab Abigaele vxore sua fuisse occisum, quum posteaquam illa ei narraret in quanto ipse periculo fuisset, dirigit homo, & post aliquot dies obiit. Atque idem dico de Saphirja. Quod enim ei dixit Petrus: Pedes eorum qui virum tuum sepeliverunt, sunt pro foribus, qui te efferent, mortem prædixit non intulit. Alioquin dicendum esset Prophetas, quoties mortem alicui predixerunt, etiam importasse, Id quod falsum est.

2. SAMM.

25. 27.

Actor. 5.

8.

Eadem dico de Paulo & Elynam. Sed dicitur sane a Petro occisus Ananias quoniam eius sententiam ratam Deus habuit, & quod Petrus in terra ligavit, id ligatum fuit etiam in coelo, Quorsum hoc citatur a Calvino? vtrum enim debet pastor imitari Petrum, an Magistratus? Certe pastor: non enim gessit Magistratum Petrus. Cur ergo non percussit Servetum verbo Calvinus, sicuti Petrus Ananiam? Cur eam provinciam mandavit carnifici? Non potuit, si modo vera est illa, quam diximus, Calvinus sententia. Quod Magistratus nihil facere potest, quod ab Ecclesia peragitur.

Calvinus 90.

Nec video quorsum pertineant potentia, quas
intet

ter Spiritus dona commemorat idem Paulus, nisi ut ad incutiendum contemptoribus terrorem vigeret Spiritus severitas.

Vaticanus.

Paulus gloriatur sibi datam esse potentiam ad ædificandũ, non ad destruendum: & Christus dicit se non venisse ad perdendum, sed ad servandum. Itaque ad hanc rem dedit dona sanandi & consolãdi, & cæteras potestates: Dona occidendi dedisse cum ego non legi: Sed quod abolebit omnem potestatem, hoc legi. Verbum quidem dedit potens & invictũ, quo possent contumaces cogi, sed ferrũ non dedit. Erant ille potentia ad servandũ, hæc Calvinii ad perdendum; illæ novæ, hæc vsque a Caino ducens originem. Atque illæ jam pridem cessarunt, quemadmodum prædixit Paulus fore, ut prophetia & lingua cessarent, quod idem de miraculis videmus accidisse. Itaque Calvinus ipse, qui de his potentijs gloriatur, tamen eis caret. Nam Servetum nunquam alio, quam verbi telo occidisset, si verbi vires habuisset. Enimvero cum verbo nec sanare, nec occidere posset, servandã provinciam totam omittit (non enim venit ad servandum sed ad perdendum) perdendi autem provinciam Magistratui committit, ne, si id sua manu fieret, detegeretur hypocrisis. Nam hippocritis non licet interficere quenquam, quippe ovina pelle tectis.

Calvinus 91

Ergo verbi ministris licuit corporali. 1. pœna coercere impios: principes, quorum proprium est munus gladio tueri sanctum ordinem, in fidei dispositione cessabunt?

Vaticanus. F ij

2. Corin.

10. 8.

Luc. 9.

55.

1. Corin.

15. 24.

1. Cor.

13. 8.

Job. 10.

31.

Vaticanus,

Sibi contradicit, Dixit enim in Inst. ut ostendimus, nihil facere posse Magistratū, quod ab e. s. peragitur. Nunc sic argumentatur: Si verbi ministris licuit corporali pœna coercere impios, licet & principibus: cum sic ex illa superiore ejus regula argumentari liceat. Si licet ministris, non licet principibus. Sed nos sic argumentabimur: Quemadmodum Apostoli suo telo, hoc est verbo, puniverunt fontes quos habebant in potestate verbi, idque ob peccata, que verbis & doctrina consisterent: sic debet Magistratus suo telo, hoc est, gladio, punire fontes quos habent in potestate gladij, idque ob peccata, in quæ jus habet gladius. Et quemadmodum Petrus verbo punire non potuisset homicidam, sed eum Magistratui reliquisset: Sic Magistratus ferro punire non potest hypocritam, aut hæreticum, aut mendacem (nullam enim ad id legem habet) sed eos debet Pastoribus puniendos relinquere: alioquin miscbuntur sacra profanis. Hoc aperte docet Elifæus, qui querenti regi Israëlitarū, an deberet interficere Sijrios, quos Elifæus cœperat, respondit, non percuties: neque enim cœpisti eos gladio & arcu tuo, ut percutias. Sic dicet verus Pastor Magistratui, non occides hypocritas, hæreticos, mendaces, neque enim cœpisti eos gladio & arcu tuo, ut occidas. Capiet & occidet eos dominus spiritu oris sui. Occide homicidas, raptores & cæteros, quos gladio potes capere. Atque ut exemplum hoc absolvam, componam cum Petro Calvinum, ut ex collatione perspicui possit, qualis hic fuerit imita-

*. Re-
gum 6.

cor Petri. Petrus Ananiam objurgavit, & si placet, ut hoc Calvino concedam⁹) occidit solo verbo, sine cuiusquam opera. Calvin⁹ Servetū occidit solo ferro, opera Magistratus. Petrus illum propter mendacium, quia meritus esset Spiritui sancto; Calvinus hunc propter veritatem, quia mentiri noluisse: si enim recantare, & contra conscientia loqui Servetus voluisset, evasisset, sed quia dixit quod sensit, perijt. Petrus factō illo effecit, ut alij deinceps mēntiri formidarent; Calvinus hoc factō effecit, ut deinceps alij verum dicere, metu pœnæ, reformident. Petrus illis ostendit vires verbi sui, ad laudem Dei; Calvinus hic ostendit imbecillitatem verbi sui, ad Laudem gladij, qui Calvinā Deus est. Petrus postea nihil tale fecit, quod sciamus: Calvinus hunc ipsum librum pertinaciter & obstinate (1) nominatim scripsit ad excitandas similes toto orbe persecutiones. Væ cœcis cæcorum ducibus: Væ væ & ijs qui ab eis ducuntur nisi hic oculos aperire, & se in viam reduci volunt.

Calvinus. 92.

Porro crudelis est ista, quam laudant, clementia, oves exponere in prædā, ut lupis parcatur.

Vaticanus.

Lupos verbo, & quidem a pastore interfici ipse Calvinus ante docuit: nunc vult a Magistratu: atqui ab utroque interfici non possunt. Taceo quod lupi veniunt in pelle ovium, inque autem sunt lupi rapaces, a fructibus eorum cognoscetis eos. Fructus autem lupi est carnem crudam comedere. Itaque non qui interficiuntur, sed interficiunt lupi sunt. *Math. 7.*

Calvinus. 93.

Animas ipsi pravorum dogmatum veneno inficiunt, & legitima gladij potestas ab ipsorum corporibus arcebitur?

Vaticanus.

Acto. 13.
33. Etiam invidi & avari & superbi animas inficiunt, multos enim sui similis & verbis & exemplis assidue gignunt: Invidus invidos, superbus superbos, avarus avaros; sed in eorū corpora gladio potestas nulla est. Occisus est ab angelo domini Herodes propter superbia: Sed a Magistratu ea de causa occidi non potuisset.

Calvinus. 94.

Lacerabitur totum Christi corpus, ut putridi unius membri intactus maneat foetor?

Vaticanus.

II. Cor.
55. Putrida membra Paulus amputat, Dum ea tradit Sathan, hoc est excommunicat, idque in poenam corporis, ut spiritus servetur in Diem Domini: Itaque ea iterum recipit, si ad sanitatem redierint. Hoc officium pastoris Calvinus ad Magistratum transfert, etiam contra seipsum. Nam in causa Bartelerij, contendit id officium esse pastorum, non Magistratus. Et ea de re gravissimam habuit cum Magistratu Genevensi controversiam, adeo ut ad Helveticas ecclesias missum fuerit. Iam si Magistratus amputat membra, non potest id facere Pastor, nec ea rursus possunt recipi: Sin pastor facit, non potest Magistratus. Taceo quod hominem occidere non est membrum amputare. Amputatur enim membrum incredulitate, quemadmodum docuit Paulus, de Iudicis ex olea amputatis, qui tamen occisi.

Rom. 11.
30.

non sunt, Cum Magistrat⁹ civem interficit, non privat eum Civitate, sed vita. Item cum occiditur aliquis tamque hæreticus, non amputatur ex Christi corpore, sed ex vita corporis: alioquin si mors corporis esset amputatio, omnes qui moriuntur amputarentur ab ecclesia.

Calvinus. 95.

Et quidem vt moderate agant principes, a pijs Doctoribus monendos hortandosque esse fateor, & medicorum instar ultimam non adhibeant medicinam, nisi desperatis morbis. Sed a dissoluta mollitie, quæ nihil aliud est quam mali fomentum, multum differt levis humanaque medendi ratio. Vaticanus.

Hoc si Calvinus observasset, nunquam Servetum, quo primum die vidit, capitis accusasset, nec postea tam cito tamque crudeliter interfici passus fuisset, ne dicam fecisset.

Calvinus 96.

Adducunt etiam Scripturæ testimonia, in quibus videntur habere aliquid coloris: Sinite inquit *Mat. 23.* Christ⁹) zyzania crescere cū tritico, ne simul evellatur & triticum. Si præcise nobiscum agunt ex verborum formula, non tantum prohibetur Magistratus ab usu gladij, sed omnem disciplinam e medio tolli oportet.

Vaticanus.

Explicandum est apertius quid sit evellere zyzania, quoniam res est maximi momenti ad hanc questionem. Cum essent inter Corinthios *s. Cor. 3. 4.* lites & dissidia, ita ut diceret, ego sum Paul⁹, alio ego sum Apollos, sic eos objurgat Paul⁹. Ego minimi facio de me, vel a vobis, vel omnino humana die judicari: quin neque ipse de me

22 Sententiam fero, quamvis enim nihil mihi cō-
23 sciam, non tamen idcirco sum absolvend⁹. Ve-
24 rum qui de me iudicium factur⁹ sit, Dominus
25 est, quamobrem ne quid ante temp⁹ iudicate,
26 donec veniat Dominus, qui tenebrarum ocul-
27 ta proferet in Lucem, & animorum cōsilia pa-
28 te faciet, ac tum demum Laudem quisque con-
29 sequetur a Deo. Hæc ego fratres in me & in
30 Apollo derivavi propter vos omnes, ut in
31 nobis discatis, nemini super quam scrip-
32 tum est arrogare, ne alius de alio contra
33 alterum tumeatis. Quis enim de te iudicatu-
34 rus est? Hæc Paulus, quasi hoc dicat, Qui dicit:
35 Ego sum Pauli, tumet de Paulo, & eum iudicio
suo præfert Apollo, & se ipsum præfert discipulis
Apollos. Hoc autem est iudicare, quo quis sit
excellenti⁹ & Deo chari⁹. Atqui hoc iudi-
cari non debet ab hominibus, neque ante di-
em Domini. Itaque quamvis ego nullius mali
mihi sum conscius, tamen nolo me iustum iudi-
care, etiam si sim iustus: non enim meum est de
me iudicare, sed Domini, cuius iudicium non-
dum venit, sed expectandum est: Qui iudicat
aliquem esse reprobum aut electum, iudicat de
occultis tenebrarum & consilijs cordium.
Nam ex consilijs cordium rejiciet aut accipi-
& domin⁹ homines. Atqui occulta illa non ante
Lucem & diem adventus Domini patebunt:
Itaque ante diem illam iudicari nō potest quis
sit reprobus. Alioquin periculum esset, ne Co-
rinthij aliquem reprobarent, quem Deus non
reprobaret, & non reprobarent, quem reprobaret.
Itaque quamvis habent nonnullam scientiam,
qua iudicare possint de rebus alijs, non est tamē

ea tanta, ut eis de rebus tam arduis iudicium permittat Paulus, cum ne id sibi quidem, qui eos scientia longe superabat, permittat. Iam cōfer hunc locum Pauli cum parabola de zizanijs, invenies similem. Nam quod dicit paterfamilias: Ne evellite ea ante tempus messis, videlicet ne forte zizania evellentes, evellatis etiam frumentum. Id ipsum est quod dicit Paulus: Ne quid ante tempus iudicate, videlicet, ne quem forte damnetis, qui non sit damnandus. Nam hoc sepe fit ab ijs, qui ferro feriunt Ecclesiam. Et quod dicit ille: Messis tempore mandabo messoribus &c. Id ipsum est quod dicit Paulus, Donec veniat Dominus &c. hoc est, cum dicet benedictis: Venite, & maledictis Ite. Igitur evellere zizania, est iudicare aliquem esse reprobum, & eū ex Christi corpore in sempiternum abscindere. Id quod fieri non potest ante diem Domini. Iam quod obijcit Calvinus de Magistratu, nihil ad zizania pertinet. Cum enim Latronē occidit, non evellit eum ex corpore Christi, sed ex hac vita. Et saepe bene sperant Magistrat^o de eorum anima, quorum corpus trucidant, Nec eos interficiunt quia mali sunt, sed quia male fecerunt & nocuerunt. At in hæreticis alia ratio est. Qui enim eos interficiunt iudicant eos reprobos & in æternū damnatos, in quo Dei iudicium, quod Paul^o expectari jubet, antevortunt. Propterea in interficiendis facinorosis non aberratur, si modo constet de facinoribus: nam ipsimet facinorosi confitentur se mortem meruisse. At in hæreticis aberratur, multi enim pij occisi sunt pro hæreticis, confidentes quidem id, cuius accusabantur, sed id

peccatum esse, aut morte dignum negantes. Primum Christus non negabat id de quo accusabatur, videlicet, quod dixisset, se esse filium Dei: atque hanc ob causam interfectus est tanquam blasphemus. Idem accidit postea Apostolis & cæteris, qui propterea interfecti sunt, quod Christianam religionem profiterentur: Cum igitur id illis acciderit propter improbitatem hominum in causa religionis: in alijs autem causis non accidit (nam qui tunc propter facinora patiebantur, recte interficiebantur, nec Iudæi neque cætere gentes propter talia supplicia reprehensæ sunt a Deo) non debemus putare nostrum seculum esse melius illo, ut in eo errari non possit, cum scriptum sit, ultima tempora, hoc est nostra, fore pessima. Ad hæc cum Christus hic dicat satorem esse filium hominis: Satorem autem zyzaniorum esse hominem inimicum, hoc est, Diabolum, qui zyzania severtit post doctrinam Christi, non videtur zyzania appellare latrones & adulteros, cæterosque eius generis maleficos. Non enim sevit Diabolus post Evangelium, cum essent jam ante Evangelium. Sed videtur zyzania appellare eos, quos Diabolus sevit falsa doctrina post Evangelium cuiusmodi sunt Hæretici & hypocritæ, qui per speciem religionis Christianæ, decipiunt homines: & sic inter pios latent, quomodo herbe latent in segete, donec fructum ediderint. Hæc jubet Christus usque ad messem relinqui, ne quis forte bonus una cum eis interficiatur. Præstat enim ut omnes mali vivant usque ad iudicium, quam si vel unus bonus in interficiendis malis interficeretur: Quemadmodum rex

malet

2. Timo.

3. 1.

malet ut omnes in suo regno Latrones, viverēt, *Simili-*
quam si unus regis filius cum omnibus latro- *tudo ele-*
nibus occideretur. Sic enim rem fingamus. Est *gantiss-*
rex Galliaē qui habet aliquot filios in regno suo *ma.*
dispersos alba veste indutos, sed populo igno-
tos. Cum eis permixti sunt simulatores qui-
dam, qui ut honorentur tanquam regis filij, ves-
tes albas sumpserunt, & se quoque Regis filios
esse jactant. Rex hac de re certior factus edi-
cit, ne quis hominem alba veste indutum neca-
re aut violare audeat, sub pœna capitis, ne quis
forte de Regis filijs interficiatur, sese post annū
omnes congregaturum & nudaturum esse, &
simulatores occisurum: suos autem filios (quo-
rum in corpore detracta veste conspiceretur
impressum Liliū) servaturum. Nonne puni-
etur a Rege, si quis albatum hominem interfe-
cerit, sive is regis filius sit, sive non sit? Iam Rex
Christus est, albatū sunt eius Discipuli: Hypo-
critę vero & Hæretici ijs sese admiscuerunt &
vestes albas sumpserunt, ut honorentur tanquā
Dei filij, hoc est, sic in speciem vivunt, ut sancti
& pij esse videantur. Hoc intelligens Christus,
jussit utrosque relinqui usque ad diem judicij,
in quo detracta simulationis veste, occulta te-
nebrarum proferet in Lucem, & patefaciet con-
silia cordium, quę nunc latent. Nonne expecta-
ri debet illa Dies? An putamus nos tantā cog-
nitionem habere, ut videamus consilia cordiū,
quę Paulus docet non patefactum iri ante di-
um Domini? Nonne contra hoc Christi edictū
facimus, si hypocritas aut hæreticos albo vesti-
tos, hoc est, nullius facinoris reos (nam si quod
facias commiserint, jam non sunt albi: Est e-
nima

nim factus nigra vestis) occidimus? Nonne ijs occidendis accidere potest ut occidatur pius aliquis, sicut haecenus semper accidit? Quod si dicem⁹ nos non errare, idem semper dixerunt qui pios occiderunt: nonne errare possumus, ut illi erraverunt, in ijsdem faciendis, quæ fecerunt illi, cum nihilo illis simus meliores? Quis unquam putavit se tenere falsam religionem? Errarunt Iudæi qui Christum & Apostolos persecuti sunt: Errarunt gentiles, qui Christianos persecuti sunt. Erravit Papa, qui Lutheranos & Zwinglianos persecutus est. Erravit Henricus Angliæ Rex, qui Papistas & Lutheranos, & Zwinglianos, & Anabaptistas interfecit. Erravit Lutherus, qui Zwinglianos, Diabolos appellavit & in Gehennam damnavit. An soli Zwingliani & Calviniani non errabunt? An soli hi in Christi tribunali sedebunt, ut eis solis liceat de Hæreticis iudicare, & eos occidere? O serve nequam qui tardius veniente domino, inebriaris rebus secundis, & verberas occidisque cōservos tuos, veniet dominus, qua hora minime reris, & te dissecabit, ibique ponet, ubi ponuntur Hypocritæ, ibi erit fletus stridorque dentium.

Calvinus. 97.

Excommunicatio purgandæ Ecclesiæ optimum est remedium: atqui locum non habebit, si zyzania attingere fas non est.

Vaticanus.

Non consequitur. Quos enim excommunicabat Paulus eos ad tempus tradebat Sathanæ, ut hac poena subacti sese corrigerent, quo spirit⁹ eorum (cum sese correxissent) servaretur in diem Domini. Hoc non erat zyzania evellere:

nam

nam evulsa zyzania funditus pereunt : nec eos Paulus pro zyzanijs habebat : non enim congeruntur zyzania in horreum . At illos Paulus servabat in horreum Christi .

Calvinus. 98.

Adde quod non tantum de perversis dogmatibus illic Dominus agit, sed quascunque corruptelas ad vitium bonum semen spargit Sathan, in genere designat (: Faceffant igitur Leges & judicia, si relinqui zyzania oportet usque ad messem. Vaticanus.

Non consequitur, quemadmodum jam ostendimus . Sed Calvinus non intelligens quid sit zyzania , aperte negat non relinquenda , quæ Christus aperte docet relinquenda, ut sit Antichristus, hoc est, Christo aperte contrarius. Putat evelli zyzania a Magistratu, cum interficitur homo: quod perinde est, ac si putaret sanari febrem a carnifice, cum febricitantem interficit. Sic sanetur sane Calvinus , si hanc curationem amat. Pergit deinde, & postquam ecclesiam cum agro comparavit, qui zyzania ferre cogatur, sic infert.

Calvinus. 99.

Est quidem illud verum, simul ac cum Evangelio suo prodit Christus, ventilabro paleas a tritico discernere. Sed hoc ita facere incipit, ut plena purgatio ad diem ultimum differatur: quo segregabit agnos ab hædis.

Vaticanus.

Si ventilabrum ferrum est, hoc nihil ad verbum Evangelij: sin verbum est, hoc nihil ad ferrum Magistratus, præterea Christus Evangelio suo sementem fecit , paleas quidem a tritico,
tem-

tempore sementis discernere non potuit, hoc enim esset contra naturam: sed neque potest, si quando prodijt cum Evangelio suo: Aliud enim est segetem adhuc viridem colere, aliud metere. Omnino messis tota fiet tempore messis, idque non a Magistratu, sed Dei nuncijs: nec palea a tritico ante diem illam separari, aut in ignem conijci incipiet.

Calvinus. 100.

(1) Non igitur quemlibet rigorē cessare Christus jubet, sed tolleranda esse mala admonet (2) quæ sine pernicie corrigi nequeunt.

Vaticans.

1. Neque quisquā id dixit, quod sciam; Est enim excommunicatio rigor, quam nemo tollit: sed ea nihil ad evulsionem zyzaniorū (2) At Calvinus putat hæreticos a se posse interfici sine pernicie, cum nulla unquam major extiterit pernicies, quam ex occisione eorum, qui habentur pro hereticis. Calvinus. 101.

Acto. 5.

Gamalielis autoritas perperam ab illis adducitur. Suadet Gamaliel ut quiescant Scribæ, quia si ex hominibus est doctrina, sponte dissolvetur: si ex Deo, nunquam poterit dissolvi? Nam id imperite dictum esse facile inde patet, quod non modo pessundet omnem politicum ordinem, sed ecclesiæ quoque disciplinam enervet. Et certe habenda erat personæ ratio. Nam Gamaliel ambigens quid rectum sit, quasi cæcus in tenebris neque huc neque illuc se convertere audet, sed suspēdit sentiam. Interim ex veris principijs malam consequentiam elicit, nihil adhibendū esse consilij, quia Deus quod suum est tuebitur; quod autem ab hominibus

pes.

peſſum ibit.

Vaticanus.

Est operæpretium videre istorū (qui alios inter- *Bullin-*
ficiunt, qui ab ipsis dissentiāt) concordiam. Bul- *gerus in*
lingerus Calvinii in fundendo sanguine socius, *fundendo*
Gamalielis consilium summis laudibus extol- *sanguine*
lit in Actis his verbis: Gamaliel pro pruden- *Calvini*
tia sua & animi modestia, longe aliud decre- *socius.*
vit. Illi in templo laniandis pecudibus assueti
de sanguine & Laniena differunt. Hic vero
Scripturis & Legi Dei assuet^o a crudelitate re-
trahit & sapienter consulit. Habet enim Deus
ministros suos vel in impiorum medio, quorum
opera ad defendendum suos utitur. Qualem
hoc loco Gamalielē videmus, cujus quidem
authoritas magna fuit non tantum apud exte-
ros Iudaicæ religionis cultores, sed apud nos-
trates quoque; meminerunt enim ejus, non ci-
tra insignem honoris prærogativam Doctores
ecclesiastici. Nam ipse Paulus in 22° hujus Li-
bri capite fatetur se ad pedes hujus Gamalielis
perdidicisse Legem. Hinc Divus Hieronimus e-
jus mentionem facit in catalogo scriptorum
Ecclesiasticorum. Imo Chrysostomus, & post
hunc Beda ex autoritate Clementis Alexan-
drini aiunt Gamalielē fuisse in fide Apostolo-
rum socium. Minime ergo mirandum est, quod
tam cordate Apostolorum causam agit. Hæc
Bullingerus. At Calvinus tanto socio in re tan-
ta plane contrarius est. Statuit enim (quia suam
non veritatis causam agit) optima quæque e-
nervare. Superius commendaverat Pauli sēten-
tiam Legis, quam a Gamalielē didicerat, hic
Gamalielē cæcum facit. Quæramus igitur ab
hoc

hoc tam perspicace Calvino, quid ipse Scribis
consulisset, si in illo concilio adfuisset? Nami-
rum ut interficerent Apostolos. Cum enim cę-
cum appelleret eum, qui id dissuadebat, non est
dubium, quin ipse contraria, hoc est mortem,
suasur⁹ fuerit: atque ita sententia Calvini in-
terfecti fuissent Apostoli : & certe interfecit
quod in se est, quod si negat, ostēdat nobis quid
illis suasurus fuerit? Sustulisset, credo, ut eos di-
mitterent, sed alias rationes adduxisset. Quas-
nam? Dixisset esse insontes? Non habuisset lo-
cum apud Scribas, qui id non credebant: Et
consilium interea dandum erat de re ambigua.
Quid agis Calvine? Si quis Cardinali Turonio
super illis quinque religionis hominibus, quos
ille Lugduni paulo ante, quam tu Setvetum
uno rogo cremavit, dedisset consiliū Gamalie-
lis dicere sine fuisse cęcum? Aut quid ei consulu-
isses? Ut eos dimitteret: Qui ratione? Quia ve-
ram religionem colerent? At hoc non credebat
Cardinalis, & ad credendū cogere tu non po-
tuisses. At disputasses. Sed ille disputationes
& rationes tuas non admisisset: Est enim Scri-
barum similis. Adde quod disputationes lon-
gę sunt, durantque jam annos plus triginta: &
præsens captivorum periculū postulat præsens
aliquod consilium. Quid igitur tu Cardinali
suasisses quo illorum vitę consuleres? Nonne
videmus in tali causa nihil esse Gamalielis con-
silio prudentius? Non enim de re quę scribis
certa esset, hoc dicit. Si actum fuisset de puni-
endo adulterio, nunquam dixisset: Si a Deo est
Certum enim erat adulterium non esse a Deo;
Nec talia veniunt unquam in deliberationem.

Sed

Sed cū de Religione ageretur, quę tamen con-
troverſa erat, non potuiſſet etiamſi Chriſtianus
fuiſſet (quod fortassis erat) Iudeis dare conſili-
um melius. Primū, ratio eſt vera, Si a Deo non
eſt, ſponte peſſum ibit. Qualis eſt illa Chriſti :
Omnis planta, quam meus Pater cęleſtis non
plantavit, extirpabitur: Sinite eos. Item Davi-
dis qui Saulem interficere cum poſſet, nolebat, *Mat. 15.
13.*
Item exempla, quę adducit Gamaliel vera ſunt.
Nam Theudas ille & Iudas Galilæus in nihi-
lum abierant. Iam quod metuebat Gamaliel,
videlicet, ne cum Deo pugnarent, id illis poſtea
accidit. Quod ſi Gamalielis conſilium ſemper
ſecuti fuiſſent, nunquam cum Deo pugnaffent.
Atque hodie eadem plane ratio eſt. Si enim
Papiſtę conſilium hoc ſequerentur nunquam
tot inſontes homines punirent: Quod idem di-
co de Zwinglianis & Calvinianis, Papiſtarū hac
in re diſcipulis & imitatoribus. Nunc cum au-
diunt Gamalielē authore Calvino cęcum fuiſ-
ſe, ſi volunt ducem hunc ſequi, erunt plane Ga-
malieli contrarij, atque ita authore Calvino pa-
ſſim fundetur ſanguis, etiam Calvinianorum.
Sed hic homo ita crudelis eſt tamque inexpi-
abili odio Serveti manes perſequitur, ut malit
etiam ſuos a Papiſtis comburi, quā hoc Gama-
lielis conſilio ſervari, ne ipſe peccaſſe videatur.
Iam quod dicit Calvinus Gamalielis dictū eſſe
eiufmodi, ut peſſundet omnem politicum ordi-
nem, & eccleſię diſciplinam enervet, non ve-
re dicit. Nam nec Apoſtolorum diſciplina
fuit enervis, quę tamen caruit his Calvini
nervis: & ordo politicus manet in peccatis cer-
tis & controverſia carentibus. In Lege Moſis

de facilioribus minoribusque causis judicabant 70 Seniores : Difficilioresque causas ad Moſem referebant: Ipſe ſuper eis Deum conſulebat. Sic hodie fieri poteſt. De adulterijs, de homicidijs, de falſis teſtimonijs, & cæteris notis certis que criminibus judicari ſine periculo poteſt : Sed de Hæreticis controverſa res eſt (nam ſi controverſa non eſſet, non magis de eis diſputaretur quam de homicidijs) & ideo ad oraculum referenda. Quemadmodum igitur Moſes tempus oraculi expectabat, ne que tamè politicum ordinem interea peſſundabat : ita nobis temp⁹ Iudicij Dei expectandum eſt, quod erit certum ſuper hiſce controverſijs oraculum. Interea nihilominus utetur Deus ſuorum miniſterio in rebus controverſis.

Calvinus. 102.

Acto. 23.
29.

Claudius Lyſias Felici ſcribit, ſe nullum in Paulo reperiſſe crimèn, quia tantum cum Iudejs de Lege diſceptet: Nò quod probet Pauli cauſam, ſed quia Legem ſuſque deque habet, imo cuperet prorsus eſſe abolitam, ideoque gaudet inteltinis diſſidijs convelli. Tam boni, ſcilicet patroni voce, judicij laqueos diſſolvere conatus eſt Servetus, quaſi cœleſte eſſet oraculum quod Lucas a tam malo authore profectum eſſe recitat.

Vaticanus.

Miſſus erat Lyſias, ut de maleficijs aut facinoribus judicaret. De Lege vero non magis judicare poterat, quam de muſica. Itaque quod de re ſibi neque nota, neque commiſſa iudex eſſe noluit, ſapuit. Quod ſi ſapuiſſet & Genevenſis Magiſtrat⁹, nunquam de Serveto judicaiſſet, non
magis

magis quã de musica. Nã quid sit Hypostatice & cognotative, & cætera nunquam in Biblijs lecta verba, quę in causa Serveti teruntur, & omnino quid sibi velit tota hæc Calvini de Trinitate spinosa & tenebricosa, nec ipso Calvino satis explicata disputatio, certo scio non magis novit Magistratus Genevensis, quam Lysias noverat Pauli causam. Ostendunt hæc Literę eorum ad Helveticos Ministros, in quibus scribunt, se non dubitare de fide Ministrorum suorum, quasi hoc dicant. Iudicare se aliena fide, alienisque oculis.

Calvinus, 103,

Obijciunt tandem: Cum iussus est Petrus gladium in vaginã recondere, Dominum satis clare testatum esse, quam sibi non placeat violenta & armata Evangelij defensio. Sed quid si excipiam, ne verbis quidem coram Pilato suam innocentiam asseruisse, ut jure poterat?

Vaticanus.

Hoc mihi videtur contra Calvinum esse. Si enim ne verbis quidem pugnavit, quanto minus ferro?

Calvinus, 104.

Si decreto Patris obsequi volens, quasi agnõ coram tonsore obmutuit, & tantisper a prædicando Evangelio abstinuit, dum sacrificio mortis sue peccata expiaret, miramur si Petrum a cæde prohibuerit?

Vaticanus.

Etiã ejusdem Patris Decretum est ut compatiamur, si conregnare volumus.

Calvinus, 105.

Verum aliud est quod respondeam. Ius stringendi gladij Christus ministro suo non concedit: temere enim homo privatus arripserat.

Vaticanus.

Et tum homo privatus erat, cum Ananiam & Saphiram stravit. Sed dic mihi Calvine, cum Servetum accusasti, nonne privatus homo gladium arripuisti? Nam qui accusat, interficit. Non tu quidem tua manu, sed ne Herodes quidem Iohannem sua manu.

Calvinus. 106.

Tumultuose non vult repelli milites, a quibus vincendus erat, nempe ne hanc infamiam subiret, quasi aleret pro Evangelij ministris sicarios.

Vaticanus.

Hanc Infamiam non timuit Calvinus.

Calvinus. 107.

Hinc colligi nulla ratio patitur, Principum manus ligari, ne ordinarium munus suum exerceant.

Vaticanus.

At nos ordinarium munus esse Principum negamus.

Calvinus. 108.

In summa, vi Petrum grassari non ideo vetat, vel ut Magistratus exarmet, vel ut eos repellat a Iusta Evangelij propugnatione (.i.) Sed quia non vult illum ruere præcipiti impetu extra vocationis suæ metas, nec morti suæ, qua reconciliandi erant homines Deo, quicquam moræ afferri.

Vaticanus.

Magistratus officium Christus hoc loco non attingit. Nam si Magistratus officio suo functus fuisset, Christum non comprehendisset sed adversus illos defendisset, non propter fidem aut Religionem, sed propter innocentis hominis defensionem in lege præscriptam. Cur Petrum uti gladio prohibuerit, causam ipse dicit: Calicem quem mihi dedit Pater non vis ut bibam? Hunc

cali-

calicem Calvin⁹ alijs propinare novit, non ipse bibere, nihil enim eum ad se pertinere putat, quasi eum sic potaverit Christus, ut nobis potandus non sit: Nec est Calvinus ex eorum numero, quibus dictum est: calicem quidem meum bibetis (1) Calvin⁹ vocatio longius porrigitur quam Petri: Huic enim occidere licet, sed aliena manu. *Mat. 23.*

Calvinus 109.

Hactenus quecunque ab adversa parte obtendi solent bona fide retuli, & me satis doluisse arbitror.

Vaticanus.

Imo multa alia solent obtendi, quæ extant in illo de hæreticis libro, quem supra citavimus; Quorum nihil vere diluit Calvinus.

Calvinus. 110.

Super est, ut non modo liberum esse Magistratibus doceam pœnas sumere de cœlestis doctrinæ corruptoribus, sed quod illis nolunt licere (1) imperiti, divinitus esse mandatum, ut pestiferis (2) erroribus impunitatem dare nequeant, quin desciscant ab officij sui fide.

Vaticanus.

Imperitos vocat Augustinum, Hilarium, Chrysostomum, Lutherum, & ceteros, quorum tamē testimonijs, præsertim Augustini, doctrinā suam sæpe fulcire solet. Credamus igitur imperitum esse eum, qui imperitorum testimonijs nitatur, aut peritos appellet eos, quorum testimonijs nitatur. 2. Erroribus dat veniam Lex, etiam si quis hominem per errorē interfecerit, qui tamen error est Lethifer.

Calvinus. 111.

G ij

Ac

Ac primum quidem hoc distare naturæ sensum, ut in omni politia bene composita, principium teneat religio, & Legum præsidio integra seruetur, testes sunt ipsi increduli: Legantur Philosophi, quicunque hoc argumentum tractarunt. Certe incipiunt a Divino cultu, & eo religionis genere, quod optimum esse putabant, ut secundum eos barbarus sit & insipidus legislator, cui pietatis erga Deos prima non est cura. Pudendum vero nobis erit, illos in tenebris vidisse, quod nos in luce fugiat. Nec superstitioni tribui potest, quod illi in Legibus suis religionis custodiam complexi sunt.

Vaticanus.

Paulo ante repudiavit exemplum Lyfiæ, quem malum authorem appellavit. Nunc exemplo nititur incredulorum. Cur potius incredulos imitemur, quam Lyfiam? Neque tamen nego admittendum esse, si quid in illis boni fuit, Sed quod idem Lyfiæ negetur, hoc vero indignor. Præterea cum Legislatores illi multa vitiosa tradiderint, nolo eos sequi, ne in ijs quidem que bene tradidisse videantur, nisi ea mihi aliunde constent. Periculosum est enim ei credere, qui se aliquando decepit, Tradiderunt non esse admittendos Deos novos aut advenas: hac de causa Christum repudiaverunt Athenienses philosophi; & Elymach^o Romanis suavit, ut Christum repudiarent, quod nov^o Deus esset. Quod si authores hos, quos nobis commendat Calvinus, secuti fuissent maiores nostri, nunquam Christum accepissent, & nunc si nos illos sequi volumus Christum repudiabimus, & ad Philosophiam scientiamque vanam (ut Pauli verbis

Coloss. 2.

2.

vtar

utar) revertemur, quæ nos deprædetur Christo-
que privet. Itaque si statuissent illi religionem
ferro esse defendendam, nollem eos sequi, nisi a
aliunde certum testimonium haberem. Sed ne
id quidem statuerunt, quod sciam. Religionis
quidem in suis Legibus rationem primam ha-
buerunt, sed non ut eam ferri præsidio sic sepi-
rent, ut vult Calvinus: Nam Cicero in 2 de Le-
gib⁹, ubi testatur se optimas & reipub: consen-
taneas daturum sic Leges exorditur: Ad Divos
adeunto. Caste pietatem adhibento, Opes amo-
vento, Qui secus faxit, Deus ipse vindexerit. Et
paulo post hunc locum declarans, sic loquitur:
Quod autem non iudex, sed Deus ipse iudex
constituitur, præsentis poenæ metu religio con-
firmari videtur. Et paulo ante hunc locum: Le-
gem perjurij his verbis concepit. Perjurij poe-
na divina exitium, humana dedecus. Vides hic
impietatem & impium gladio nou subijci. Fe-
cerunt enim illi Legislatores duo genera pecca-
torum, quorû alia Deo punienda reliquerunt, ut
ea quæ modo diximus: Alia quia læderent ho-
mines, hominibus punienda mandarunt, ut ip-
se Cicero in eodẽ loco scribit: Sacrum sacrove
commendatum qui clepserit, rapsentque, parr-
cida esto. Perjurij poena divina exitium, humana
dedecus. Incæstum pontifices supremo supplicio
sanciunt.

Calvinus, 112.

Quid enim absurdius est, cum furta severe puni-
at. Iudex, sacrilegijs licentiam dare? Cum suum
cuique honorem salvum tueatur (1) lacerandâ
impijs exponere Dei gloriam?

Vaticanus

Argumentû a minori ad mai⁹, si minora peccata

G iij

puni-

puniuntur, magis decet majora puniri. Ac primum peccat ipse contra Legem hanc in suis illis, quas supra dixi, Legibus, in quibus levio-rem poenam statuit avaritiæ mendacio, calum- niæ & Iracundiæ, quam lusionibus & choreis: Deinde in tota Genevensi republica, cum ibi furtum & falsæ monetæ culio aperte contra Mosis Legem plectantur: adulterium autem & inobedientia in parentes (quæ longe graviora sunt, & in lege capite sanciantur) non plectan- tur. Quid si hæc a Magistratu tuo non petit, cur hic tantopere urget? Sin petens non potest ob- tinere, habet inobedientem & malum Magis- tratum. Ideoque ei non debuit permittere ut hæreticos persequatur, cum eam persecutionem non nisi bonis permittendam esse docuerit. De inde peccat quod de hæreticis disputans sacrilegia nominat, quasi vero idem sit sacrilegium & hæresis. Postremo quod indistincte argu- mentari solent quidam: Si Magistratus est de- fensor secundæ tabulæ, quanto magis primæ? Hæc sunt sophismata otiosorum hominum, quibus imperitum vulgus illaqueant. Sic enim eorum more argumentari liceret: Si pastores possunt Magistratum animis imperare, quan- to magis corporibus? Si verbo possint ligare a- nimas, quanto magis ferro corpora? Si verbo licuit Petro sternere Ananiam, quanto magis Malchum ferro? Si Eliæ fas fuit ignem de cælo devocare ad comburendos Regis nuncios, quanto magis Apostolis ad comburendos Sa- maritanos? Si Mosis licuit occidere Ægyptium, quanto magis Christo? Hæc sunt omnia fallacia, quibus uti sophistæ ad sanguinem fundendum homi-

homines impellūt. Res sic explicari potest: Si furtū punitur, quanto magis punietur Hypocrisis, & avaritia, & Invidia? etc. Recte: sed furtum ab hominibus, Hypocrisis a Deo. Si punitur qui lacerat honorem hominis, quanto magis qui Dei? Recte: sed hic a Deo, ille ab hominib⁹. Punit enim Magistratus a Clionem, Deus cogitationem: Hic ebrietatem, ille ebriositatem: hic furtum, ille furacitatem: Hic corporis, ille animi adulterium: hic raptum, ille rapacitatem: hic stuprum, ille stuprandi voluntatem: hic homicidium, ille odium: Denique ille radicem, hic ramos: hic rivum, ille fontem: hic corpus ille animam, Hæc nisi sic distinguamus, omnia confundemus (1) Lacerabat Dei gloriam Herodes, cum laudante populo ejus eloquentiam, super- *Act. 12.* baret, nec Deo gloriam tribueret: nec tamen a Magistratu puniri potuisset: nulla enim Lex capite sancit ejusmodi superbiam. Itaque a Deo punitus est, qui animam punit. Idem dico de Nabuchodonosore, qui superbiens dixit, magnā illam Babylonem a se fuisse conditam, prop- *Dan. 4.* ter quem factum, conversus est in bestiam. Idē *27.* dico & de ijs, quos Deus sic opjurgat: O filij *Psal. 4.* hominū, quousque gloriā meam convertitis in infamiam? Quousque amabitis vanitatem & queritis mendacium? Amare vanitatem est lacerare Dei gloriam: & tamen si vellet Calvin⁹ omnes vanitates amatores puniri a Magistratu, nemo superesset ei qui punire possit ipsum Magistratum. Punientur hæc a Deo non ab hominibus.

Calvinus. 113.

De perjurijs nemo litē movere audebit, quin

G V

gra:

grauiter punienda sit, Cur hoc fatentur, qui hæreticis exhibendam esse molestiam negant? nisi quia perjurij læditur humana societas?

Vaticanus.

Lex Rheimia.

Perjurium si alteri nocet, ut fit in falsis testimonijis punitur talione, non lege perjurij, sed lege falsi testimonij: Alioquin perjurij pœna est diuina, exitium, ut supra ex Cicerone posuimus, ut patet Num. 5. vbi si vxor, viro suspecta de adulterio, adhibita aqua illa dira, id perpetraverit, punitur a Deo, non a Magistratu. Sed esto sane, puniatur perjurium: quid hoc ad hæreticos? Qui peierat, sciens peccat: sicut qui hominem interficit: hæreticus (ut nunc hæretici) non item: Cur in eodem loco ponemus eos qui errantes peccant, cum ijs, qui data opera faciunt? Etiam perjurium inscienter patratum condonat Lex, & ad eam rem institutum est sacrificium. Homicidæ vero, qui imprudens fecerit, venia datur, & postliminium post mortem Põtificis. Cur non errantibus idem præstet Christi mors? Calvinus. 114.

Ergo Dei gloria hominum commodis implicita vindicabitur, vbi autem de sua iactura nemo queretur. 1. multa cum ludibrio jacebit?

Vaticanus.

Imo punietur. sed a Deo, ut de Herode & cæteris diximus. Calvinus. 115.

Supervacuum foret pluribus verbis hoc persequi. Nam cum rectæ politicæ sit finis, legitimi inter homines ordinis conservatio, neglectus autem pietatis ordinem hunc ita dissipet, ut citra ipsam bruta sit hominum vita: mutilam esse gubernationis formam, constat, in qua negligitur religio. Et Magistratus non nisi dimidi-

os esse, & umbratiles qui forensibus tantum negotijs intenti, de asserendo Dei cultu non cogitant. Vaticanus.

Legittimus ordo est, ut Pastor animas curet, Magistratus vero corpora. Qui animas Magistratui tradit, privat Pastore officio suo, & omnem pervertit ordinem. Sic Moses præcibus, *Exo. 17.* Iosua manu bellum gerebant. Solvite quæ *Mat. 23.* sunt Cæsaris. Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. *21.*

Calvinus, 116

Huius rei illustre nobis exemplum, Spiritus Dei proponit in Nabuchodonosor. Nam eius edictum celebrat Daniel: quo capitalem poenam denunciat, si quis in Deum Israel blasphemus fuerit. Honor profecto non vulgaris crudeli tyranno habetur, cum Prophetam suum dominus, ad publicandas, quas tulit Leges, quasi præconem assignat, & Leges ipsas in æta sua refert, sacrisque suis oraculis annumerat. Quid? An Spiritus sancti & prophetæ elogio laudatur Nabugodonosor, qui veri Dei gloriam pro imperio tutandam suscepit, ut ad impiam eius prophanationem coniveant sancti Magistratus? Ac non potius his Dominus, sub prophani regis persona, quid ipsos deceat præscribit?

Vaticanus.

Cum ante tanto fastidio repudiaverit Calvinus consilium Gamalielis, cur nunc tantopere Nabugodonosoris celebret quæ causa sit non video, nisi quod illud erat mitius, hoc durius, ne dicam sævius: & Calvinus omnia sæva libenter amplectitur, mitia reijcit. Nam quod dicit hoc edictum a Daniele celebrari, idem de Gamalielis consilio dici potest; Sic enim illud
barrat

narrat Lucas, quomodo hoc Daniel: neuter sententiam suam interponit, rectum sit, an non sit. Sed Calvinus homo Nabugodonosorianus, hoc supra modum extollit, illud cæcum esse refert. Mihi vero Gamaliel mollior & novo fœderi aptior esse videtur. Nabugodonosor sapit ferrum & plane crudelem tyrannum, quemadmodum eum appellat ipse Calvinus:

Dan. 3.

Ac eadem temeritate videri potest hoc edictum promulgasse, qua paulo ante voluerat interficere sapientes suos, quia somnium explicare nescivisset: aut qua Daniele m adoraverat, & ei sacrificium suffitumque fieri imperaverat.

Quod si placet hoc imitari, sacrificetur etiam Calvino, non solum Deo. Talis erat illorum

Act. 14.

non imitanda temeritas, qui Paulo & Barnabæ sacrificium facere volebant, & mox facillime mutati, Paulum lapidarunt. Sic hic Nabugodonosor, postquam mortem minatus est omnibus qui male loquerentur de Deo Sidraci, Misfaci & Abdenagonis, tantum ipsemet abfuit, ut ei Deo dignam gloriam tribueret, ut quemadmodum capite sequenti narratur, adversus eum immodice superbiverit, & eam ob causam in brutam naturam conversus fuerit.

Nota.

Sed fuerit sane justum hoc tyranni edictum, quoniam Calvinus tyrannorum facta libenter approbat, tamen non est in novo fœdere imitandum. Potest responderi: Nescitis cuius spi-

Luc. 9.

ritus sitis, filius hominis non venit ad perdendum

55.

sed servandum. Si noluit Christus ut Apostoli

Eliam, Privati privatum, Prophetæ Prophetam imitarentur, quanto minus vellet ut Christiani Magistratus cruentum tyranni edictum imi-

tentur?

tentur ? Verum esto, concedamus omnia sæva
Calvino, sit imitandus sane tyrannus, quid inde
consequetur ? Interficiendos esse omnes qui de
Deo Israel maledicunt: at huc quidem lege ne-
mo interficietur: omnes enim Deum confiten-
tur, Sed hæc ad Christum transferamus: Inter-
ficiendi erunt Iudæi, qui de Christo maledi-
cunt. Hæc nihil ad hæreticos, qui Christum con-
fidentur, etiamsi errent. Nam errare non est ma-
ledicere: Quemadmodum si quis Calvinum er-
rans diceret esse alba veste indutum, cum sit ru-
bra, non continuo de eo malediceret. Enimve-
ro si placet imitari edicta Regum, imitemur Cijri
edictum, quem Esdras longe magnificentius *Esdr. 1.*
celebrat, quam Daniel Nabugodonosorem. Est
enim factum instinctu divini Spiritus, quo edixit
ut Iudæi, qui in eius regno degerent, Hierosoli-
mam profiscerentur, sed neminem coegit. Sic
nos ad pietatem neminem cogere conemur:
Nam invitus nemo fiet bonus, Et qui ad fidem
cogere volunt homines, perinde faciunt, ac si
quis in os recusantis ægroti baculo cibum in-
truderet. Sacre literæ cum de docenda charita-
te loquuntur, utuntur verbo persuadendi: Isti
non verbis persuadere volunt, sed ferro coge-
re: Ergo Christianos habent ferreos, sicut Evan-
gelium ferreum. Sed pergamus, & omissis Cal-
vini jam satis refutatis exclamationibus, ad
rem veniamus.

Calvinus. 117.

Sed jam audiamus quid juris dominus statue-
rit in sua ecclesia: Postquam enim prophetam
& Somniatorem, qui populum abducere tenta-
verit a recto pietatis cultu, iussit occidi, eandem *Deu. 18.*
pœnam

Den.
42.

pœnam extendit ad singulos his verbis: Si inci-
taverit te frater tuus, filius matris tuæ, aut filius
tuus, aut filia tua, aut uxor quæ est in sinu tuo,
aut proxim⁹, quem habes quasi animam tuam,
secreto dicens: Eamus & serviamus Dijs alie-
nis, quos nectu nosti, nec patres tui, non acqui-
esces ei, nec audies eum: Non percutet ei ocu-
lus tuus, nec ei propitius erit, ut occultes eum:
quum potius occidendo occides eum & manus
tua prima sit, ut illum interficiat: Deinde man⁹
totius populi: Opprimes autem eum Lapidib⁹.
Vaticanus.

Hæc nihil ad Hæreticos: nullus enim eorum
dicit: Eamus & serviamus Dijs alienis: Quia
profitentur omnes eundem Deum, quem nos
agnoscimus, & patres nostri. Nec quisquam
nos ad Baalis, aut Altharoti, aut Neptuni cul-
tum impellit. Quod si dicet Calvinus eos, qui
pravæ intelligunt sacras scripturas, Deos alie-
nos colere, male dicet: nam & Saducei eas pra-
ve intelligebant cum resurrectione negarent,
qui error erat certe gravior, quam ullus Serve-
ti: Itemque cum de Dei regno circa connu-
bia carnaliter sentirent: Nec tamen unquam
accusati sunt huius criminis: Nec Christus
eos alieni Dei cultores appellavit, sed erra-
re dixit, nescientes scripturas, & eos benigne
docuit. Erravit & Thomas & quidem gravi-
ter, qui Christum resurrexisse non ante credere
voluit, quam vidisset, cum tamen & Christi an-
tegressam prædicatione, & Apostolorum om-
nium consentiens testimonium haberet. Er-
rarunt & ipsi Apostoli, qui primum non puta-
runt in Evangelij gratiâ admittendas esse gen-
tes, qui error tanti erat momenti, ut nos omnes
a gratia excluderet neque tamé idololatæ, aut
impij

Mat. 22.
29.

Joh. 20.
25.

Act. 10.

impij aut blasphemi fuerunt, Postremo Papif-
 tas ipse Calvinus non solum errare, aut Hæreti-
 cos esse, sed impios & blasphemos & alieni dei
 vel potius Deorum cultores & Antichristos es-
 se contendit. Quod si habent alienum Deum,
 baptisant pueros in nomine alieni Dei. Atqui
 Calvinus ipse ab eis baptisat⁹ est & baptismum
 hunc ratum habet. Quod si is baptismus verus
 est, oportet ut habeant Hæretici Papistę verum
 Deum: Ita fit ut non debeant Hęretici inter a-
 lieni Dei cultores numerari: Sin malus est bap-
 tismus, debet Calvinus rebaptisari, nec dum est
 Christianus. Sin alienos Deos interpretatur
 peccata, Avaritiam, Luxuriam, & cętera, que
 Dij in novo Testamento vocantur (quorū Deus *Phil. 3.*
 venter est, inquit, & avaritia, quę est Idolorum *19.*
 cultus) & significata sunt per illos veteris Te- *Col. 4. 50*
 stamenti peregrinos Deos, hæc nihil ad magis-
 tratum; Ipse sibi quisque Magistrat⁹ esse debet,
 in hoc negotio, ut docet Christus: Si oculus
 tuus, aut manus, aut pes te impedit, abscinde. *Mat. 5.*
 Hęc est vera illa lapidatio, quę hac Mosis Lege *29.*
 significatur: Ad quam ubi ventum est, finem
 habet illa: Sicuti finem habent umbrę Legis,
 postquam Lux venit. Quod si Calvinus volebat
 servare Legem, debebat Servet⁹ non comburi,
 sed a populo Lapidari, & Calvinus ipse, ut In-
 nocentissimus, primum lapidem jacere.

Calvinus 118.

Eant nunc & crudelitatis Deum accusent, qui
 bus instar venialis Delicti est a pura fide & Del-
 cultu defectio. Vaticanus
 Quinam ij sint nescio. Mihi videtur hæc defec-
 tio gravissimum & plane Lethale peccatum, &
 ita Lethale ut ab hominib⁹ (qui ęternam mor-
 tem

tem non habent) puniri non possit, sed tantum a Deo igni æterno, ut ostenditur in Epistola ad *Heb. 10.* Hebræos: si volentes peccaverimus (inquit) post acceptam cognitionem veritatis, non ultra pro peccatis relicta est hostia sed formidabilis quædã expectatio Iudicij, & ignis vehementia, qui devoraturus est adversarios. Sed hæc defectio est in spiritum sanctum, cuius pœna Magistratui non datur, sed Deo reservatur. Et Calvinus de heresi disputaturum se pollicitus, huc divertitur, quasi sit idem: Ut eos, qui ab eo dissentiunt (quos hæreticos appellare solet) omnibus infamib⁹ nominibus obrutos possit opprimere. Hæc eandem artem exercuerunt olim Scribæ & Pharisei. Calvinus. 119.

Ceterum antequam ultra progrediamur, duo notare operæpretium est. Neque enim religionem, qualiscunque tandem sit, tam severe conservat ac sancit, sed quã verbo suo instituerat. Deinde lapidationis pœnam in externos non edicit, sed qui Legis doctrinam professi perfide ab ea desciverunt. Ita tollitur offensio, quæ multos imperitos fallit, dum metuunt ne hoc prætextu ad sæviendum armentur Papæ carnifices. Nam si Dominus populo suo certam pietatis regulam ante patefecit, quam pœnis subijceret apostatas, quisnam mortalium sibi hoc sumere audebit, ut doctrinæ genus suo vel alterius arbitrio consictum, gladio & pœnis sanciat? ergo non vaga & cæca potestate instruimus Magistratus, ut eorum præsidio sine delectu recepta quævis religio in suo statu maneat: Sed tenendam esse contendimus Legem divinitus præfixam, ut compertæ veritati succedat de-
mum

mum pœnarum sanctio.

Vaticanus.

Omnes sectę religionem suam verbo Dei tuentur, certamque esse dicunt. Itaque omnes Sectę hac Calvini norma armatę alias persequuntur. Dicit Calvinus suam esse certam, & illę suam: Dicit illas errare, & illę eum: Calvinus vult esse Iudex, & illę volunt. Quis erit Iudex? Quis Calvinum constituit omnium sectarum Iudicem, ut solus alias possit occidere? Quo Iudicio ostendit se solum sapere? Habet verbum Dei, & illę habent. Si ita certa res est, cui certa est? Calvino? Ei alij putant sibi esse certam, Sed cur tot Libros scribit Calvinus de comperta veritate? Cur nullum librum scribit, quo ostendat homicidium, aut adulterium esse flagitium? Quia certa res est. Cur nemo comburi se patitur ut neget vera esse, quę sunt in sacris literis? Quia omnibus in confessio res est. Cur ergo existunt, qui interfici se sustineant propter rebaptisationem, & alia quędam, cum tamen sacras literas admittant & reverentur? Nonne quia controversa res est? Quod si Calvinus omnia jam perspecta & cognita habet, cur non expectat, donec alij quoque ea perspiciant? Cur eos interficiendo efficit, ut discere non possint? Duodecim sunt horę diei: potest quis hora undecima discere: qui scis (inquit Paulus) utrum uxorem tuam servaturus sis? Quod si sperari vult adhuc Paulus de conjuge infideli, qui tamen quotidianis conjugis admonitionibus nondum revocari potuit, cur non & de hereticis sperari possit?

Calvinus. 120

H

Quare

Quare non est ut sibi blandiantur errorum patroni, qui in fundendo innoxio sanguine stulto suo zelo & ignorantia indulgent, ut saltem Inquisitionis onus in alios rejiciant, ut sibi (1) ex alienis responsis sanctos Christi martyres crudeliter interficere liceat.

Vaticanus.

Tu eis fenestram aperis isto Libro, non minus quam tuis. Cum enim putent se cultu præstare Deo, dum pios interficiunt, & insuper exhortatione tua impellantur (neque enim eis adhuc persuasisti eos esse malos, ut sibi a persecutionibus abstinendum, & eas Genevensibus permittendas existiment) ferentur deinceps precipites in sanguinem, sicut tu, & quicumque ab eis dissentiet, eum interficient, sicut tu: ut nullus unquam Nero, nullus Caracalla, nullus Heliogabalus, non univrsi denique Tyranni unquam tantu sanguinis fuderint, quantum tu & Zwinglius vestris istis cruentis & sanguine exaratis dictis & scriptis & hætenus effudistis & deinceps effundetis, nisi respiciente genus humanum Deo, principes & Magistratus a vobis fascinati atque cæcati cæperint oculos aperire, & suum vobis in haurendo sanguine ministerium deinceps denegare, (1) Sicut Genevensis senat^{us} ex Calvinii & eius sociorum responsis hominem interfecit, de quibus causis non magis judicare poterat, quam cæci de coloribus.

Calvinus. 121.

Ad hæc solvitur quorundam objectio, qui rogant, an gladio adigendi sint ad Christi fidem Judæi, Turcæ, & similes. Neque enim in omnes pro-

promiscue gladium stringi jubet Deus: Sed Apostatas, qui se impie alienaverint a vero cultu, & alios ad similem defectionem trahere conati fuerint, justę pœnę subijcit.

Vaticanus.

Postula a me (inquit pater filio) & tibi dabo gentes Hæreditatē, & fines terræ possessionem. Itē filius: Mihi data est omnis potestas in cœlo & in terra. Itaque cum sit totius orbis rex, nulla gens potest excludi, quin ea sit Christianorum gladio persequenda: Si vera est Lex Calvinī, iam vero Turcę & ceteri in Asia sunt Apostatę: ibi enim predicatum & creditum fuit Evangelium: Itaque ij maxime essent persequendi. Quid de Iudęis dicam, quibus dictū fuit, Prophetam vobis suscitabit Dominus &c. Cui si quis non pauerit, morietur. Iam hunc prophetam Christū esse ostendit Stephanus: Quem Christum cum repudiaverint Iudęi, ij maxime digni sunt supplicio. Quod si hæreticos habet Calvinus pro Apostatis, cum Papistas Hæreticos judicet, deberet eos in primis persequi, & coacto Genevensium exercitu, Galliam in primis invadere, quæ a vera Apostolorum religione defecerit. Quod si negabit habere se satis viriū, respondebitur: Nolite eos timere, unus vestrū fugabit centum, & centum fugabunt decem milia. Quod si ne sic quidem audeat, debebat saltem Cardinalem Turonum comprehendere, qui per Genevā paulo ante mortem Serveti transijt, proficiscens (id quod sciebant omnes) ad comburendos pios homines, qui erant Lugduni in vinculis, quos & paulo post combussit. Hic, hic debuit, summitti coquus ille Calvinī, aut ipse Calvinus carnificem illum

Psal. 2.

Mat. 28.

18.

Deut. 18.

Act. 7.

illum Cardinalem accusare : Servasset vitam illorum. Sed mavult cum Papistis conspirare, seque semper cum potentioribus conjungere.

Calvinus. 122.

Nunc vèro quisquis hæreticis & blasphemis injuste pœnam infligi contendet, sciens & volens eodem se obstringet blasphemix reatu.

Vaticanus.

Quoniam nullû in sacris literis locum invenit, qui jubeat hereticos interfici, jungit eos malitiose cum blasphemis, ut si quis eos a morte vindicare velit, gravetur invidia societati nominis, quasi qui blasphemis patrocinari velit. Sic fecit in Libro, quem scripsit contra Anabaptistas & Libertinos, in quo ut gravet Anabaptistas conjungit eos cum Libertinis, cum duæ illæ sectæ non minus sint inter se contrariæ, quam Calvinus & Servetus. Didicit hanc artem a Judæis qui Christum inter latrones crucifixerunt. Pergit deinde exaggerare pietatis studium, Iubet facessere paternum amorem, quicquid est inter fratres, propinquos & amicos benevolentix, atque id totum facit ut inimicos suos possit opprimere. Nã si esset ipse tam studiosus servandæ Legis quam simulat, cœpisset a suis ipse me intelliget cum hæc leget) Cur incipit ab hæreticis, quos nusquã lex nominat? Cur non potius ab adulteris, quorum magnum habet numerum Geneva, & quorum pœna in Lege nominatim sancitur? Quod si hæc non impetrat a Magistratu, qualem habet Magistratum? Cur ab eo facilius impetrat de Incertis hæreticorum erroribus, quam de certis adulterorum flagitijs? Nec ego hæc dico, quod velim Mosaicæ pœna puniri adul-

adulteros. Malim alios etiam pœnas molliri
quam hanc intendi, & ad Moſem revocari: ſcio
quales ſim⁹ hodie homines: ſi omnes morte pu-
nireremur, qui mortem ſecundum Legem Mo-
ſis meruimus, bone Deus quis evaderet? Sed
cum Calvinus nos ad legem illam tam ſevere
vocet, indignum eſt eum ad tam nota crimina
connivere, præſertim cum Magiſtratum habeat
ita obſequentem, ut per eum poſſit interficere,
quos nuſquam jubet Lex interfici, ne quid inte-
rim dicam, quod monet & falſarios & fures Ge-
nevæ contra Legem patiatur interfici, cum Lex
fures non morte, ſed mulcta puniat. Iam illud
per Deum quale eſt, quod Legem citat de ever-
tendis funditus urbibus colentium Deos ali-
enos, etiam una pecorio & ſupellectili? Ergo ſi
vires naſtus fuerit Calvinus, invadet Galliam,
cæterasque nationes, quas pro Idololatriſ ha-
bet: Ibit, evertet urbes, homines univerſos tru-
cidabit, non feminis, non ætate conſectis, non
Lactantibus parceret: Pecora inſuper maſtabit,
& cogentam in medium forum ſupellectilem
una cum Serveto cremabit. Perpendantur ei⁹
verba: Hæc eo ſpectant: Huc nos revocat Iu-
dæus iſte, qui Moſem velato vultu legit, nec in-
telligit finem Legis eſſe Chriſtum, nec patitur
illi oraculo dari locum: Filius non portabit ini-
quitatem patris. Quid enim meruit infans,
ſi pater eſt idololatra? Nunquam ne relictis le-
gis umbris in Lucem veniemus?

Calvinus, 123.

Sed ubi a ſuis fundamentis convellitur Reli-
gio, deteſtandæ in Deum blaſphemix proferun-
tur, impijs & peſtiferis dogmatib⁹ in exitum

rapiuntur animæ: denique ubi palam defectio ab vnico Deo, puraque eius doctrina tentatur, ad extremū illud remediū descendere necesse est, ne mortale venenum longius serpat.

Vaticans.

Hoc nobis monstrum describit Calvinus, quale ego, absit ut velim defendere, pereant per me sane si qui palam defectionem docent ab vnico Deo. Sed tales esse eos, qui a Calvino dissentiunt, & quos habet Calvinus pro hereticis, ego non credo. Nam multi vel Zwingliani, vel Lutherani, vel Anabaptistæ, vel Papistæ, in rebus gravissimis dissentiunt, qui tamen unum Deum venerantur, venerandumque docent: quin ne ipsum quidem Servetum (quem hic depingere voluit Calvinus) talem fuisse credo. Nunquam enim mori voluisset, potiusque recantasset, ut ita Serveti blasphemiam, & Calvini innocentiam pateret. Oportet in libris eius fuisse aliquid, quod Calvinus reformidaret. Neque enim combussit metuens ne publicarentur errores Serveti, cum ipsemet Calvinus quos putat illius errores esse detestabilissimos, eos hoc suo libro toti mundo publicarit. Credo Servetum in eo libro detexisse multos errores Calvini, quemadmodū significare videtur in ipso Calvini libro pag. 223. ubi sic loquitur Servetus: *Vtinam mihi liberum esset errorum tuorum facere Catalogū.* Itaque metuens Calvinus ne detegeretur, & hominē & librū cremavit. Sed videt eum Deus, cuius non reformidat oculos, omnia patebunt: Nunquā tam multos extinguet Calvinus, quin superhinc qui ejus errores videant ac detegant. Quanto ipse se diligentius

&

& diutius texerit, tanto erit postea magis in-
visus illis ipsis, quos decepit.

Calvinus. 124.

Iudex Moses, quam humaniter in alijs crimini-
bus puniendis se gesserit, constat: in vindican-
do autem Dei cultu totus ardet. Consecrate
inquit, manus vestras, Domino: Nemo fratri suo
vel propinquo ignoscat: Ut quisque obvius
fuerit, sine venia occidite. An putamus subito
furore correptum, ita solitæ clementiæ, tunc ob-
litum fuisse, ut sacros Levitas sanguine mada-
feri juberet. Vaticanus.

Hic locus Calvinū refellit: Erant illi Levitæ,
nos Levitas alios non habemus quam Christū,
qui sacerdos est secundum ordinem Melchise-
dech: & Christiani omnes, qui sunt regale sa-
cerdotium. Quod si Levitarum factum imitan-
dum est, Christo imitandum fuit, qui illis suc-
cessit, & sane imitatus est. Ut enim illi corpo-
rales sacerdotes corporaliter suis fratribus &
propinquis non pepercerunt: sic spiritualis sa-
cerdos Christus spiritualiter suis fratribus &
propinquis non parcit: Quæ est mea mater (in-
quit) aut qui sunt mei fratres? Abi post me Sa-
tana, inquit Petro. Item qui non renuciaverit
patri & matri &c: et a deo sibi met ipsi non po-
test meus esse discipulus. Hęc est spiritualis il-
la occisio propinquorum, significata illo facto
Levitarum, & declarata nobis ab hoc nostro
Levita æterno, quæ si retinere volumus, necesse
est, ut sinamus illas figuras evanescere: sin figu-
ras retinemus, nihil aliud quam Iudei sumus,
& a gratia excidimus, qui sub lege esse volu-
mus: nam utrumque retineri nequit.

Si quidam hunc ordinem regno Christi, quod spirituale est, & præsentī seculo congruere negant, quia nusquam in Evangelio detur tale mandatum. Ergo quia disertis verbis Christus & Apostoli non precipiunt, quo pœnæ genere digna sunt adulteria & furtiva, ideo cessabūt a suo officio magistratus? Si quis excipiat, qui a Christi adventu abolitæ non sunt politiæ, sumendas esse de maleficijs pœnas ut Legibus sunt constituti: nempe huic responso libenter subscribo. (1) Nullos fuisse Magistratus, quibus præciperent Apostoli quod rectum esset, dicere supersedeo. Hoc vno contentus sum, Christi adventu nec mutatum esse politicum ordinem, nec de Magistratuum officio quicque detractum. Agedū quod Paulus docet: Non frustra ab ipsis gladiū gestari, an ad speciem vnam restringi debet?

Vaticanus.

Et si hæc omnia Calvino concederemus, atque adeo universam Mosis Legem admitteremus, nihil tamen effecit. Dixerat se ostensurum ferro coercendos Hæreticos, Hæreticus quid sit, nusquam definit: Id quod est valde vitiosum, nusquam rem (præsertim controversam) definire, de qua nominatim disputes, cum disputatio debeat a definitione proficisci. Sed hoc malitiose fecit. Si enim hæreticum definivisset, nusquam Legem invenisset, quæ jubeat eum interfici: maluit ergo rem confundere, & hæreticos blasphemis, & Idololâtris, & Apostatis conjungere, ut quos seorsū occidere non poterat, eos cum cæteris conjunctos necaret.

necaret. Sed nobis non satisfiacit hæc fraus: Ostendat Calvinus Legem, quæ jubeat hæreticos occidi: Nulla est. At de Apostatis & blasphemis est. Quid nobis cum Apostatis & blasphemis? De hæreticis questio est. De hæreticis legem ostende. An sunt hæretici blasphemii: Definiergo quid sit hæreticus, idque ex sacris literis, ut intelligamus an hæreticus sit blasphemus. Quis enim tibi concedet eos, qui hodie habentur heretici, esse blasphemos aut Impios? Quis sanus Papæ concedet Lutheranos & Zwinglianos & Calvinianos esse blasphemos, etiamsi ab eo dissentiant in Cœna? quos tamen non min^o damnat, quam ipsi Papam. Quis Zwinglio concedet Anabaptistas esse blasphemos, etiamsi ab eo dissentiant in Baptismo? Quis Calvino concedet zwinglianos & Lutheranos esse blasphemos, quos tamé de Cœna damnat in libello suo? Item Lutherum & Brentium & cæteros, qui ab eo dissentiunt in hac ipsa quæstione de persecutione? qua vix ulla gravior esse potest, quippe in qua agitur de vita hominis, propter quæ Christus mortuus est. Non est idem blasphemus & errans: debent hæc distingui, præsertim in causa capitis, ne ita leviter homines ob ignotû & nusquam in lege nominatum crimen occidamus. Nego usquam in tota Lege præceptum esse de occidendis errantibus aut hæreticis: & Calvinus nobis jamdudum indignis modis illudit, dum eorum pœnam a Lege petit, & nusquam in Lege nominantur. Nunc venit ad Christum, ut ostendat sub eo manere Legem & eandem dare etiam in causis Religionis puniendi ratio-

Nota

onem quæ est in lege: Quod si quis ei concederet, tamen ne sic quidem haberet legem ullam de puniendis Hæreticis. Sed quis tanus hoc ei concedet, manere sub Christo legem? Quis sibi Christum eripi patiatur, ut ad Mosè cum Calvino redeat? Sit Calvinus Mosi discipulis cù suis Iudæis: Nobis Messias jam venit Legislator noster, cuius Legi obedire volumus. Sic enim rem considerem⁹: Lex pædagogus fuit usque ad Christum, donec veniret promissum semen: ubi venit Christus, cessat pædagogus, adeo ut eos qui circumcidi volunt, a gratia excidisse dicat Paulus. Atque in Mosi politiam nemo admittitur sine circumcissione: Ea enim est in eam ingressus: Itaque qui sub Mose esse volunt, circumcidi debent, & totam Legem implere. Legatur diligenter epistola ad Galatas, itemque ad Hebræos, in qua ostenditur Araonicum sacerdotium translatum esse, ad tribum Iudæ, hoc est ad Christum, qui sit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ubi disertis verbis dicitur, quod dum transfertur sacerdotium, necesse est ut Legis quoque translatio fiat. Hic vides transferri Legem, videlicet a Mose ad Christum, ab umbris ad Lucem, a figuris ad rem ipsam, a carne ad Spiritum. Quod autem dicit Paulus Legem esse spirituales, hoc ipsum est quod volo. Legis mens est spiritualis, sed actiones externæ carnales. Circuncissio spiritualis est, de qua Moses loquens dicit: Circuncidite cordis vestri præputium: Sed hanc Circuncissionem non intelligebat Israelitarum populus: Itaque in hærebant carnis manufactæ circuncissionis: id quod

osten-

Gal. 3.

Gal. 5.

Heb. 7.

1. Cor. 3.

15.

ostendit Paulus, cum dicit eos velatum cor ha- *1. Cor. 3.*
bere, dum legitur Moses, nec animadvertere
finem abolende Legis. Sed qui ad Christum ve-
nerunt, ijs velú sublatum est, & a Christo abo-
litum. Et habent legis spiritum, hoc est, circun-
cisionem cordis. Huc enim mittit homines Lex,
sed non perducit, quin manet ultra Iordanem.
Cum sit autem Lex partim Ceremonialis, par-
tim Iudicialis (de morali in presentia non lo-
quor) utraque pars translata est. Nam sacrificia
illa migrarunt in sacrificium Christi, & in eo fi- *Tota lex*
niam habent, sicut litera in Spiritu. Iudiciorum *transla-*
vero factam esse translationem, ostendit transla- *ta.*
tio peccatorum, quorum puniendorum gratia
constituta fuere Iudicia. Peccatum fuit opera-
ri die Sabbathi, huic peccato constituta pœna
fuit, mors corporis. Nunc Sabbatum illud cor-
porale, translatû est in spirituale, quod idê dico
de peccato : Nam qui die Sabbathi operatur,
non peccat: Qualis igitur erit pœna violati spi-
ritualis Sabbathi? Nimirum spiritualis. Idem
dico de Circuncisione, ut quemadmodum tum
occidebantur eorum corpora, qui corpora ha-
berent incircuncisa durante circuncisione cor-
porum: Ita nunc eorum corda occidantur, qui
corda habebunt incircuncisa, postquam nobis
ostensa est, & carnali successit cordis circunci-
sio. Itaque hic nullum locum habebunt iudicia
Magistratus. Ut in Lege Moïsi: Non enim cor
incircuncitum possunt attingere, sicuti corpus.
Idem dico de lege illa. Prophetam de Gente *Deu. 10.*
tua & de fratribus tuis (Dicit Moïses) sicut,

me, suscitabit tibi Deus tuus, ipsum audies. Qui autem verba eius audire noluerit, ego ultor existam. Atque hanc legem confirmavit Populus, cum dixit Iosue Prophetæ: Qui contra dixerit orationi tuæ, & non obediverit cunctis sermonibus tuis, quos præceperis ei, moriatur. Hic video poenam corporalem. At ubi ad Christum ventum est, qui verus ille Propheta est, ut ostendit Stephanus, & de quo Pater sic præcepit: Hunc audite: Pœna est animorum, non corporum, si quis ei non obediverit, ut docetur in epistola ad Hebræos: Irrita quis faciens Legem Moïsis, duobus vel tribus, testibus moritur quâto graviore purgatus afficietur supplicio qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem Testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliâ fecerit? Scimus enim qui dixit: mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum: Iudicabit deus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Vides hic poenam incredulitatis aut defectionis a Christo non mandari magistratui, sed viventi Deo reservari. Quod si ea magistratui commissa foret, deberent Iudei in primis secundum hanc legem puniri, quia Prophetam illum Christum eis a Deo suscitatum audire noluerunt, quos tamè Calvinus (supra) ab huius sui magistratus gladio exclusit. Igitur quemadmodum credentibus Christo vita, non vita temporalis, sed æterna promittitur: ita incredulos mors, non temporalis, sed æterna manet. Atque quo modo puniendi sint, qui in Legem Moïsis peccaverint, ex ipsa lege discendum est: Ita quomodo puniendi sint, qui in Christum peccaverint, ex ipsa Christi lege discendum est.

Iosue. 1.

Act. 7.

Heb. 10.

discen-

discendū est, quæ sic habet: qui non crediderit, damnabitur, hoc est, pœnas Deo dabit, non hominibus. Quod igitur quærit Calvinus, quod Paulus docet, non frustra ab ipsis gladiū gestari, arid ad speciem unam restringi debeat, id totū contra Calvinum est. Si enim vult hoc intelligi de utraque specie, hoc est, de causis tum religionis, tū civilibus, oportet ut reddat nobis Calvinus omnes legis Ceremonias & sacrificia, ut qui in ea peccaverint, ij ex lege puniantur: oportet ut reddat Asijla, ut qui hominem imprudens occiderit confugiat in Asijlum usque ad mortem Pontificis, ut ita novum Iudaismū habeamus. Quod si dicit ceremonias illas migrasse in alias, videlicet Circuncisionem in Baptilismum, & Pascha in Cœnam: primum quæram, cur ceteræ ceremoniæ, quæque non migraverint in alias: an perierint, an vero in rem ipsā migraverint? Quod si in rem migraverūt, ut Aaronis pontificatus corporalis in spiritualem Christi, quæro cur non dici possit etiā Circuncisionem carnis migrasse non in Lotionem carnis sed in circonscriptionem cordis, ut Baptilismus & Cœna sunt novæ Ceremoniæ novi testamenti, quæ tamen idem significant quæ illæ. Deinde quæram cur non etiā pœna mutata sit mutatis Ceremonijs? an debeant eadē pœna puniri, qui peccaverint in has ceremonias, quæ puniebantur qui peccabant in illas. Si debent, oportet Calvinum puniri, qui pueros non baptiset octavo die. Item quod aliquando noluerit Cœnam administrare panibus fermentatis, cum per dies Paschæ fermentum Lex interdicit Oportet & eos qui ad Cœnam domini non accedunt, aut qui indigne comedunt occidi,

occidi, sicut occidebantur qui Pascha negligebant, aut non recte agebant. Sin dicet aliam nunc esse poenam, videlicet spiritualem, ut qui indigne manducet, iudicium sibi manducet, hoc est, poenam spiritualem a Deo, non corporalem a Magistratu, id ipsum est quod volumus, migrasse videlicet poenam corporalem in spiritualem, quæ qualis sit, discendum est a novo Testamento, non a veteri cum illud nullam de Baptismo & Cæna Legem tradat. Ita fiet ut in causis Ceremoniarum, aut Religionis nullum locum habeat gladius corporalis, quippe qui migravit in spiritualem. Quod autem dicit Paulus, Magistratû non frustra gestare gladiû, hoc est maxime contra Calvinû. Dicit enim Paulus de omni Magistratu, ac potissimum Romano qui tum fere ubique dominabatur, qui sane legem suam non acceperat a Mose. Itaque quod solvit Christus pro se & pro Petro tributum Romanis, non ideo solvit ut obediret in eo Legi Mosis, sed potius fecit contra Legem Mosis. Nusquam enim iussit Lex Mosis, ut liberi tributum solverent: & ipse cum Liber esset non debebat. Itaque quod dicit Calvinus non esse mutatum Christi adventu politicû ordinem, id eo valet, ut maneat is ordo qui tum fuit, hoc est, ut gentiles non Iudæi sumus, non debemus a Mose Legem petere, sed ipsi nostras Leges sequi, sed duntaxat in causis civilibus. Nam quod ad Religionem attinet, ea tota petenda est a Lege Christi, alioquin reiiceretur ipsemet Christus, cum gentiles Leges multos Deos admittant, & ignotos aut novos repudient. Igitur ut rem expediã, Christû fidei Charitatisque Legem docuit, quæ fuit vera mens & scopus legis

Rom. 13.

legis Mosaicæ, propter quam mentem Mosaicæ Lex a Paulo spiritualis appellatur. Carnali quidem Legi, cum spirituales attulerit, non *Rom. 7.* luit subijci Gentes, quas docuit: nec enim potest caro cum spiritu congruere, cum hic vivificet, illa necet. Quod autem politicum ordinem reliquit, sic reliquit, ut agriculturam, & Medicinam, & cætera ad vitam necessaria. Et quod Paulus docet obediendum esse Magistratui, non magis de Mosaicō Magistratu loquitur, quam de Gentili: Et quod Magistratus punit facinorosos, non punit quia Moses iussit sed quia Lex naturæ & equitatis jubet, quæ fuit & ante Mosē & in cæteris nationibus quas testatur Paulus habere Legem scriptam in cordibus. Itaque qui fuerunt Magistratus vel ante Mosē, vel in alijs Rebuspub: puniebant homicidia, adulteria, cætera que facinorosa non Lege Mosi, sed naturæ: Ita nunc, qui non sunt sub Mosē puniunt eadem Lege naturæ, non Mosi. Ac quemadmodum Christianus, qui Deum amat, fide Christi amat sponte sua, non quia Moses iussit: Ita qui Magistrat⁹ Christianus facinorosos punit, amore Dei punit, nō coactus iugo Legis, In Christo neque Græcus est, neque Iudæus, neque maritus, neque uxor, neque mas neque fœmina, sed nova creatura: & tamen Christiani sunt Græci, Iudæi, conjuges, mares & fœminæ: quod idem dico de Magistratu. Est Magistratus omnino, necessarius, quandiu sunt homines mali: & qui Magistratus tollunt, perinde faciunt, ac si patrifamilias virgam adimerent, ut familia eo licentius peccaret: Sed in causis Religionis non

est alius Magistratus, quam Christus &, quos
Christus non ferro, sed verba armatos milit:
Quæret aliquis an non liceat Magistratui lege
politica Mosis uti? Ad quod ego respõdeo: Non
solum licere, sed etiam longe melius esse, quam
alia, sic tamen ut non idio utatur, quia Moses
iussit, sed quia rectum sit. Exempli gratia:
Iussit Moses ut cum edificabuntur Domus, rec-
tum earum septo aliquo muniatur, ne quis inde
delabatur. Habuit ea lex aliquam rei futurae
umbram & significationem, quæ in Christo im-
pleta est, ut jam necessaria non sit, si domum
edifices, huiusmodi loricam adhibere, non ma-
gis quam circumcidi. Tamen cum ea res ad vi-
tam magnum usum afferat, quippe quæ ad ca-
sus vitandos valeat, si quis in ijs regionibus, u-
bi plana tecta sunt domorum, id faciat, rectius
faciet quam secus: Neque tamen servus erit le-
gis Mosaicæ: Sic de Magistratu dico: Si quis
facinorosos sic puniat, ut Moses instituit, lon-
ge rectius faciet, quàm si aliorum Leges sequatur:
quippe cum lata divinitus Mosaica Lex sit om-
nibus modis omnium justissima: neque tamen
erit Mosaicæ legi subiectus: non enim faciet,
quia iussit Moses, sed quia rectum est, semperque
fuit. Sed hoc fieri velim sine superstitione, ma-
limque semper in parte clementiæ inclinare quàm
severitatis, ne forte nimio & inconsiderato Mo-
sis studio peccetur in Christi clementiam. Ita-
que quod lex illa Talionis, oculus pro oculo,
dentes pro dentes, nusquam jam observatur,
ne Genevæ quidem, ubi tamen Magistratus est
Calvinianus, id mihi non displicet. Quod si Ma-
gistratus essem & mihi iudicandum esset de a-

adultera illa, cui Christus vitam mirabili prudentia conservavit: Aut de impudica, quæ ei pedes unxit, non audebam eam damnare. Terret enim me dictum illud: Quos Deus conjunxit, homo ne separet: Quos Deus purgaverit, tu ne pollueris: Quam Christus absolvit, homo non damnet. Idem dico de Latrone, qui in Christum in cruce credidit. Itemque de Onesimo servo, pro quo Paulus ad Philemonem scripsit: Et de Davide, qui adulterium & homicidium patravit. Multum enim interest utrum pio, ignorantia, aut negligentia lapsus, & se corrigenti, aut ei, qui pius esse incipiat, venia detur, an impio. Quod autem scribit Calvinus *nullos fuisse Magistratus, quibus præciperent Apostoli, quid rectum esset*, non video quorsum pertinet: Non enim ideo præscribere non debuerunt, quia nondum erant Magistratus Christiani: qui, cum vitæ normam etiam in futurum scriberent, debuerunt rationem futuri habere, si sciebant fore aliquando Magistratus Christianos: Sicuti Moses cum leges Israelitis præscriberet, & eos Regem creare vetaret, tamen cum præsciret futurum, ut regem contra Legem, crearent, præscripsit in futurum Iura Regis. Atque hoc idem facere videtur Paulus cum scribit: Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, bonum fac, & laudem habebis ex illa: Dei enim est minister ubi in bonum: si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in ira ei qui malum agit &c. Hæc omnia verba si quis rite perpendat, deprehendet hic officium tacite præscribi Magistratui, videlicet

ut puniat externâ facinora, non interna peccata Invidiam, Hypocrisim, Superbiam, quæ gladio suo attingere non potest, quamvis majora sunt quam externa, neque item Religionē. Cum enim loquitur Paulus de Magistratu, qui tum erat, si permitteret homines puniri propter Religionē, puniretur ipsemet, Paulus in primis qui Religionē profiteretur, a qua tum Magistrus omnes, tū Judaici, tum ceteri omnes abhorrebaāt. Itaque quod dicit: Vis non timere potestatem? bonum fac, perinde est ac si diceret: Loquor de eo Magistratu, qui punit maleficos, non beneficos. Nam quod ad eos Magistratus attinet, qui nos Christianos, qui bonum facimus, nec facinorosi sumus, persequuntur propter Religionē, ij Dei ministri non sunt: Cum Deus ministris suis jusserit, ut beneficos tueantur, non oppugnent. Sed eius ministri sunt qui beneficos & pios a malorum injuria defendunt. Itaque debent facinora punire, Religionem vero tractare non debent (nihil enim aliud quam omnia pervertent) sed nobis religionis antistitibus eam relinquere sic tractandam, quomodo præcepit religionis parens Christus. Hæc Paulus docet, sed paulo obscuri⁹ propter tyrannidem

Calvinus, 126.

Fatentur isti, quibuscum nunc discepto, ad alia crimina plectenda judices divinitus esse armatos, modo a religione abstineāt (1, ut libere ipsis tacentibus lateat impietas.

Vaticanus .

ij. Cor. (1) Imo ut armis Pauli spiritualib⁹ & divini potentibus coerceatur, quib⁹ ille captivam ducit omnem cogitationē ad obediendum Christo, & in

& in promptu habet vindictam aduersum omnem inobedientiam.

Calvinus. 127.

Verum reclamationis innumeris locis Spiritus sanctus, qui sub Christi regno sanæ Doctrinæ & legitimi cultus patronos ac vindices fore Reges pronunciat. Quando David principes omnes ad osculandum filium hortatur, quid potius ab illis exigit, quam ut sanam Doctrinam suo præsidio defendant? Quum toties dicit venturos esse ut Christo tributum offerant, quid aliud intelligit, quam puræ adorationis præsidium futuros, pieque doctrinæ custodes? Quomodo etiam illud Esaiæ vaticinium implebitur, ecclesiæ nutricios fore, nisi ad tuendum pietatis statum potentiam suam conferant?

Esai. 49.

Est Argumentum illud quoq; Monasterium

Vaticanus

Nihil potuit apertius dici contra Calvinum. Nam Esaias eo in loco, qui hic a Calvino citatur, sic loquitur: Cæterarum gentium lac, regumque suges ubera. Et mox: Efficiam ut pro tui administratione sit pax & pro Magistratu Iustitia. Non jam crudelitas in tua terra, non vastitas aut calamitas in tuis finibus audietur, tuosque muros salutem, & portas Laudem appallabis. Et Cap. 63. Christus sic loquitur: Prælum calcavi solus, neque mihi quisquam ex populis adfuit, cumque nullum advitorem nullum esse adminiculatorem animadvertens mirarer, victoriam mihi proprio lacerto, mea mihi adminiculante bile, populosque iratus contudi, & bile mea inebriavi, dejecto ad terram eorum potentatu. Et Cap. 65. Lupus & Agnus simul pascentur, & Leo & Bos stramen comedent, serpentisque victus erit pulvis,

Mich. 4. pulvis, non nocebitur, neque corrupte agetur
 in toto meo sancto monte. Et. 2. Cap. Cudent
 ex ensibus suis vomeres, & ex spiculis falces:
 Neque gentes aliæ alijs arma inferent, neque
 amplius belia discent. Hęc & alia infinita scrip-
 ta sunt de futuro tempore regnantis Ecclesiæ,
 quod tempus hoc loco citat Calvin^o contra se-
 ipsum. Si enim erit pro Magistratu Iustitia, de-
 jecto ad terram gentium potentatu, cunctisque
 potestatibus a Christo abolis, & ensibus in
 falces conversis, quonā ense utentur Magistra-
 tus, ut veritatem tueantur, quam nemo oppug-
 nare poterit? Atque ut intelligatur, quam lon-
 ge alia futura sit Christi victoria, quam Calvin^o
 arbitratur, pugnabit Christus solo verbo, de
 quo scriptū est: Dominus meum os simile red-
 didit acuti gladij. Item: Dominus mihi ling-
 uam dedit eruditam. Huic acuto igneoque ver-
 bo tantum aberit ut patrocinentur Principes,
 ut ei sese opponant gentes omnes, & vincantur,
 atque ita subactæ reddantur scabellum pedum
 Christi, & ei, eiusque ecclesiæ serviant deinceps
 in omnia secula, ut quod regnum, & quæ gens
 ei non servierit, evertatur. De hac victoria sic
 scriptum est: Exultabunt pii gloriose, in suis o-
 vantes cubilibus. Dei prædicationem in guttu-
 re, & gladium in manu habentes ancipitem, ad
 sumendum de gentibus supplicium, ad capien-
 das de populis pœnas, ad eorū Reges cathenis,
 ad Nobiles vinculis constringendos ferreis, ad
 exercendum præscriptum in eos judiciū, quod
 fit pijs ornamento. Hic vides futurum esse, ut
 reges non ferro Ecclesiam defendant, sed op-
 pugnent, & ab ea verbo & spiritu oris Domini
 sic

sic vincantur. Ut ei ad pedes accedant, & eius pedam vestigia lambant. Itaque quod scriptum est, fore Reges nutricios ecclesiæ, sic accipiendum est, eos qui antea regnaverant, fore seruos, ut Ecclesiam non ferro, sed seruitio suo fovere cogantur. Vertetur enim rerum status, & qui regnaverunt, seruient eis in quos regnaverunt, & qui captivi fuerunt, imperabunt eis quibus serui erint. Deponet enim potentes de sede, & exaltabit humiles. Esurientes implebit bonis, & Divites dimittet inanes. Tum habebimus urbem potentem, cui pro muris & propugnaculo salus erit, cū Dominus terram percusserit virga oris sui, quod erit Christi sceptrum illud ferreum, O vos qui Domini memoratis, properate tempus hoc, nolite vel nobiscum ipsis, vel ei intermissionem dare, quum componat reddatque Hierosolimam in terris laudabilem. Calvinus (ne quis forte decipiatur) tantum abest ut tempus hoc jam esse putet (quamvis suos Magistratus ferro illo, ecclesiæ suæ nutricio, jam armet, tanquam illa tempora jam venerint) ut ne futurum quidem arbitretur in hac vita. Nam ut supra ex eius Institutionibus ostendimus, Ecclesiā fovet in qua plutimi sunt hypocritæ & impij. Et in Commentarijs suis in Esaiam, de hoc ipso tempore regnantis ecclesiæ, de quo loquimur, scribens, dicit, valde ineptire eos, qui hæc futura putent in hac vita: Nihil enim hic habere nos eius felicitatis, nisi gustum. Et in Epistola in Catechismum suum sic scribit: Nisi mirabiliter Deus e celo succurrerit, videre mihi videor extremam barbariem. Atque utinam non

Luc. x.

52.

Esai. 26.

69

70

71

post) sentiant filij nostri fuisse hoc verbum potius vaticinium, quam conjecturam. Quo magis elaborandum nobis est, ut qualescunque ecclesie reliquias (quæ post mortem nostram restabunt, vel etiam emergent) scriptis nostris colligamus. Cum igitur expectet extremam barbariem, non hic reges ideo ad ecclesie defensionem & nutritionem amat, quod eos tales futuros speret, sed armat seipsum eorum presidio (sine quo videt verbum suum esse iners atque invalidum) quo possit ferro (quia verbo non potest) adversarios tuos opprimere.

Calvinus. 128.

4. Timo.
4.2.

Accedat jam Pauli suffragium, quo scrupulus omnis eximitur. Solennes in Ecclesia preces concipi jubet pro Regibus & omnibus qui honore & potentia excellunt: Quorsum? Ut quietam, inquit, & tranquillam vitam agamus. An hoc duntaxat? Imo cum omni pietate & temperantia. Si tantum modestie vel temperantie facta esset mentio, aliquid forte coloris preterenderent, qui a Principibus religionis causam attingi nolunt: Sed cum hoc illis munus assignet Paulus, ut Deum rite colendum procurent, quantum obsecro temeritatis est, injuncta divinitus potestate illos exuere? Duo hic observare operæ præteritum est. Neque enim privatos homines instituit Paulus, ut se Deo addicant, sed de publica principum functione disserit, quatenus in solio locati sunt & gladio instructi ad regendum humanum genus: Illorum munus non solum in tuendo cuiusque juræ constituit, sed ad fovendam pietatem ordinatos esse docet.

Vaucanus

Vaticanus

Superiore pagina dixerat Calvinus, nullos fuisse Magistratus, quibus præciperent Apostoli quid rectum esset: nunc contradicit a Paulo eorum functionem describi ac dividi in duas partes: id quod verum non est. Sic enim scribit Paulus: Exhortoreigo primum omnium ut *1. Tim. 2.* fiant supplicationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro cunctis hominibus, pro Regibus, & omnibus potestate pollentibus, ut tranquillam quietamque vitam agamus, cum omni pietate & gravitate. Ostendit deinde quorsum hæc dicat: Hoc enim honestum est (inquit) nostro Servatori acceptum, qui vult omnes homines servari & ad vericognitionem venire: quasi hoc dicat: Orandus Deus est pro cunctis hominibus, ut eis mentem aperiat, quo veniant ad cognitionem veritatis: Quod si fieret, serviremus Deo tranquille: quod cum reges fieri impediunt (persequuntur enim illi ipsi nos propter Religionem, atque ita tranquillitatem impediunt) orandus Deus est ut eis quoque mentem aperiat, (quandoquidem vult eos quoque sicut & cæteros omnes salvos fieri) non ut Religionem ferro tueantur, sed ut Religionem ferro oppugnare desinant. Cum enim soli Magistratus & Principes pios persequantur (ad Reges enim atque Principes ducemini propter nomen meum, inquit Christus) Si illi persequi desierint, agemus tranquillam vitam cum omni pietate. Nemo enim tranquillitatem nostram interpellabit propter facinora, si nulla committamus. Ipsa se autem pietas facile tuebatur, si a corporibus nostris abtinebitur. Nō

igitur hic postulat Paulus, ut principes sanam doctrinam armis tueantur (contra quos enim tuerentur, nisi contra semetipsos, cum soli eam armis oppugnarent sed ut accipiant, & oppugnare desinant. Quod si fiat, sequetur tranquillitas. Perinde ac si Mercatores optent ut Latrones fiant boni, quo possint Mercatores tranquille iter facere, non ut Latrones eis tranquillitatem præstent, sed ut eam impedire desinant. Nam certe Pauli tempore Latrones erant & Lupi principes adversus Christianos, id quod Christus judicaverat, cum diceret: Ego mitto vos sicut oves in medio Luporum: Et Paulus cum dicit, se liberatum ab ore Leonis.

*Elegan-
tissima
similitu-
do.*

Mat. 10.

5.

3. Tim. 4.

87.

Calvinus. 129,

Vnde sequetur, gladium in eorum manu esse depositum, quo sanam Doctrinam propugnent: quod præstare nequeunt, nisi impias corruptelas pœnis cohibere liceat. Desinant ergo indocti homines & parum considerati negare de veræ Doctrinæ corruptoribus sumendas esse pœnas, nisi palam Deo obstrepere velint.

Vaticanus.

Sanam Doctrinam vocat Paulus eam, quæ reddit homines sanos, hoc est, Charitate & Fide non ficta, bonaque conscientia præditos: Insanam autem, quæ reddit curiosos, contentiosos, contumaces, impios, irreligiosos, prophanos, parricidas &c. & si quid aliud sanæ doctrinæ contrarium est. Verum illi lege alia spectant. Habent enim pro sanis eos, qui cum ipsis sentiunt de Baptismo, de Cœna, de Prædestinatione &c. Tales homines, licet sint avari, invidi, obtruncatores, simulatores, mendaces, scurriles, foeneratores

1. Tim.

8 & 19.

tores, & si quid aliud sanę doctrine adversatur, facile feruntur, nec ullus propter hominum vitia occiditur, nisi quis homicidium, aut furtum aut aliquod hujusmodi facinus atrox pertraxerit, aut concionatores offenderit; nam hoc apud eos perinde est, ac peccatum in Spiritum sanctum, sicuti jam vulgo alicubi proverbio dici solet. Sin aliquis de Baptismo, aut Coena aut Iustificatione, Fide &c. ab eis dissentit is est Hæreticus, is Diabolus, is omnibus terra marique adversandus, tanquam Ecclesię hostis a ternus & sanę doctrine everfor nepharius, etiamsi alioqui vita sit incorrupta, adeo clemens, patiens, benignus, misericors, liberalis, adeoque religiosus & Dei metuens, ut in ejus moribus nihil habeant vel amici, vel inimici, quod reprehendere valeant: Hæ omnes virtutes, & vitę innocentia (quam Paulus in seipso commendare non dedignatur) hominem tueri apud istos non possunt, si in aliquo religionis capite ab eis dissentiat, quin pro impio & blasphemo habeatur. Ostendunt hæc præter illud de Tornatore exemplum, quod supra citata vim⁹, etiam alia multa. Nam apud Tigurinos multi inculpate alioquin vitę homines, tantum propter opinione de Baptismo occisi sunt authore Zwinglio, inter quos duo Tiguniri fuerunt, pater & filius, quos ita pios fuisse, ut haud facile alij tales in ea ecclesia reperiri possent, testantur qui noverunt, etiam amici Zwinglij. Rursum aliqui cum antea inculpate vixissent, postquam re cantare coacti sunt, deinceps ita scelerate vixerunt, ut nemo eos flagitijs equaret & tamen propter hanc flagitiosam vitam, nul-

Nota.

Acto. 26

Nota.

Iam a quoquam persecutionem passi sunt. Hęc
persequendę hominum religionis infamia vr-
Dan. 5. detur jam tempore Danielis grassata fuisse: cū
6. enim ejus vitam & mores carpere ejus invidi
non possēt, statuerunt ejus religionem cavilla-
ri. Sic isti quorum vitam culpāre nequeunt, e-
orum religionem invadunt: Et in eo sane pru-
denter & malitiose faciunt: cum enim morib⁹
ipsi non excellent, ad Doctrinam veniunt, de
qua cum Magistratus judicare non possit, sicuti
de moribus, ei facilius imponunt, atque ita su-
am illam sanam Doctrinam venditantes ino-
pes opprimunt. At Christ⁹ contra istorum doc-
trinam repudiabit indie Iudicij, & mores re-
quiret: cum enim ei dicent: Edimus tecum &
bibimus, & in vicis nostris docuisti, responde-
bit eis: Nescio unde sitis, discedite a me om-
nes malefici. Hic vides frustra ostentari doctri-
Luc. 13. nam, nisi adsint mores Doctrinę congruentes,
etiāsi Christus ipse in nostris plateis docue-
rit: & tamen nihil jactamus quam verbum &
Sacramenta. O cœca cœcorum cœcitas? O in-
sanabilissima & cruentissima hypocrisis? Quā-
do tandem detecta eris, ut desinant deinceps
Magistratus arbitrato tuo fundere sanguinem
eorum, quos ignorant?

Hactenus undique collegit Calvinus omnia,
quę potuit ad fundendum sanguinem Hæreti-
corum, nec tamen ullum sacrum authorem po-
tuit invenire, qui juberet Hæreticos occidi. I-
taque quo meli⁹ decipere Lectores posset, nus-
quam definiit, quid sit Hæreticus. Sed, de hæ-
reticis disputaturum se pollicitus, multa dixit
de falsis prophetis, de alieni Dei cultoribus, de
impijs

impijs & blasphemis, tandemque conclusit, quia illi sint interficiendi, atque etiam Hæreticos esse interficiendos. Bella sane conclusio, ut si quis, cum ostenderit incendiarios, & Latrones, & homicidas interfici debere, inferat, ergo etiam ebriosos esse interficiendos, nec tamen legem ullam proferat, quæ jubeat ebriosos interfici, sed tantum sophisticis rationibus ostendere conetur, ebriosos non minus nocere quam illos, itaque ergo dignos esse qui occidantur. Siccine vero fallacibus, & fucatis inductionibus ducti homines statim interficiemus? Nonne Iudicibus præcipitur, ut legem habeant oculis suis præpositam? Cedo Legem de hæreticis interficiendis: Nulla est. At est de falsis Prophetis: Quid mihi cum falsis Prophetis? Tu Hæreticum accusas (dicit bonus Iudex) profer Legem quæ jubeat Hæreticum occidi. At sunt Hæretici falsæ Prophetæ: Ostende hoc: Tibi non credo: Non enim jubent alienum Deum coli: Neque quicquam futurum prædicunt. At sunt blasphemii. Ostende & hoc: Ostende idem esse blasphemum & hæreticum: an Deus non poterat hæreticos appellare, si eos volebat occidi? Adeone fuit obliviosus, ut tot seculis, tam multis libris nusquam verbum fecerit de hæreticis occidendis? Et nunc Calvinus ultimis temporibus nobis novam Legem scribit, cum tamen scriptum sit, Legi Dei nihil nec addendum esse, nec demendum. Enimvero ostendamus ipsi quid Calvinus putet hæreticum, ut perspicui possit quoniam sit ventura res, si Principes secuti fuerint ejus concilium. Cum de re vulgo nota scribimus, eam definire non solemus: In quo quidem judicamus sic nos

ea de re sentire ut vulg^o Itaque si scribas interfici debere Latrones, omnes populi qui volent sequi legem tuam, interficient eos, quos certo habent ipsi pro Latronib⁹. Sic cum scribit Calvinus occidendos esse hæreticos, omnes populi, qui ei obtæperare volent, occident eos, quos certo habent pro hæreticis. Itaque fiet ut Papistæ Lutheranos & Zwinglianos & Anabaptistas interficiant. Et Lutherani, Papistas & Anabaptistas & Zwinglianos : Itemque cæteri omnes: neque enim dubitat ulla sectarum, quin ipsa recte sentiat, cæteræ sint hæreticæ. Itæ conspirabunt inter sese homines, authore Calvino more Madianitarum, & adeo alij alijs non parcent, ut dextra lævaque rapiant, quod comedat, & fames nec dum saturati sui ipsorum brachij carnem vorent, & Manassensibus cum Ephramitis, & Ephramitis cum Manassensibus contra Iudæos conspirantib⁹, ne sic quidem sedata ira Domini, quin habeat adhuc porrectam manum.

Esaï. 9.

Scribit enim Calvinus in suis Instit. Cap. 8. sect: 26. De Hæreticis his verbis: Hæretici & schismatici vocantur, qui diffidio facto ecclesiæ communionem dirimunt: Hæc porro duobus vinculis continetur, sanæ Doctrinæ consensione & fraterna Charitate: Vnde inter Hæreticos & schismaticos hoc discrimen ponit Augustinus, quod illi, quidem falsis dogmatibus fidei sinceritatem corrumpunt: Hi autem interdum etiam in fidei similitudine societatis vinculum dirumpunt. Habet Calvinus pro Ecclesijs suam & helveticas, & Argentinensem, & saxonicas, hoc est, Lutheranas. Ab his Ecclesijs qui

qui vero dissident, illi ipsi Hæretici sunt atque fidei sinceritatem corrumpunt Authore ipso Calvino. Oportet autem jam eas duobus vinculis contineri, videlicet sanæ Doctrinæ confessione & fraterna charitate. Iam cum sint inter eas, quos Calvinus amplectitur Ecclesias, maxima tum Doctrinæ, cum animorum dissensio, id quod facillime ostendi potest) & habendi sint pro Hæreticis ex sententia Calvini, qui hæc duo vincula rumpunt, nihil superest nisi ut Calviniani alios, & alij Calvinianos invadant, & alij alios pro hæreticis habentes corrodant, Donec alij alios confecerint. Ac si volent homines Calvini consilium sequi, nulla erit secta, quæ non alias omnes damnet & persequatur (nulla enim secta est, quæ judicio suo non est optima) ut ita Ammonitæ & Moabitæ & Esaini mutuis vulneribus cadant, Deinde superveniant veri Iudei, qui sine sudore & sanguine spolia legant. Iam postquam Calvini dicta refutavimus, superest ut, quod non fecit ille, ostendamus quinam vere sint hæretici, & quonam modo tractandi.

Quid sit hæreticus, & quonam modo tractandus

Sæpe fit ut alienæ linguæ vocabula non intellecta errores magnos atque periculosos afferant: videmus hoc in nomine ecclesiæ, quod vocabulum cum cœtum aut concionem significet sic tamen degeneravit, ut vernaculis linguis significet templum. Idem dico de Idolo, quod simulachrum est: & tamen in eo sic erratur, ut qui simulachra habent, putent se Idolis carere

Quod

Quod si res sua cuiusquam gentis lingua dice-
 retur, non haberet locum hic error. Sic accidit
 in nomine hæretici, quod græcum est, Et
 cum apud ignaros græcæ linguæ nominatur, pu-
 tant hæreticum eundem esse quem blasphemū
 aut magum, aut atheum, aut alieni Dei cultorē,
 aut eius generis monstrum aliquod ita hor-
 rendum, ut facilius Latronibus & proditoribus
 & parricidis veniam dent, quam ei, qui dica-
 tur hæreticus. Hunc vulgi errorem intelligen-
 tes isti homines incendiarij, si quem a se dissi-
 dentem opprimere volunt, appellant hæreticū,
 cuius nominis invidiam ne Christus quidem
 posset effugere. Quod si pro hæretico nomina-
 rent pertinacem, discuteretur hæc erroris nebu-
 la, possentque Iudices longe iustius de pertina-
 ci iudicare, quam de hæretico, hoc est, de noto
 crimine, quam de ignoto. Nos igitur vocabulū
 sic explicabimus. Hæresis græcum vocabulum
 est, quod sectam, sive opinionem declarat (. 1.)
 Sunt autem sectæ aliæ laudabiles, ut Acto 24
 & 28. Dicitur secta Nazaræorum, hoc est,
 Christianorum (. 2.) Aliæ prorsus impiæ, de
 quibus sic scripsit Petrus: Fuerunt autem &
 falsi vates in populo, ut etiam in vobis erunt
 falsi Magistri, qui perniciosas sectas introdu-
 cent, vindicemque suum herum negantes, ce-
 lerem sibi perniciem conciliabunt, eorumque
 perniciem multi subsequantur, per quos verbi
 institutio male audiet: quique vos per avariti-
 am fictitijs verbis nundinabuntur. 3. Aliæ sec-
 tæ sunt mediæ, quæ per se impiæ dici non pos-
 sunt, videlicet eorum qui Religionem re-
 tinent, atque credunt sacrosacris Literis,

*Definitio
 Hæresis.*

*Sectarū
 tria ge-
 nera.
 ij. Pet. 2.*

sed eas perperam intelligunt , cujusmodi erant Schribæ, Pharifæi, Saducæi & Effæi, huiusmodi vitioſis ſectis qui pertinacius adhærent, neque ſe ad ſaniora revocari patiuntur , cum tamen vere & rite moneantur , hi Græce hæretici , Latine pertinaces appellantur . Vere monendos id eo dico, quod non eſt habendus pro hæretico, ſi quis falſo monetur, hoc eſt, ſi ad falſam opinionem , non ad veram vocetur: Ut ſi Saducæus Pharifæum monuiſſet , ut ab opinione quam habebat de Reſurrectione deſiſteret : male haberet Pharifæum pro hæretico , & ſe pro conſtanti : Eſſetque potius Saducæus pertinax. Item rite monendos dico, quod ſi Pharifæi , qui erant avari aliquem monuiſſent , ut ab avaritia deſiſteret (nam & in moribus cernitur pertinacia) & is tamen non deſiſtiſſet , non fuiſſet ſubito pertinax & rebellis tamenſi deberet deſiſtere) ſed id potius Pharifæorum vitio tribuendum , qui, quoniam avari eſſent, mortuis & invalidis admonitionibus uterentur . Neque enim habet vires oratio , quæ tantum a Labris , non corde , proficiſcitur , qualis eſt hiſtrionum. Sed ſi quis avarus a Chriſto monitus , tamen perſiſtiſſet in avaritia , is vere pertinax fuiſſet,

Iam veniamus ad noſtrum ſeculum. Sunt & hodie tria ſectarum genera, videlicet, pium & impium , & medium. Pij ſunt qui in hoc ſeculo ſanctè & juſte & pie vivunt , expectantes adventum beati domini Dei , quem in ſpiritu & veritate colunt. Impij ſunt Dei contemptores & blaſphematores , omnis religionis

gionis inimici & derisores, qui sacris Literis non magis, ne dicam minus, credunt quam prophanis, homines avari, Libidinosi & voluptatú sectatores maximi. Horum magna pars est Apostatarum, qui principio crediderunt Evangelio: Deinde cum non perseverarent, facti sunt Athei, acciditque eis quod dixit Christus, Redijt in eos malus spiritus assumptis alijs septem deteriorib⁹: Atque ta facta est illorum hominum conditio posterior priore deterior. De his vaticinatus est Petrus in eo quem supra dixi loco. Medij sunt, qui Deum reverentur illi quidem, creduntque sacris literis, sed eas non intelligunt. Ac de Impijs & Atheis facile judicare possunt, quippe qui seiplos non solum morum, sed etiam verborum impuritate produnt, & pietatem sibi ne verbis quidem vendicent, Sed de veris Christianis deique filijs, quinam sint, magna controversia est: Propterea quod de multis sectis nulla est, quæ non hoc sibi vendicet. Si in controversiam veniret de multis medicis, ecquis esset optimus, & popul⁹ de eorum doctrina judicare non posset, igitur quod õnes probabiliter differerent, & Hypocratem, & Galenum citarent, non posset populus recti⁹ de eis judicare, quam si omissis eorum rationibus, ex fructu judicaret, hoc est, ei palmam tribueret, qui plurimos & gravissimos morbos curasset. Sic de animorú medicina cum agitur, nec possit vulgus hominem judicare de Magistrorum disputationibus, optimum & expeditissimum esset ex fructu judicare, hoc est, eos optimos putare, qui animorú morbos, hoc est vitia optime sanant, & plurimos reddunt ex ebriosis sobrios

Ratio judicandi de doctrinis.

brios, ex intemperantibus continentibus, ex avaris, liberales, patientes ex impatientibus, clementes ex crudelibus, ex Libidinosis Castos. Hanc rationem Iudicandi tradidit Paul^o: Manifesta sunt, inquit, opera carnis, videlicet, *Gal. 5.* Adulterium, stuprum, impuritas, salacitas, De aſtrorum cult^o, veneficiū, inimicitie, Lis, emulationes, Iracundiæ, contentiones, ieditiones, ſectæ, Invidiæ, homicidia, ebrietas, commestationes, & his ſimilia: At ſpiritu^o fructus eſt charitas, gaudium, pax, clementia, benignitas, bonitas, fides, Lenitas, continentia. Ex his fructib^o judicari facile poteſt, quænam ſecta ſit optima, ſcilicet eorum qui Chriſto credunt & obediunt, ejuſque vitam imitantur, ſive ij Papistæ appellantur, ſive Lutherani, ſive Zwingliani, ſive Anabaptiſtæ, ſive alio quopiam nomine. Neque enim in nomine ſita eſt, ſed in re veritas. Tales qui ſunt, & quibus non ſatis eſt dicere Domine *Mat. 7.* domine, ſed in ſuper ejus voluntati parent, ij vere pij, Deique filij ſunt, poſſuntque de Hereticis, & de alijs judicare: At ſi qui ejuſmodi hominum admonitionibus non optemperant, hos hereticos & pertinaces merito poſſis appellare: Quemadmodum ſi quis morbus a bono medico, qui alios multos curaverit, curari non poſſit, hic morbus pertinax rite dici poſſit. At ſi quis morbo a malo medico curari non potuit, hunc morbum non continuo inſanabilem dixeris, fortassis enim ſanari poſſet, ſi bonus eſſet Medicus. Sic in moribus, ſi quis malus ab homine malo corrigi non potuit, non protinus putandus eſt pertinax, fortassis enim corrigi poſſet, ſi bonum Magiſtrum nanciſceretur

retur. Quemadmodum aliquando contigit hominē una hora ab homine pio corrigi, qui multis annis a sui similibus corrigi non potuit. Sic hodie omissis moribus & vitæ sanctimonia, solent homines judicare de Doctrina, & eos occidere, qui ab ipsis aliqua in re dissident, etiamsi sint alioquin moribus integris, id quod contra fieri decebat. Nam etiamsi aliquis peccasset, deberet ei tamen venia dari, si reliqua eius vita esset innocens, quemadmodum dixit Iehu Iosaphato: Equidem istius facti pœnas dares Domino, inquit, nisi inte exitissent quædam laudabilia, quod Lucos ex hac Regione exterminasti, & animum tuum ad Dei studium applicuisti. Igitur quia non ex moribus, sed ex Doctrina judicari occidi que volunt homines, & quænam sit optima sectarum nondum judicatum est, nec ante Iudicis adventum judicari potest, Quæritur interea quid faciendum sit pertinacibus? Hic si consulas ut interficiantur, interficientur omnium sectarum homines apud eos qui sectæ sunt alterius.

Ita fiet ut Calviniani in Gallia, atque Papistæ Genevæ, occidantur, & Lutherani a Swinglianis, & a Lutheranis Swingliani, & ab omnibus Anabaptistæ, & omnes ab Anabaptistis necentur, nec ullus occisionum fiet modus, donec omnes mutuis vulneribus conciderimus. Hac occidendi rabie qui putat ædificari Ecclesiam, is ex Christo facit Sathanam. Sic enim sanguine, non charitate solet ædificari Sathanæ ecclesia. Rursû si jubeas Hæreticos impune dimitti, orietur cogitatio de impijs illis & atheis ac blasphemis, an non sint puniendi. Itaque rem
ego

ego distinguendam arbitror, & impios illos ab
ijs discernendos, qui errant. Ac quoniam Cal-
vinus de Hæreticis disputans omnia confundit,
& modo blasphemos, modo alienorum Deo-
rum cultores, modo falsos prophetas insectan-
do, Hæreticos horum nominum invidia grava-
vit? Ostendam eos qui Hæretici habentur non
esse tales. Impios illos & sacrarum literarum
contemptores, ac blasphemos Hæreticorum no-
mine non comprehendo, sed ut impios trac-
tandos judico. Si Deum negant, si blasphe-
mant, si palam de sancta Christianorum Doctri-
na maledicunt, sanctam piorum vitam detes-
tantur, eos ego relinquo Magistratibus punien-
dos, non propter Religionem, quam nullam ha-
bent, sed propter Irreligionem. Quod si quis
Magistratus eos in vinculis teneret, si forte se
corrigerent (quoniam immensa est Dei miseri-
cordia) is mihi Magistratus non alienus esse vi-
deretur a Christiana clementia.

Verum cum de hæreticis agitur, De eis ex vul-
gi opinione judicatur, videndum est quinam
hodie habeantur pro Hæreticis. Hæretici ha-
bentur Papistæ, Valdenses, Lutherani, Swin-
gliani, Anabaptistæ, Zwencfeldiani, & si qui
sunt huius generis. Harum ego sectarum di-
co nullam esse quæ debeat per se impia vocari,
etiamsi omnes errent: Credunt enim omnes
in eundem Deum, & in eundem Dominum &
servatorē Christum. Scio equidem quam mul-
tis, quam prodigiosis erroribus Papa mundum
repleverit, ut ab eo merito defecerint sectæ
illæ, quas modo dixi: Scio & quam in cæte-

*Quinam
hodie ha-
bentur pro
Hæreticis?*

Mat. 2. 1

ris etiamnum restent errores , quos Lux maior possit discutere : quamquam multi in eis sint magistri nihilo meliores quam Papa. Sed ego de ijs loquor, qui sunt in sua secta religiosi. Sive bonum Papistam, hoc est, Dei metuentē, qui peierare, qui occidere, qui adulterare aut falsū testimonium dicere metuat, aut alteri facere, quod ipsi fieri nolit: Dico hunc nulla ratione debere impium vocari, aut interfici: & tamen simulachra colit: quid tum? Errore colit, non malitia, ut & nos omnes coluimus. Quod si verba Legis urgeas, debuimus, omnes interfici. Sed non ita est: vult enim Deus pro sua misericordia errantes doceri, non occidi. Dices : Sed perseverat in errore suo: quid tum? & Apostoli demoniacum quendam sanare non potuerunt, adeo pertinax erat ille Dēmon: an id eo occidere debuerunt, quia sanare nequiverunt? an non potius incredulitatem suam accusare, quæ in culpa erat, ut ipsis Dominus exprobrat? quia non nisi jejunijs & precibus eijci poterat illud genus spirituum. Quid si nos non satis fidei, sicut & Apostoli, habemus, aut non satis a peccatis jejunamus, aut precib⁹ operam damus? An debemus interficere, quos propter incredulitatem, culpamque nostram sanare non possumus? O vae nobis si facimus. Est ne tanta fides, integritasque, & continentia nostra, ut nos Apostolis anteferre audeamus? Cur non accusamus incredulitatem nostram, quæ in causa est, ut errorem spiritus ex eo eijcere nequeamus? Ac quod de Papistis dico, idem etiam de alijs intelligi volo.

Si enim Papistæ, qui tam graviter & in tam multis

multis errant, tamen propter errores illos occidendi non sunt, quanto minus alij, qui ab illorum erroribus magna ex parte discesserunt? Itaque non debet Lutherus neque zwinglium, aut Calvinum (si tamen sentit cum zwinglio Calvinus) interficere, quamvis eum in Cœna pro heretico, vel potius pro Diabolo & reprobo habeat. Neque zwinglius Lutherum, quamvis eum etiam maledicum & blasphemum judicet: Neque Calvinus Melanthonem, quamvis ab ipso in Predestinatione dissentientem: Neque isti omnes Osiandrum, licet ab ipsis in Iustificatione discrepantem. Denique non debent ij qui unum Deum, unumque Dominum confitentur alij alios damnare, nedum occidere. Alioquin, quisquis hoc faciet, is nulla arte effugiet, quin dicatur esse *Mat. 24.*
48. malus ille servus, qui tardanti reverti Domino conservos suos verberat.

Atque ut hanc de persecutione Disputationem tandem absolvam, exponam hoc ipsum, quod modo attigi, de hac ultimorum temporum persecutione oraculum, ex quo tota res (si quis oculos aperire volet) perspici poterit.

Sic igitur loquitur Dominus: Quod si quis est fidelis servus atque prudens, quem herus præfecerit suæ familiæ, ut ei alimomam suo tempore præbeat, beatus est ille servus, dixit Christquem cum venerit ejus herus offendere officio fungentem, profecto, inquam vobis, eum suis omnibus præponet facultatibus. Loquitur de bono pastore, qui oves Doctrina pascit, non interficit. Quod si malus ille servus cum suo animo cogitans herum suum diu

adventum suum differre, cœperit pulsare con-
servos, epularique & potare cum vinolentis, ve-
niet illius servi Dominus inexpectato ei die,
ignotaque hora, & eum dissecabit atque ad
Hypocritarum, hoc est simulatorum conditio-
nem rediget, ubi ploratus erit stridorque den-
tium. Loquitur de malo pastore, qui oves oc-
cidit, non pascit. Et quod de dilatione ad-
ventus heri dicit, ostendit se loqui de ultimo
tempore, cum jam diu adventum differre vi-
debitur Christus. Nam antiqui illi Augusti-
nus, Hieronimus, Hilarius, & cæteri, con-
servos suos non ita persequiebantur: Metue-
bant enim adventum Domini: Sed hi ultimi
servi perditii sic se gerunt, quasi venturus non
sit. Item quod dicit, cœpit pulsare conser-
vos, indicat se non loqui de persecutione e-
orum, qui non sunt conservi nostri, hoc est, qui
Christum Dominum non agnoscunt, cujus-
modi sunt Turcæ & Iudæi, nam illi nos prop-
ter Christum non persequuntur, neque nos
vicissim eos. Sed loquitur de ijs qui persequun-
tur eos, qui eundem Dominum Christum ag-
noscunt, cuiusmodi sunt omnes lætæ quas su-
pra commemoravi, exceptis illis impijs, qui
Christum non agnoscunt, ideoque persecutio-
nem non patiuntur. Et quod dicit. *Capit*,
significat fore hanc persecutionem, non qua-
lis fuit illa gentilium qui persecutionem non
tantum inchoarunt, sed absolverunt, nec in
ea impediti fuerunt: Hæc persecutio non du-
rabit ad finem libidinis mali conservi, oppri-
metur enim repentino adventu Domini. Et
quod dicit. *Epulari & potare cum vinolentis*:

Loqui-

Loquitur de potentibus & abundantibus, qui rebus secundis ebrii luxuriant & lascivunt in conservos, id quod antea non faciebant, cum nondum abundarent. Nam Zwinglius & Calvinus & cæteri persecutores, antequam vires nacti sunt humiliter sese & modeste gerebant, & persecutores damnabant. Nunc saginati & vires adepti & opibus elati, lascivunt, & infirmos conservos suos pulsant, quemadmodum prædixit olim Deus his verbis: Ego ipse inter *Eze. 34.* obæsum pecus & macilentum dijudicabo, quoniam vos lateribus humerisque detruditis, conib⁹que vestris arrietatis in infirmissimas quasque, eousque ut eas foras sparsim quatiatis. Itaque ego meas oves conservabo, ne sint amplius prædæ, & pecus a pecore dijudicabo, eisque pastorem unum suscitabo, qui eas pascet, meum Davidem, qui eas pascet, eisque pastor erit.

Item quod dicit Christus ipse: *Veniet illius servi Dominus inexpectato ei die, ignotaque hora:* significat securitatem, quæ tum erit, qualis fuit tempore Noë, quam securitatē affert tum hominum indurata improbitas, tū huic congrua hypocritarum blanda doctrina. Et quod dicit: *Eum ad hypocritarum conditionem rediget:* Ostendit huius persecutionis authores fore hypocritas, hoc est, fictos homines, qui volunt meliores videri, quam sint, ideoque famā suam omnī ratione tueantur, & eos maxime insectentur, a quibus deteguntur. Nihil enim est hypocritis magis sanguinarium, ut ego ipsius Calvinī verbis utar. Itaque omnes quicunque nominis

Christiani homines alij, qui eundem Deum Christum agnoscunt, persecutionem propter religionem inferunt . ij sine dubio sunt servus ille malus, qui conservos suos verberat. Pende Lector totam rem, aperi oculos, & amare rittem, invenies ita esse.

Haecenus ad ea, quae de persecutione scripsit Calvinus, nunc ad ipsum jam Calvinum veniamus, qui omitta illa generali persecutione ad Servetum se confert, ut videam⁹ cuiusmodi sit hic ferreus Christi miles, & eius factum hoc examinemus, ne simplices ab hoc homine duplici decipiantur. Primum depellit a se crimen quo accusatur, quasi eius opera factum fuerit ut Viennae, in provincia Lugdunensi captus fuerit Servetus, negatque credibile esse, sibi tantam esse cum Papistis familiaritatem aut gratiam. Quasi vero nesciamus missum postea fuisse Genevensem nuncium Viennam ad petendam sententiam ibi contra Servetum latam: aut quasi magna fuerit opus gratia ad efficiendum ut caperetur, a Papistis Servetus, qui contra Papam tam acriter scripserat, eumque in ipso libro, qui Viennae tum inprimebatur Antichristum esse pluribus rationibus demonstrat: aut quasi non facile possit inter Pilatum & Herodem core amicitia adversus aliquem, qui utriusque sit adversarius. Enimvero Calvinus hoc crimen sic negat, ut prope modum fateatur. Sic enim scribit.

Calvinus. 130,

Nec vero, si vere id mihi obijcerent, putarem esse negandi causam, qui non dissimulo me auctore

shore factum esse ut in hac vrbe deprehensus,
ad causam dicendam postularetur.

Vaticanus.

Quasi hoc dicat : Si curassem eum Viennæ
capiendum, recte fecissem, cum id Genevæ fe-
cerim, & recte fecerim. Ergo si poterat effice-
re ut Genevæ caperetur, debuit id facere, cum
id rectum esse fateatur: poterat autem facillime :
nihil enim facilius est, quam efficere vel
levissimo indicio ut capiatur in Gallia, qui ali-
quid, nedum tam atrociam dixerit, nedum scrip-
serit in Papam. Itaque non jam dubito, quin
Calvinus id fecerit Et insuper quod commem-
orat: vel scripserit vel scribendum curaverit:
si negabit Servetus, habemus eius manu scrip-
ta quædam, que ostendentur, si voletis: Hęc
scribebantur Lugdunum a Geneva ad Papi-
stas: iam vero perpendatur qualis sit hæc con-
fessio Calvinii. Si effecissem, inquit ut capere-
tur in Gallia Servetus, recte fecissem, cum Ge-
nevæ fecerim. Atqui si recte fecisset Calvinus,
recte fecissent etiam Papistæ, qui Servetum
cœpissent & occidissent iudicio Calvinii. Ergo
Papistis etiam sicut Genevensibus, licet hæ-
reticos occidere. Atqui supra dixit Calvinus
hoc non nisi pio magistratui licere: Ergo Pa-
pisticus magistratus pius est, potestque de re-
ligionis causis non minus iudicare quam Ge-
nevensis. Quod si pius est, & hoc ei licet, po-
test iudicio suo, hoc pio, interficere eos, quos
iudicat hæreticos, potest ergo & Calvinum
ipsum & Calvinianos omnes occidere, quo-
niam eos habet pro hæreticis. Quod si dicet

Calvinus hoc illis licuisse in Serveto, sed in alijs non licere: quis admitte hanc exceptionem? sic enim dicent illi: Nos Servetum, non ut Servetum, sed ut hæreticum interficimus, atque hinc colligimus ex tua, Calvine, Doctrina, licere nobis interficere eos, quos Serveto similes, hoc est, hæreticos judicamus: Aut enim hoc permitti nobis non debet, aut illud debet iudicio nostro permitti: Cum enim Magistratus simus, iudicio nostro, non alieno utimur. Quod si nobis iudicium de religione eripis, eripe etiam potestatum iudicandi de Serveto. Sin permittis: Permite etiam de te, quem eodem loco habemus quo Servetum. Quem admodum enim si consilio tuo inducti, homicidas occideremus, & te ipsum, si homicidam iudicaretus, occideremus. Ut tantum adversarios, non etiam nostros nobis interficere licere iudicemus.

Calvinus. 131.

Obstrepant licet vel malevoli, vel malefici homines, ego libenter fateor, ac præ me fero (qua secundum (1) urbis leges aliter cum homine jure agi non poterat) (2) ex me prodijisse accusatorem: Nec inficior meo consilio dictatam esse (3) formulam, qua patefieret aliquis in causam ingressus.

Vaticanus.

(1) Genevæ Lex est, ne quem die Dominico capi liceat, nisi ob capitale facinus. Itaque cum accusatorem sumpsit die Dominico Calvinus, Servetum capitis accusavit, aut contra urbis Legem fecit (2) In Lege Mosis accusatores sunt testes, qui dicere possunt, vidi aut adfui,

adfui, primi que lapidem jaciunt. An Calvinus
coquus potuerit de Serveti erroribus circa
Trinitatem, & Fatum, & ejus generis obscuris-
simas quæstiones (in quibus tot jam seculis su-
davit Ecclesia) judicare, & primus lapidem ja-
cere, aut ut falsus testis eodem supplicio affici,
ijs judicandum relinquo, qui norunt hominis
ignorantiam. Item an Pastori licuerit ex culi-
na sua accusatorem rei capites depromere, ju-
dicent ij qui Apostolorum mores ingenium-
que norunt. Coquus ille non est accusator, sed
muta persona & accusatoris larva, ut ea de-
ceptus Magistratus, pateretur verum accusa-
torem Calvinum totam Serveti causam agere,
id quod ei non licuisset, si secundum urbis Le-
gem fuisset ipsemet in vinculis. (3) Quæ po-
tuerit esse illa formula non video, nisi quod ex
eventu suspicor huiusmodi fuisse: Dico hunc
hominem esse hæreticum, hanc accusationem
concludit deinde Calvinus: Hæretici sunt occi-
dendi, ergo dico hunc hominem esse occiden-
dum ea lege, ut nisi reum peregero, occidar pro
eo lege Talionis. Hæc est accusatio Calvinus.
Respondeat nunc coram Deo, qui videt om-
nium corda, an ipse sic secum agi velit, quo-
modo egit cum Serveto.

Calvinus. 132.

Ceterum quid mihi tunc fuerit consilij ex
ipso deinde actionis progressu apparuit.

Vaticanus.

Imo ex hoc quod captus est die Dominico,
& ex ipso eventu, hoc est, supplicio.

Calvinus. 133.

Simul enim ac vocati sumus ego & collegæ mei
mini-

minime per nos stetit, quo min^o placide nobiscum de suis Dogmatibus conferre liberum illi esset.

Vaticanus,

Misera & nimium serva Libertas disputandi, cum, nisi velis in sententiã Calvinì descendere, conclusionem facturus sit carnifex. Hoc aliunde quam ex Evangelio habet Calvin^o. Si volebat disputare, non debebat accusare (nam accusationi respondet nõ disputatio, sed causę dictio) sed poti^o ad cœnam placi de invitare. Nec erat quod metueret fugam Serveti, si ei liberam a vinculis disputationem permisisset, cum ille sua sponte eam ob causam fortassis Genevam venisset : Aut si fugam metuebat, ne sic quidem compedes injcere debuit: Nec enim disputari debet cum invitis.

Calvinus. 134.

Imo perinde accessimus, ac si ex vinculis reddenda esset doctrinæ nostrę ratio : ac si quid objiceret, testati sumus nos ad respondendum paratos esse.

Vaticanus,

Valde credulus erit, qui hoc credit. Ex vinculis qui causam dicit, pœnam formidat. Hanc formidare qui possunt illi Ministri ? cum Magistratus de religione non nisi ex ipsorum disciplina & sententia pronunciet ?

Calvinus. 135.

Cum subinde plenis buccis convitia in me evomeret, quorum indices ipsos pudebat ac pigebat, ab ejus insectatione abstinui.

Vaticanus.

Equidẽ Servetũ non laudo, si fuit intemperatioris Linguae : tamen si magnopere videndũ est,

quo quid animo dicatur. Si quid dixisset in Calvinum Servetus, quo animo dixit Iudæo Pontifici Paulus : *Percutiet te Deus paries dealbate*, *Act. 23.* non ego id temere reprehendendum existimarem, cum verum esset. Sed si quid intemperantius dixit Servetus cum homine intemperantissimo conficiens, nactus fuit Calvinus hominem se dignum : tametsi eum a Calvino reprehendi est indignum : cum ipse Calvinus convitijs sic abundet, ut sint qui dicant ex eius scriptis confici posse dictionarium convictiorum. Itaque quod dicit, se a Serveti insectatione tunc abstinuisse, id mihi creditu valde difficile est, cum eum quotidianis concionibus palam traducere soleret, & nunc insuper edito Libro, ob scænum canem, & equum desultorium, & quid non appellans, toto orbe traducat. Credam eum in ipso conflictu ab ejus insectatione abstinuisse. Ille vero aut non abstinit, aut voluit hac spe modestiæ conviciandi postea licentiam apud Magistratum, nec non apud omnes nationes emereri. Alioquin si vera fuisset modestia, nunquam eum, nec tunc absentem, pro suggestu, nec nunc mortuum toto orbe proscinderet.

Calvinus. 136.

Adde quod nullum instabat gravioris poenæ periculum, si quo modo fuisset sanabilis.

Vaticanus,

Qui morbis corporis in carcere laborât, emitti solent aliquando, ut sanari possint. Calvinus insanabilem putat Servetum, qui si sanus fuit, potuit tanta inquietate eger effici: sin jam eger, potuit reddi insanabilis, nisi forte corporis morbos magis gravant vincula, quam mentis,

Calvinus

Calvinus . 137.

Atqui tantum abfuit a quærenda moderati-
one ut jaçtantiæ & ferociæ plenus, sana omnia
& utilia confilia petulanter refpuerit.

Vaticans,

Tum vero fanus fuiſſet , ſi Calvinii confilia
Servetus ſana fore credidiſſet, Si ſic in vincu-
lis teneretur in Hiſpania Calvinus, experiretur
quam ſana ſint hoſtium confilia.

Calvinus. 138.

Porro quam abſurdæ execrandæque blaſphe-
mię illi interloquendum exciderint, alibi forte
oportunius dicetur : Hoc tantum in præſentia
teſtatum volo, me non ita capitaliter fuiſſe in-
feſtũ, quin licitum fuerit vel ſola modeltia (niſi
mente privatus forem) vitam redimere.

Vaticanus.

Ergo non propter hæreſes, ſed propter im-
modeltiam occiſus eſt. Non debent ergo hæ-
retici necari, niſi ſint immodelti. Cur hanc re-
gulam non prius tradidit Calvinus, cum de hæ-
reticis occidendis diſputaret ? Deinde ſi mo-
deſtia hæreticis vitam ſervare poteſt, cur non &
homicidiis ? Cum hæreticum eſſe gravius ſit Ge-
nevę, quam homicidium, ut ex ſupplicij gravi-
tate perſpicitur Enimvero non obſcure, ſi quis
oculos habeat, oſtendit Calvinus, Servetũ odio
eccidiffe Calvinii.

Calvinus. 139.

Sed neſcio quid dicam, niſi fatali vãſania fu-
iſſe correptum , ut ſe præcipitem jaceret .

Vaticanus.

Calviniani quidam cum Calvinii factum de-
ſendere non poſſent eo poſtremo confugerunt,
ut

ut dicerent, Serveto fuisse fatale comburi Genevæ. Hac ratione licet excusare quecunque fiunt? Sic erat in fatiis. Quod si quem occidimus, sic erat in fatiis. Et tamen fati nomen Calvinus ipse in suis Instit. Cap. 14. sect: 40. non recipit, cum tamen rem ipsam sic teneat, ut fortunæ nomen plane rejiciat.

Calvinus, 140.

Excipiet forte quispiam, cur ultra Pauli mandatum progressus sim, qui desperatos quoque hæreticos Timotheo, solum vitandos esse scribit. Atqui mihi in promptu est excusatio, mihi fatiis fuisse hominem, cui⁹ deplorata impietas mihi nota erat, vitare, et alios monere ut idem facerent. Sed illa cavendi prudentia neque me, neque alium quemlibet fuisse impeditum, quo minus quisque piorum Magistratum, Hæreticum coercendum pro oblata sibi facultate curaret.

2. Timoth. 1. 15.
Tit. 3.
10.

Vaticanus.

Sic se excusant Sorbonæ Magistri: Hæreticum accusant & damnant, & eundem Magistratus servare jubent si possent, sed in medio armorum satellitum, ex quorum manibus vix etiam volucris posset evolare. Sic fecit Calvinus: hominem accusavit: hæreticum & impium, deploratum, & quovis Latrone scelestiorem pronuntiavit, & toto orbe sic infamavit, ut stigmatum aliquod monstrum esse eum putarent homines. Hoc ubi fecit, & Magistratui suo summa diligentia & labore persuasit, non posse illum dimitti, quin descisseret Magistratus ab officij sui fidi (sic enim supra dixit) hominem tanquam hæreticum devitat: De ejus ipsius morte

morte nullum verbum facit Magistratui. Affer
 aquam Calvino, ut lavet manus suas: Innocens
 est ab eius sanguine. Nobis non licet interfice-
 re quenquam. Sed si hunc dimittis, non es a-
 micus Cæsaris. O Calvine, Calvine, putas De-
 um hominem esse similem, ut iltis Sorbonicis
 sophismatis decipi se patiatur? Ipsi tui Disci-
 puli, qui te alioquum tanti faciunt, ut tecum
 casuram putent ecclesiam, te hac in parte de-
 fendere non possunt. Tantum hoc dicunt, non
 sine gravissimis causis (sed que lateant) fecisse
 te, ut hominem illum occideres: Quod perin-
 de est ac si dicant: Si non fuisset Sertus male-
 factor, non tradidisset eum Calvinus Magistra-
 tui. O quantum abest hic homo ab Helizæi in-
 genio, de quo supra locuti sumus: Aut Davi-
 dis, qui cum esset ipse Rex vinctus Divinitus,
 Saulum tyrannum, ipsiusque & regnum injustæ
 tenentum, & vitæ armata manu insidiantem,
 tantum abfuit ut occideret cum posset, ut ne
 occidi quidem passus fuerit: Aut Christi, qui
 adulteram ex manu Magistratus tam mirabili
 astutia liberavit.

Calvinus. 141.

Idem Apostolus, qui tantum a congressu He-
 retici Thimotheum prohibet, se Hijmenæum &
 Alexandrum Sathanæ tradidisse palam asserit. 1
 Ut discerent non blasphemare. Si tunc Paulo
 ad manum fuisset pius Magistratus, & strenu-
 us gloriæ Christi vindex, ego quidem non du-
 bito, quin illos puniendos libenter daturus
 fuerit, quos permessa sibi divinitus castigatio-
 ne in ordinem cogebat.

Vaticanus.

Hos

(1) Hoc est, ut pudore & infamia moti, ad f
 nitatem redirent: Quemadmodum factum est
 in Corinthio illo, quem Paulus excommuni- *1. Cor. 5o*
 cavit ad poenam corporis, ut se corrigeret &
 iterum in Christianorum communione accipe-
 retur, id quod factum est. Paulus vero, tan-
 tum abest ut illum Magistratui puniendum li-
 benter daturus fuerit, ut sic de illo postea scri-
 bat Corinthijs: Satis est illi ea castigatio plu- *2. Cor. 2o*
 rium, ut contra potius ei condonetis, ac cum *6.*
 eo consolemini, ne forte immodico mero-
 re conficiatur, Quamobrem hortor vos, ut cha-
 ritatem in eum exerceatis. En metuit ille ne
 ob excommunicationis infamiam mero-
 re conficiatur quanto id magis metuisset a carnifice,
 ne quid interim dicam, quam iniquum fuisset
 eundem bis puniri, videlicet a Paulo & Magi-
 stratu. Cur non idem metuit Calvinus in Ser-
 veto, qui supplex Magistratum frustra petijt,
 ut gladio perire liceret, ne immodico ignis cru-
 ciatu ad desperationem adigeretur? Vbi tum
 fuit Calvinianorum charitas? Cur non tradi-
 dit Calvinus illum Sathanæ, ut disceret non
 blasphemare? Tradidit carnifici: ei Satan fu-
 it carnifex: Quomodo discet nunc Servetus
 non blasphemare, sed Deum laudare? Cum
 scriptum sit: *Non mortui lau dabunt te Domine: Psal. 5:*
 Aut quomodo tum didicisset Hijmenæus &
 Alexander non blasphemare, si accusante Pau-
 lo venissent in manus carnificis? Soletne Car-
 nifex dedocere blasphemias? Ego vero adeo
 a Calvino discrepo, ut non dubitem, quin
 Paulus Magistratum oraturus fuerit, ut illis
 veniam daret, quo possent discere non blasphe-
 mare

mare : Nam hoc Pauli clementię conveniens est, & fecit tale aliquid in Philemone, quem pro Onesimo servo, antea nequam, tam officiose orat : Si quid te læsit, inquit, aut tibi debet, id mihi imputato. Ego Paulus scripsi mea manu : Ego dissolvam. Hęc tam procul absunt a mente Calvini, quam cœlum a terra. Putat Calvinus Paulum fuisse Calvinianum : & quia non potest dicere illum tale aliquid fecisse (repugnat enim ejus tota Doctrina, totaque in Christo vita) dicit facturum fuisse. Itaque si fuisset Paulus, qualis fuerat, antequam factus est, Paulus certe fecisset, & talem nunc nobis facit illum Calvinus, mavultque Saulum quam Paulum. Enimvero si facturus fuisset Paulus hoc in hæreticis, cur non fecit in maleficis? Habebat ad manum Magistratum ad puniendum homicidas, adulteros, falsos testes, &c. In quibus puniendis Magistratum ministrum esse Dei ipse testatus est in suis Epistolis : Cur nullum unquam facinorosum accusavit, cum posset? Aut cur hæreticos solum deligeret ad accusandum, cum huiusmodi ineptam unius rei, prætermittis alijs, electionem reprehendebat in Papistis ipse Calvinus in primis Instit : pag. 389 his verbis: Mandatur scilicet in Lege de mactando vitulo, de ejus adolenda adipe, de arietibus secandis & comburendis & innumere alię observationes, quibus prætermittis, miror cur una unctio olei illis placeat. Et ego rectius miror cur tam multis facinorosis prætermittis, quos Lex occidi jubet, Calvinus unorum hæreticorum accusatio placeat, de quibus nul-

lain

ta in uniuersa Lege syllaba inveniri potest.

Calvinus. 142.

Neque enim quod mihi & omnibus verbi
ministris prescriptum est, iudices constringit
ac ligat, ne manus sibi divinitus injunctum
exerceant: Ac ne mihi quidem obstat (1)
vte eorum praesidio fideique Dei veritatem, ubi
ita opus est, commendem.

Vaticanus.

(1) Hoc est, quo minus Haereticos accusari
ac dicam: Fides est in vestro praesidio. Si
hunc dimittis fidem & officium vestrum dese-
retis. Hoc idem est, quod modo dixerat Pau-
lum fuisse facturum. Quod, quid aliud est,
quam dicere: Crucifige tu Pilate: Nobis
non licet interficere quenquam: Sed accusa-
re licet, & Magistratum minari, nisi fuerit ob-
secutus. Et hic quidem sibi contradicit Cal-
vinus: Supra enim scripsit se nullum de poena
Serveti, ex quo conjunctus fuerat, verbum
fecisse. Et tamen hic scribit hoc esse officij
Ministri, & Paulum facturum fuisse. Atqui
si Paulus facere debuit, debuit & Calvinus:
& si fecit Calvinus, mentitus est cum nega-
vit: Si non fecit, deliquit in officium suum.
Caetera quae de Serveto scripsit Calvinus, &
tres illas questiones omitto, non quia non
multa ibi reprehendenda sint. Sed quia Cal-
vini errores omnes refellere esset infinitum:
Deinde quia mortuus est Servetus, quo fit,
vt si quid in eum forte Calvinus mentitus est,
ejus fides sit penes Calvinum: cui quantum
credi debeat atque oportebat ostendunt ea,

quæ supra posuimus. Facile est de mortuo maledicere: Sed resurget aliquando Seruet⁹, sicut & nos: nec ita extincta est eius anima a Calvino, ut non possit Calvinum (si modo falsum dixit de eo testimonium) refellere coram Deo, qui longe aliter iudicabit quam Calvinus. Veniamus ad mortem Serueti, quam Calvinus ita describit, ut simul clementiam suam depingat: Sic enim loquitur.

Calvinus. 143,

Cæterum ne male feriati nebulones, vecordis hominis pernicipia, quasi martyrio glorientur, in eius morte apparuit beluina stupiditas, unde iudicium f. cere liceret, nihil unquam serio in Religione ipsum egisse.

Vaticanus.

Hic exerit se modestia Calvinii.

Calvinus, 144.

Ex quo mors ei denunciata est, nunc attonito similis herere, nunc alta suspiria edere, nunc instar Lymphatici ejulare.

Vaticanus.

Et si credo omnia hæc invidiose & mala fide a Calvino dici, & accusatorie magis quam vere narrari, tamen etiam si vera essent, nullâ hic video beluinam stupiditatem. Eam enim in militibus & in humanis hominib⁹ intelligimus, qui metu mortis non magis moventer quâ beluæ. At hominem moveri, humanum est, non beluinum. Edidit, & Ezechias alta suspiria, cum ei denunciata esset mors longe mitior quam Serueti: Et columbæ sive gruis ritu querulos & misera.

ferabiles clamores emisit. Iobus ipse, qui pa- *Iob. 2. 13*
 tientiae specimen proponi solet, hęsit attonito
 similis totos septem dies, cum tamen amici ei
 non tam triste nuncium afferrent, quam inimi-
 ci Serveto. Ipse denique Christus sanguinem
 præ angore sudavit, & animam tristem habuit *Luc. 22.*
 usque ad mortem, ac in ipso patibulo, quasi de- *44.*
 sertus, miserabiliter exclamavit: Mi Deus, mi *Mat. 27.*
 Deus, cur me dereliquisti? Posset hæc om- *49.*
 nia Calvinus eadem arte vituperare, & obli-
 que, & sinistre, ut suspicaces solent, torque-
 re, quod tam fieri non debere scripsit in pri-
 mis Instit. Vt supra ostendimus. Est omnino ea
 sophistarum natura, ut omnia pervertere sci-
 ant, eademque modo vituperare, modo lauda-
 re. Si commovetur morte Servetus, dicunt
 esse beluini stuporis: Si moritur constanter
 Anabaptista (sicut aiunt eorum hominum in-
 credibilem esse in perferendis supplicijs con-
 stantiam) dicunt esse pertinaciam, virtutem- *Mat. 11.*
 que Diaboli: In quo sane sunt Iudæorum dis- *18.*
 cipuli, quibus nec Iohannis austeritas, nec
 Christi comitas satis faciebat. Rursum si quis
 ex ipsorum discipulis constanter occubuit, tol-
 lunt laudibus in cœlum: si commotus est,
 non carent excusationibus, id quod equidem
 non reprehendo, est enim charitatis hæc in
 bonam partem interpretari.

Sed quod non idem in alijs quoque faciunt,
 id ego probare non possum. Spectandus om-
 nino est animus, non corporis facies aut ges-
 tus. Potest enim fieri ut & pius aliquis in
 morte eiulet, & impius cantet: Et contra ut
 & pius cantet & impius eiulet: Itaque non

sunt hæc amini certa iudicia . Servetum quidem commotum fuisse nihil miror : Ipse Calvinus , qui nunc mortuo tam petulanter insultat, si esset in eo statu, nescio quid faceret, cum sepe soleat , si quis in eum Liberius locutus est, cadere statim in morbum suum, quem hemiplegiam appellant; Tanta est iracundiæ impatientia . Fere fit ut quo quisque magis ferocit, dum abest a poena, idem magis frangatur dum ea ad est . Credite mihi Lector, aliud est de igne sub umbra Loqui, aliud videre se a carnifice sulphure aspergi, & faciei in orbem admoneri . O Calvine, Calvine, vide ne tecum in hac (id quod esset melius) vel in futura vita, ratione agatur.

Calvinus. 145.

Quod postremo tandem sic invaluit, ut tantum Hispanico more reboaret : Misericordia, Misericordia.

Vaticanus.

Ne illi iusta causa erat, cur Dei Misericordiam imploraret, cum esset in manibus hominum adeo immisericordium, ut ab eis decollationem precibus impetrare non potuerit, quam impetrare potuisset in media Canibalum barbarie.

Calvinus.

Vbi ad locum supplicij ventum est, hortatu optimi patris, symmysteque nostri Farelli tandem ægre extorta ei vox fuit, ut populus communes secum preces conciperet . Porro quæ id conscientia sibi facere permiserit non video. Scripserat enim manu sua, fidem hic Diabolicam regnare : Nullam nobis esse Ecclesiam
nullum

nullum deum, quia infantes baptifando Chriftum abnegaremus . Quomodo igitur fe in precibus locium populo adjunxit , cujus fugienda erat communio ? An non profanatio eft facræ unitates, communem Deum & fi idem cum impio & profano coetu profiteri ?

Vaticanus.

Et Tigurinos Lutherus vocavit animarum latrones : Sed id fe de Magiftris dicere teftatus eft . Pro plebe quidem Dominus oravit . Poutuit & Seruetus illa fcripfiſſe de Magiftris , & tamen de plebe non ita ſentire : Aut certe non de omnibus . Qui putat populum decipi , non continuo vniverſum populum abominatur . Chriſtus ipſe & Apoſtoli in templo orare , & facris intereſſe non dubitaverunt : & tamen teſtatus eſt Chriſtus Iudæos ex eo templo feciſſe ſpeluncam latronum. Quomodo ergo fe in precibus locium Latronibus adjungit ? Ipſe Calvinus Eccleſiam habet in qua plurimi ſunt hiſpocrite & impij, ut ſupra ex ejus Scripturis oſtendimus : Quare igitur , conſcientia ſibi permiſit orare communem Deum cum hiſpocritis & Impijs ? Luc. 12.

Calvinus. 147.

Ac pro eo quidem ut ſupplicaretur , hortatus eſt Farellus : Sed nominatim ut Dominus perdit alias hominis miſertus , ab execrandis eum erroribus ad ſanam mentem reduceret.

Vaticanus.

Ergo propter errores accusatus eſt Seruetus : at que tamen Lex neminem propter errores interficit, etiam ſi quis patrem ſuum per errorem interfeciſſet : Errarunt & gravius quam Ser-

vetus Iudæi, qui Christū crucifixerunt: Quod
 si propter homicidium erant morte digni, at
 propter errorē certe non erant, Erravit & Tho-
 mas gravissime, qui neque sacris scripturis, ne-
 que Christi predicatione, neque communi tot
 Apostolorum & Discipulorum testimonio ad-
 duci potuit, vt crederet revixisse Christum :
 Et poterat tantus error a Calvino blasphemia
 vocari: An ideo erat occidend⁹? Credidit Ser-
 vetus revixisse Christum, & tamen non vidit,
 cur si in alijs errabat, non servatus est? Vt esset
 Locus ad resipiscendum? Si Thomas tū oc-
 ciscus fuisset, nonne ejus salutē fuisset preclusa
 via? Cur Domino tempus auxiliij prescribimus?
 Vt si hunc hominem ab erroribus ante accen-
 sas flammās non revocaverit, sit ei hodie fla-
 grandum? Quid si cras, cum venturus est Do-
 minus? O si occideret Deus omnes errantes,
 quis evaderet? Sed dicent, errores illos esse
 blasphemiam. Itaque Musculus in Epitaphio,
 quod de Serveto scripsisse dicitur, sic Loquitur:

*Servetus ex Hispania,
 Quis tam diu non debuit
 Inter fideles vivere,
 Hic triplicem nos bestiam,
 Et Sathana fantasmata,
 Illusiones Demonum,
 Habere dicit pro Deo,
 Et propter hanc blasphemiam,
 Linguamque detestabilem,
 Non propter errores graves,
 Quibus scatebat plurimis,
 Flammas Genevæ extinctus est.*

Vides

Vides quid vocet blasphemiam, Non quod dixerit Servetus Deum esse triplicem bestiam, aut Dæmonem (quemadmodum plebi falsissime persuasum est) sed quod dixerit eos ignorare, quid sit Deus, & pro vero Deo colere non verum. Hoc autem debet non blasphemia, sed error appellari. Sed quemadmodum assentatores initio vitia eorum, quibus adulantur, extenuant, eum qui iracundus est, severum appellantes & qui avarus frugi, & qui prodig⁹ Liberalem. Ita Calumniatores eadem exaggerant, errorem appellantes blasphemiam, & aliorum verba sinistre & in malam partem interpretantes. Si dixisset Servetus, Deum esse Dæmonem, esset vera blasphemia, & ego eum puni-⁹⁹ dum esse gauderem. Sed si dixit eos nescire quid⁹⁹ sit Deus, & ideo falsum Deum colere, non contra Deum locutus est, sed contra homines. Alioquin possent hoc pacto Iudæi Christum accusare, cū dixisset eos ex domo Dei fecisse speluncam Latronum. Item cum dixisset eos esse a patre diabolo, & tamen confessus fuisset esse filios Abrahami, potuissent dicere ab eo Abrahamum appellatum esse Diabolum: Quod idem dico de Deo, quoniam ipsi se Dej filios asserabant. Huiusmodi calumnijs oppressum fuisse Servetum video. Persuasum est populo, illum appellasse Trinitatem Cerberum, id quod falsum est: Credidit enim in Patrem, & in Filium & in Spiritum sanctum, que Trinitas est: Sed hæc aliter interpretatus est quam ipsi: Hanc interpretationem illi in vulgus invidiose exagitarunt, ut putent homines Servetum ali-

in libera Civitate, nisi aliquis esset accusator, qui una cum reose se offerret ad vincula &c. Calvinus famulum suum submisit, qui se accusatorem daret. Is famulus fuit aliquando coquus, nobilis cuiusdam nomine Falesij, quem Falesium Calvinus aliquando tanti fecit ob religionem, ut eum in quadam Epistola summo-
pere laudaverit. Sed postea cum favere videbatur Falesius cuidam medico nomine Hæronimo (qui in vinculis tenebatur propter causam prædestinationis, quoniam de re dissensisset) in publica congregatione a Calvino iudicatus est hæreticus. Ab eodem Calvino mittitur ibi famulus, qui sese accusatorem dedit: & Servetus è concione vocatus, & nomen suum confessus, conjectus est in carcerem, nec non ipse famulus Calvini, qui paulo post datis fide iussoribus liberatus est. Servetus in vinculis sic habitus est, ut eum convenire nemo (nisi magna autoritate præditus) posset, nisi qui Calvini amicus esset. Capto Serveto missus est nuncius a Magistratu Viennam, qui referret sententiam ab ipsis Viennensibus contra Servetum latam, cui nuncio Viennenses eam dederunt, & illud adjecerunt; Servetum, iudicio summi Gænevensium concionatoris venisse in manus Viennensium. Relata hæc Sententia missus est nuncius ad Helveticas Ecclesias, Barnam, Tigurum, Schaffhuysiam, & Basileam, una cum libro Serveti, & accusatione concionatorum, & literis Magistratus Gænevensis ad ministros illarum ecclesiarum, aut ad Magistratus ad corrogandas earum super Serveto Sententias.

Interea missus est ad Francofordiam quidam
Tho-

Thomas, famulus Roberti Stephani qui libros Serveti, qui illic ad nundinas prolati fuerunt combussit ne distraherentur. Nuncius ille a cōcionatoribus illarum Ecclesiarum retulit literas, in quibus damnabatur Servetus, tanquam Hæreticus. Itaque statim convocatus est Magistrat⁹ Genevensis super Serveti negotio. Amedeus Porrius militiæ Dux, & idem primus tum Consul vrbis, cum videret animos Senatorum inclinatos in necem hominis, noluit adesse in iudicio, negavitque se participem fore eius sanguinis. Idem fecerunt quieam alij, reliqui alij aliter damnarunt, nonnulli ad exilium, alij ad perpetuos carceres, pars maior ad ignes nisi recantare vellet.

Cellarum etiam eius vrbis summum Professore Theologiæ, affirmant nunquam nec in Serveti, nec in ullius Hæretici mortem consensisse: Idemque putant de quibusdam eius vrbis Ministris inferioribus, qui ad dicendam de Serveto Sententiam, propterea non fuerunt vocati. Ita ductus est ad tribunal, & ibi damnatus ut combureretur, & in cineres redigere-
tur. Hanc Sententiam ubi audivit, postulat supplex a Magistratu ut liceret perire gladio, ne se ad desperationem magnitudine cruciatus adigerent, atque ita animam suam perderet: se si quid peccaverit peccasse ignorantia, animo quidem & voluntate ita constitutam fuisse, ut promovere gloriam Dei voluerit, quas eius preces Farellus Magistratui apertius exposuit. Sed Magistrat⁹ a Serveto exoratus non est, ita ductus est Servetus subinde clamans. *O Deus serva animam meam: O Iesu fili Dei aeterni miserere mei. Ut ven-*

eum est ad supplicij locum procubuit supplicabundus, jacuitque aliquandiu pronus, Farello populum ita alloquente: Videtis quantas vires habeat Sathan, cum aliquem possidet, hic homo est doctus imprimis, & fortasse se recte facere putavit, sed nunc possidetur a Diabolo, quod idem vobis accidere posset. Interea vbi surrexit Servetus, eum hortabatur Farell⁹ vt diceret aliquid. Ille gemens & suspirans clamabat: *ODEUS, O DEUS*: cum Farellus an nihil aliud haberet quod diceret, respondit, quid aliud possum loqui quã de Deo? Farello monente, ut si vxorem, aut liberos haberet, & testamentũ condere vellet, adesse tum notarium publicum, Ille nihil respondit, Ita ductus est ad struem lignorum, erant autem fasciculi querni virides, adhuc frondosi, admixtis lignis taleis. Impositus est Servetus trunco ad terram posito, pedibus ad terram pertingentibus. Capiti imposita est vel straminea vel frondea, & ea sulphure conspersa: Corpus palo alligatum ferrea catena, collum autem fune crasso quatruplici aut quintruplici laxo, liber femori alligatus: Ipse carnificem oravit ne se diu torqueret. Interea carnifex ignem in ejus conspectum, & deinde in orbem admovit, homo viso igne ita horrendum exclamavit, vt vniversum populum perterrefecerit. Cum diu langueret, fuerunt ex populo qui fasciculos confertim conjecerunt, ipsa horrenda voce clamans: *Iesu filii Dei aterni miserere mei*: post dimidiã circiter horã cruciatum expiravit. Sunt qui affirmant Calvinum cum vidisset ad supplicium duci Servetum subrisisse, vultu sub sinu vestis leviter dejecto. Hęc res multos pios turbavit, atque scan-

scandalum scandalorum peperit, quod vix nunquam obliterare videretur, multa enim in eo facto pij reprehendunt crimina.

Primum quod interfectus est Genevæ homo propter religionem, negant enim quenquam propter religionem debere interfici: & cum citatur vetus Testamentum de interficiendis falsis Prophetis, citant novum de non extirpandis zizanis ante messem. Quod si Helveticas Ecclesias consensisse in mortem Serveti dicit; Respondent eas non potuisse esse iudices cum essent reæ. Nam eas, vna cum Genevensi reprehendebat Servetus. Deinde mirantur Calvinum cum eis Ecclesijs in alterius mortem conspirasse, quarum doctrinam alias damnavit. Nam in Libello gallico de cœna damnat aperte Zwinglium, Oecolampadium, vna cum Lutero eosque errasse dicit. Quod si in Cœna errarunt, possunt & in persecutione errare. Alterum est quod Calvini opera interfectus est, nam hic ut inimicum suum posset opprimere, subornavit accusatorem ex culina sua, hominem Serveti, & Servetanarum questionum ignarissimum, hoc vero tam longè a Christi natura abesse ajunt, quam abest a cœlo tellus, venit enim Christus non ut perderet, sed ut servaret. Tertium est quod tam crudeliter interfectus sit, cum tamen supplex gladium petierit, Hęc crudelitas inaudita suspicionem gignere posset, quasi Genevenses velint ingratiã redire cum Papa, & facto ostendere, se ab ipso non abhorrere, quamvis verbis in eum debachentur. Quartum quod ad interficiendum eum conspirarunt Evangelici, cum Papistis, vnde fuit qui putant sic inter eos coire amicitiam, quomodo inter Pilatum, & Herodem coijt,

in Christi supplicio. Quintum est quod Serueti Libri cremati sint, id quod (sicut & cætera) videntur a Papa didicisse. Et quidem si vera est doctrina Calvini, de Predestinatione, & Electione, non fuit quod metuerunt ne quam seduceret Seruetus, si idem electi, seduci non possunt. At si peccata fiunt necessaria, & cogente Deo, non poterat Seruetus non facere, quod fecit, nec poterant Calviniani non decipi, si futurum, vt decipiantur, nec decipi, si futurum est vt non decipiantur. Sextum crimen est, quod mortuus, Seruetus insuper publice in concionibus damnatus est, ad æternum supplicium, & ita damnatus, vt qui sententiam Farellum detonare audiverint, dicunt se toto corpore atque animo horruisse, Septimum crimen est, quod in eum jam extinctum, scribere videtur Calvinus, id quod simile videtur illius facti Iudæorum, qui mortuo Christo, petierunt a Pilato (Christū impostorem appellantes) vt eius corpus custodiretur: Sic Calvinum formidare ajunt, ne Serueti corpus, clam tollatur (id ne fieri possit Calvini diligentia prospectū est) sed ne cineres loquantur. Alias, si volebat in eum scribere, debebat eo vivente scribere, vt ei respondendi esset potestas, quod etiam latroni permittitur.

Combustus est Seruetus A^o 1553. die 27. Oct.

Cum principio Evangelium doceret Geneva Gulielmus Farellus, & Petrus Viretus, supervenit ex Gallia Ioannes Calvinus, & a Farello ascitus, cœpit & ipse docere; Interea oritur dissidium inter concionatores, & cives, quod cives volebant sibi cœnā administrari pane non fermentato, ut in eo cum Bernensibus convenirent; Concionatores autem fermentato. Erant
men-

tum in Vrbe duę factiones, quarum altera Du-
ce Ioanne Philippo, concionatoribus aduersa-
batur, altera favebat, Duce quodam Balthasa-
re. Cum illa plus valeret, fit Senatus consul-
tum, ut Concionatores urbe eijcerentur, nisi
parerent. Ita ejeti alij alio, Calvinus Argenti-
nam venit, & ibi Theologiam profiteri cœpit.
Interea Iohannes Philippus propter homicidi-
um securi feritur; Ita plus valente altera facti-
one, mittuntur Argentinam nuncij, qui Calvi-
num revocent: ægro exoratus tandem Gene-
vam redijt, omniumque primum curavit ut res
innovaret. Primum formulam scripsit Baptif-
mi, & Præcum, repudiata ea quæ ibi tum ha-
bebatur; Deinde *novum Catechismum* dedit.
Postea instituta Genevensis Ecclesiæ scripsit, &
ea a Senatu facienda curavit, itaque ita consis-
torium erexit. Concionatores quos ibi inve-
nit, & duos Ludimagistros, singulatim, alios a-
lijs de causis eiecit, excepto amico suo Vireto.
Psalmorū cantationes in templis instituit, cer-
tisque dieb⁹ certos Psalmos canendos assigna-
navit. Diem Mercurij dimidia ex parte festū fe-
cit, ut ibi ante meridianam concionem tabernas
aperire non liceat, sub pœna pignorationis. Di-
em Natalis Christi fecit profestum, libellos ali-
quot scripsit, quibus in Galliam cæterasque ter-
ras dimissis, multos mortales Genevam pellex-
it, docens, eos sub Papa salva conscientia vivere
non posse. Magistrat⁹ semper coluit, & poten-
tissimorum quorum que amicitijs maxime stu-
duit, his fretus adversarios domuit. Modo in
jus vocando, modo pro suggestu, impunissime
invehendo, Quosdā exilio, alios vinculis mulc-
tavit, multos a se veniam suppliciter petere

coëgit. Denique eo processit, ut cum aliqui murmurassent in eum, nonnulli per Gervasianis (est autem Gervasium altera pars urbis) postridie erectum fuerit in medio foro patibulum, in pœnâ si quis inutire auderet. Quisquis Calvino displicet, sciat sibi pereundum esse, nisi desint Calvino vires. Sed illud pessimum est, quod Calvinus mendacijs facile credit, nec nullum diluendis Locum det? Qui eum offendit is impius, is atheus, is Epicureus appellatur. Qui ab eo ulla in re dissidet, is Hæreticus est, & ita denigratur, ut si quis cum eo colloquatur Christianus non sit. Qui illuc confluunt, Galli imprimis docentur abhorrere ab Hæreticis, Hoc est inimicis Calvini: Cuiusmodi sunt Falesius, Hieronimus Medicus, Andreas Zebedeus, Marandus, Marcolfus, Castalio, Cælius, & ceteri: Cum his hominibus colloqui peccatû est mortale. Atque hæc omnia fiunt, sub Christi titulo. Cæterum est homo laboriosus, acuti ingenij, (nisi sæpe odio, aut amore sui cæcetur) memoria tenaci strennu⁹, irrequiet⁹, qui Concionatoris, Senatoris, & lectoris, & Scriptoris, munerâ unus obeat; Et fere omnibus, omniû præsertim divitum, ac potentû, ac doctorum negotijs, & contractibus intersit, & omnia agit. Colitur maxime a nobilibus, & divitib⁹, & eos vicissim colit, & ita potentiâ suam confirmat, adeo ut sit ipsis etiam Senatoribus formidabilis: cum pauperibus non multum ei est negoti, quû plerique ei sint ignoti. Hominē ita depingere volui, ut quoniâ ipse sibi vendicat summâ sacrarû literarum cognitionem, & hac re multos decipit: considerēt homines, sit ne credibile, *Deum*

in huiusmodi animam infudisse arcana sua, cum ea soleat potius humilibus & parvis aperire, & celare mundi Sapientes.

Nescire multi hodie videntur *Christum* Hebraicé, Græcè, & Latiné fuisse crucifixû: an non videtis hodie quoque, eos solos, solos inquam eos, qui illarum trium Linguarû cultores sunt, Authores esse persecutionum?

Admonitio ad Lectorem

Cum sectione 21, & 31, Libelli hujus dictum, & demonstratû sit, compluribus in locis a Calvino ipso damnatam, ac rejectam consuetudinem gladio coercendi Hæreticos, & doctrinas hominum examini cujusvis subtrahendi, non abs re fore judicavi, si præter ea quæ illis locis a Castellione adducta sunt, nonnulla alia ex eiusdem Calvini scriptis testimonia, hoc loco subjungerem: quo facilius æquus Lector perspiciat, non semel atque iterû, sed sæpe & constanter, vi veritatis adactum, ea improbasse, quæ postea proprii commodi & honoris causa probare & propugnare studuit.

Adjecimus eadem opera theses quasdam Theologicas, desumptas ex disputatione quadam de Homicidio legitimo, ad explicationem Sexti præcepti Legis, typis vulgatam, atque ad disputandum propositam Theologiæ Studiosis, & S. ministery candidatis in Collegio Theologico, quod est Lugduni Batavorum Anno 1602: quæ cum Breviarium quoddam sint, prolixæ Disputationis. The: Bezae de puniendis a Magistratu hæreticis, satis luculenter ostêdunt, quam satagant quidam, ista opinionum monstra in Ecclesias hæc invehere, cum eam Illust.

D. D.

D. D. Ordinum Hollandiæ alumnis, qui ad Ecclesie ministerium præparantur, in Gymnasys publicis, non voce modo, sed editis etiam The-
sibus instillare non dubitarint.

Denique mantisę veluti loco addidimus, Pau-
cula ex annotationibus Seb: Castellionis in no-
vum Testamentum, ejusdemque in suam vtriuf-
que Testamenti translationem, ad Regem An-
glię præfationem: cum & illa huc face-

re viderentur. Tu benigne Lector,

si quid nosti rectius istis,

candidus impartì,

si non, his vtere

mecum.

Loca

Loca quædam ex scriptis Iohannis Calvini desumpta.

I

Nos operamîdemus, & quantum possumus laboremus, vt vas aureum vel argenteum sim⁹. Cæterum fictilia vasa confringere, solius Domini est, cui & virga ferrea data est: Nec quisquam sibi quod proprium est soli filio, vendicet, vt ad aream ventilandam, & purgandam paleã sufficiat, zizaniaque omnia humano iudicio segreganda. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio quam sibi furor pravus assumit. Instit: viij, sect. 20. Idem Cijpr: Epist: Lib: iij. Ex. iij. pag: 77.

II

Istec vero quam diximus, Ecclesiæ potestas si cû ea conferatur, qua se aliquot jam seculis, in populo Dei venditarunt spirituales tyranni, qui Episcopos se, & religionis Præsules falso vocarunt: nihilo melior erit consensus, quam Christo cum Belial.

Neque hic mihi propositum est exponere, qualiter & quam indignis modis suam tyrannidem exercuerint. Tantum referam Doctrinam, quam scriptis primum, deinde ferro & igni hodie tuentur. Instit: viij. sect. 146.

III

Erit vicarius Christi, qui furiosis conatibus Evangelium persequendo, Antichristum se palam profitetur.

Erit

Erit Petri successor, qui ad demolendum, quicquid ædificavit Petrus, ferro & igni grassatur? Instic: viij. Sect. 129.

III.

Pelliture medio sapientia dum vi res geritur. Calvinus, Præfa: in Actis Aposto: Ad regem Daniæ.

V.

Negat enim id Episcopale esse, fidem & Ecclesiæ jus armis tueri. Instic: viij. Sect. 182.

VI.

Quos enim tanto muneri destinavit Dominus, eos prius ijs armis instruit, quæ ad implendum requiruntur, ne inanes atque imparati veniant: Hæc sunt arma illa Spiritualia, potentia Deo ad munitionum demolitionem: Quibus consilia demoliantur fidi Dei milites, & omnem celsitudinem, quæ extollitur adversus cognitionem Dei, & captivam ducant omnem cognitionem ad obediendum Christo. En summam potestatem, qua Ecclesiæ pastores, quocunque demum nomine vocentur, præditos esse convenit. Nempe ut verbo Dei confidenter omnia audeant: Eius majestati omnem mundi Virtutem, Gloriam, Sapientiam, Altitudinem cedere atque obedire cogant: Eius potentia fulti, omnibus a summo usque ad novissimum imperent; Christi domum ædificent, Sathanæ subvertant; Oves pascant, Lupos interficiant, dociles instituant & exhortentur, rebelles & perveritates arguant, increpent, subigant: Ligent ac solvant: Fulgurent denique si opus est, ac fulminent: Sed omnia in verbo Dei &c.

2. Cor.

10. 4. 5.

Mors-
atur er-
ror: vi-
vat ho-
mo.

August. viij. Sect: 145.

VII.

Neque enim consentaneum est, ut qui monitionibus nostris obtemperare noluerint, eos ad Magistratum deferamus. Instit: viij. § 171.

VIII.

Quomiam pro confesso sumunt, vniuersale consilium, esse veram Ecclesiæ imaginem: Hoc principio sumpto, simul absque dubio statuunt regi immediate a spiritu sancto ejusmodi concilia, ideoque errare non posse: cum itaque ipsi (spirituales tyranni) concilia regant imo constituent: revera sibi vendicant, quicquid contendunt debere concilijs.

Fidem igitur nostram suo arbitrio stare volunt, & cadere: ut quicquid ipsi utramque in partem constituerint, firmum animis nostris statumque sit, ut sive quid probaverint, ipsi nobis nulla dubitatione probari: Sive quid damnaverint, id quoque pro damnato esse oporteat. Interim sua libidine, contemptoque verbo Dei, cudunt dogmata: quibus postea fidem hac ratione haberi postulant. Nec enim Christianum esse, nisi qui in omnia sua dogmata, tam affirmativa, quam negativa, certo consentiat: si non explicita fide, tamen implicita, quia penes Ecclesiam sit, condere novos fidei articulos. Instit. viij. 146.

*Confess.
Catech.*

IX,

Sed hoc quoque ex aduerso operæ pretium est videre, quis fuerit olim verus vsus Ecclesiasticæ Jurisdictionis, & quantus abusus obrepserit, ut sciamus, quid abrogandum sit, & quid ex antiquitate restituendum, si volumus everso regno Antichristi, verū Chris-

ti regnum iterum erigere . Primum hic scopus est, ut scandalis obviã eatur, quod si quid scandalis exortum sit aboleatur.

2. Cor. 5. In usu duo sunt consideranda: Vt a jure gladij prorsus separetur hæc spiritualis potestas: Deinde ne unius arbitrio, sed per legitimum confessum administretur. Vtrunque in puriore Ecclesia observatũ fuit. Neque enim vel multis, vel carceribus, vel alijs civilibus pœnis potestatem suam exercuerunt sancti Episcopi, sed solo Domini verbo, ut decebat vsi sunt. Severissima enim Ecclesię vindicta, & quasi ultimũ fulmen, est excommunicatio, quę non, nisi in necessitate adhibetur. Illa porro nec vim, nec manum desiderat: Sed verbi Dei potẽtia contenta est. Instit: viij. §. 172.

X.

Quamquam inter Apostolos, & eorum successores, hoc, ut dixi, interest, quod ij fuerunt certi, & authentici spiritus sancti amanuenses: & ideo eorum scripta, pro Dei oraculis habenda sunt: Alij autem non aliud habent officij, nisi ut doceant, quod sacris scripturis proditum est ac consignatum.

*Confessio Catholice-
clostris.* Constituimus igitur, non esse jam fidelibus relictum, vt novum aliquod dogma excudant, sed simpliciter inhærendum esse doctrinæ, cui Dominus omnes sine exceptione subjecit. Hoc cum dico, non tantum ostendere volo, quid singulis hominibus liceat, sed quid etiam univẽsę Ecclesię. Quantum ad singulos attinet: Paulus certe Corinthijs ordinatus erat a Domino Apostolus: fidei tamen eorũ se dominari negat. *2. Cor. 1.* Quis jam dominiũ sibi arrogare audeat, quod
33. sibi

sibi non competere testatur Paulus ? Quod si *1. Cor. 14*
hanc docendi licentiamagnovisset, ut quicquid *29.30.*
tradiderit pastor, in eo certam sibi fidem habe-
ri postulet: Nunquam hanc disciplinam tradi-
disset ijsdem Corinthijs, ut loquentibus Pro-
phetis duobus, aut tribus, cæteri dijudicarent,
quod si alicui sedenti revelatum esset, primus
taceret. Sic enim nemini perpereit, cuius autho-
ritatem, verbi Dei censuræ non subijceret. At
de universa Ecclesia, dicet quispiam, alia ratio
est: Respondeo: Paulum huic dubitationi alibi
occurrere, cum dicit fidem esse ex auditu: Au- *Rom. 10.*
ditum autem ex verbo Dei. Scilicet, si a solo Dei *17.*
verbo pendet fides, si in illud solum respicit &
recumbit, quis jam totius mundi verbo locus
relinquitur? Neque hic hæsitare poterit, quicū-
que bene noverit quid sit fides. Eam enim fir-
mitudine subnixam esse oportet, qua adversus
Sathanam, & omnes inferorum machinas, to-
tumque mundū invicta & intrepida consistat.
Hanc firmitudinem non nisi in vno Dei verbo
reperiemus. Deinde vniuersalis est ratio, quam
hic respicere convenit: Deum idcirco adimere
hominibus, proferendi novi dogmatis faculta-
tem, ut solus ipse nobis sit in spiritali doctrina
magister: vt solus est verax, qui nec mentiri, nec
fallere potest. Hæc ratio non minus ad totam
ecclesiam quam ad vnumque fideiū, pertinet.

Intit: viij. § 145 . XI.

Vnde sequitur omnes humanas doctrinas suã
immunditiem redolere. Nihil enim purum, ni-
si quod a Deo profectum est: Calv. In Esai:
Comm: 6. 5. XII.

Habent Moysē & Prophetas. Luc. 16. 29. Etsi Lex
& Prophetę non sufficerent, Deus alia adjumēta

non denegaret. Hinc agnoscimus, omnia quæ Dei verbo adduntur, damnanda, & rejicienda esse. Dominus enim nos omnino a verbo suo pendere, eoque contentos esse voluit. Si igitur alijs præbemus aures magnam ipsi injuriam facimus. Cal: Comt; in Elai: viij. 20. Item Bēsa in Confess: Chr: fidei. cap: 4. sec: 6.

XIII.

Sed quoniam est nemo, qui non aliqua ignorantie nubecula obvolutus sit: aut nullam relinquamus Ecclesiam oportet, aut hallucinationem condonemus in ijs rebus, quæ & inviolata religionis summa & citra salutis jacturā, ignorari possint &c: Interim si nitimur emendare quod displicet, facimus id ex officio nostro. Et huc pertinet illud Pauli: Si melius quid sedenti revelatum fuerit, prior taceat. Vnde constat, singulis Ecclesie membris demandatum, publicæ ædificationis studium, pro mensura gratiæ suæ: modo decenter & secundū ordinem. &c, Inst: viij, sect. 13.

XIII.

Le regne de Sathan ne peut consister, ou vn chacun a Franchise & liberté, de mettre en avant son opinion, touchant le faict de la religion. Acontius. lib. vj. fol: 215. L'empeschement de ceste liberté est satanique. Idem. Lib: vj. fol. 216.

XV.

Donqués ce chois est présenté aux pasteurs, s'ils aiment mieux, par la liberté, souffrir toutes ces difficultés, & que la vraye cognoissance demeure en l'eglise: ou de viure en repos, & ouvrir la fenestre a ignorance. Idé. Lib. vj fo: 223.

Ex

Ex disputatione de homicidio legitimo
iijpis vulgata, atque ad disputandum
proposita in Collegio Theologico,
Illustr: D. D. Ordinum Hollan-
dię, & Westphrisię, Anno
M.D.C.II.
Thesis, V.

DE Idololatriis porro, Hæreticis, & Blasphemis
in Deum, major hodiè ventilatur quæstio :
Sed tamen quia tam expressè Deus eos è medio
tollì præcepit, quicumque ex Populo Dei alienos
colverint Deos, vel populum ad falsos Deos se-
dlexerint, vel nomen divinum blasphemè usur-
paverint, omnino cum, S. literis, quicquid hu-
mana contra strepat ratio, sentiendum judica-
mus,

VI.

Verum cautio hic diligens adhibenda erit :
Non enim quilibet Idololatra, aut Hæreticus,
aut Blasphemus in Deum, ejusque cultum, ulti-
mo supplicio a Magistratu puniendus est, vt Le-
ges docent, ratio & usus persuadent. Nam qui
his vitijs est inquinatus, is aut occulte & clam,
aut manifeste & palam peccavit. Qui occultè
& privatim, is minimè Magistratui pœnas tene-
tur dare, quoniam de his cognitio pertinet, non
ad Forum (vt loquuntur) humanum, sed ad cele-
stis tribunalis Præsidentem, qui solus occultorum
cognitor, eoque & solus Index est. Qui manife-
stè verò & publicè, is continuo etiam non plec-
tendus morte, sed vivus (ex arbitrio tamen Ma-
gistratus, pro rei circumstantia castigatus) dimit-

tendus : Nempe si non, 1°. data opera spontè, sciensque peccaverit. 2°. de hoc crimine antea fuerit accusatus 3°. monitus, obstinatè scelus sceleri cumulans, in vijs impijs perrexerit ambulare. 4°. Ecclesię pacem turbare fuerit conatus 5°. Alios ad idem factum sollicitaverit.

VII.

Quo autem melius constet, quisnam morte dignus Idololatra. Hæreticus, Blasphemus sit iudicandus, singulorum definitionem proponem⁹: deinde qui tales reperiuntur, quales descriptio exigit, eos occidendos esse, rationibus ex jure divino, humanoque ex saniorum hominum testimonio petitis probabimus.

VIII.

Capitali supplicio dignus *Idololatra* est, qui palam, data opera, neglectis admonitionibus, obstinate vt turbet Ecclesiam, & alios seducat, vice vnius veri Dei, fictum aliquem habuerit, aut præter vnum illum, creaturam aliquam, ipsi quasi socium adjungens coluerit, aut denique verum quidem Deum solum, sed non legitimo in sacris literis præscripto modo, honoraverit. *Hæreticus* est, qui ab Ecclesia, cuius se membrum externa professione antea declavarit, seipse separans, errorem fundamentis fidei, & Propheticæ Apostolicęque doctrinæ in scripturis traditæ adversantem tuetur, de quo tamen sæpe, & rite admonitus convictusque ex verbo Dei, tam publice quam privatim contentis admonitionibus non vult desistere, nec veritatem in scriptis Apostolorum & Prophetarum revelatā agnoscere: sed potius invicta & pertinaci impietate ei resistens, Ecclesię pacem & concordiam

am lacerare contendit, suæque perfidiæ ludum publicæ & privatim aperiens, pestiferi dogmatis factionem, & gangrænam scriptis concionibusque suis, quantum in se est, vel in ecclæsiam Dei invehere, vel ab alijs investam fovere.

Blasphemus est qui publicè deliberato animo, neglectis admonitionibus præfracte, vel maledica lingua, contumeliose de Deo vero, indignum quippiam effutit, tum tribuendo ei, quod ipsi non competit, tum adimendo quod ei propriû est; tum transferendo in creaturam, quod est Dei solius; vel factio impio, cultum divinum verû impedit, conculcat, aut impedire, & conculcare conatur.

¹ *Exod.*

X.

22.20.

Quicumque igitur alicuius horum criminum, eo quo diximus modo, reus fuerit deprehensus, eû a Magistratibus morte puniendum esse, his rationibus nixi demonstramus. I. Quia vox Dei imperavit, quicumque sacrificat Dijs, præterquâ Domino solt excindetur¹. alibi. Propheta qui præsumferit loqui verbû in nomine meo, quod ut loqueretur ego non præcepi, aut qui loquitur in nomine alienorum Deorum, morietur talis Propheta.² Rursum, qui maledixerit Deo suo, feret peccatum suum, qui blasphemaverit nomé Domini morte mulctetur, omnino lapidib⁹ obruet eum universus cætus, sive indigena fuerit sive incola.³ Quia isti qui illos occiderunt in S. Scriptura à Deo laudantur. Exemplo sunt Moses.⁴ Asa.⁵ Iosias.⁶ Iospahat.⁷ Ezechias.⁸ Quin & cum Magistratus officium non faceret, in delendis falsis Prophetis, Deus Heroas suo spiritu excitavit, qui officio Princi-

Deut. 17

3.

² *Deut.*

18.20.

13.5

³ *Levi.*

24.14.

Mat. 26.

65.

⁴ *Levit*

24.27.

⁵ *2. Par.*

14.15.

⁶ *2. Reg*

23.20.

⁷ *2. Par.*

17.17.

⁸ *2. Reg.*

18.3.

92. Reg. pū in oppugnandis ijs fungerentur, ut in His-
80. 25. toria Iehu^o & Eliæ^o legere est. III. Et ne quis
20. 1. Reg. calumnietur moris id tantum fuisse in populō
88. 40. Israelitico sub lege, sed a viris p̄s post adven-
 tum Christi non factitatum, is diligenter Pau-
 li diabolo tradentis Hijmenæum, & Alexan-
 drum¹¹ & excecantis Elymam Magum¹² &
41. 1. Tim Petri occidentis Ananiam & Saphyram¹³ fac-
1. 20. tum perpendat. Quod si Petrus tales morte,
12. Act. Paulus ex cecatione & traditione Sathanæ ius-
13. 8. te puniverit (quod omnes pij sentiunt, & jure
3. Act. 5. credunt) cum tamen ipsis gladius non esset tra-
 ditus: quid de Magistratu dicem^o, qui gladium
 a Deo ad id accepit, ut exorbitantes à lege Dei
 castiget, si aperte factiosos, Ecclesiæ conturba-
 tores, desperatos Apostatos, & publice a Deo
 ad cerebri sui fragmenta multos seducentes, non
 puniverit? Etenim quamvis sua poena delere
 non possit animi opinionem, neutiquam tamen
 ferre debet pestilentem, & impiam professio-
 nem.

X.

I V. His adde primitivę Ecclesię Principes
 pios: Constantinus non tantum Arrianos, &
 Idololatrias interfici voluit, sed eorundem etiam
 libros cremari, & præfectos qui id facere ne-
 glexissent capite plecti: ¹ Idem jusserunt Theo-
 dosius, Valentinianus, Gratianus, Martinianus,
 Honorius, Iustinianus Imperatores ². V. Quin
 quod & illi quoque, qui neque verum Deum
 cognoverunt, neque de legitimo ipsum colen-
 di modo, quidpiam inaudiverunt, solummodo
 instinctu naturę eos occidendos judicaverunt,
 qui in publice recepta religione, quidquam im-
 muta-

1 Niseph
Eccles.
hist. lib.
8. cap. 18
25.
2 c. L. 1.
8. 4. 5.

mutarunt : Testis est nobis mors Theodori Athei, protagoræ Abderitis, & magni Socratis, quem cum Melites accusaret *Asebeias*, his literis actionem concepit *Adikai Sokrates, Hou he polis nomizei Theou shou nomizon*, hetera de de-
3 I. Laer. in vita Socrat.
4. Pollux Lib: 8.

XI.

VI. Accedit denique ratio, quæ dicitur crimen prodignitate objecti gravius leuiusve esse: Ideoque cum Idololatra, Hæreticus, Blasphemus, quales descripsimus, primario peccant in Deum, objectum præstantissimum: deinde in Ecclesiam cuius pacem turbant, & ipsorum crimen publicum sit, in omnium injuriam factum ut leges adlerunt² tum propter objecti dignitatem tum propter gravitatem criminis, minime ipsis parcendū esse ratio persuadet ut temporalis saltem poena corripiat, quem Spiritualis non correxit disciplina³: ne ex neglectu tales puniendi, homines alij qui a natura ad malum sunt proni, eiusdem delictis & impys actibus assuefiant. Nam ubi maior est venia, illis maior pullulat delictorum

Copia.

Ex annotationibus in se- cundam ad Corinth. Cap. 10.

*Arma
Christia-
norum.*

Arma enim militię nostrę non carnalia sunt, sed divini potentia. Pauli militia erat oppugnare & deturbare cogitationes hominum: hoc est, tanta virtute loqui & docere, ut hominum animi rei veritate victi, cogerentur ita cogitare: Vera dicit, & quę refelli nequeunt. Ad eam spiritualem pugnam utebatur telis non carnalibus, sed spiritualibus: ut enim insanus sit, si quis gladium aut missile velit vincere cogitatione, sic insanus sit si quis cogitationem velit vincere gladio. Atqui Christiani præconis virtus posita est in vincenda cogitatione, ex quo consequitur, eum non posse uti nisi ijs telis, quibus vinci possint cogitationes hominum. Exemplum habemus in Nerone: Is Græciã peragrans, edebat obibatque ipsemet certamina musicę: si alios musicos vincebat, coronabatur: hoc erat legitimum certamen: sin ab eis vincebatur, curabat ut interficerentur: hoc vero non erat musicum vincere, sed hominem occidere: Qua inepta iniquitate illud consequebatur, ut hominum fida voce, tanquam victor in præsentia laudaretur: & ceteri Musici deinceps data opera male canerent, ne eum offenderent, cogitationes quidem hominũ
(quam-

(quamvis princeps esset omnium potentissimus) non vincebat, quin eum pro insano & illi tunc haberent, & nos nunc habeamus. At ceteri musici, qui eum artis peritia superabant, vincebant non solum aliorum, sed etiam ipsius Neronis cogitationem, ut ita eius animus, quamvis invictus, loqueretur: hij melius canunt quam ego. Similiter accidit & in Religione. Disputatur de multis rebus: si quem verbis vincimus, coronamur: & hoc est legitimū certamen: Si quis a nobis vinci non potest, hæreticus appellatur & interficitur: Hoc vero non est hæreticum vincere, sed Hominem occidere: qua inepta iniquitate illud consequimur, ut in præsentia ficta hominum voce victores pronunciemur, & ceteri deinceps minus benedicant quam possent, ne pereant. Cogitationes quidem Hominum (quamvis potentes simus) non vincimus, quin nos pro insanis, & nunc qui cæci non sunt, habeant, & postea habituri sint, atque ita de nobis judicatur, ut nos nunc de Nerone & ceteris Christianorum persecutoribus iudicamus. Nihil enim tam tectum est, quod non sit detegendum. Promisit Deus obedientibus virtutem tantam, ut unus centum, & centum decem milia fugare possint. Sic pugnavit Paulus qui unus poterat divinis illis suis armis deturbare non centum, sed omnium hominum cogitationes.

At nunc centeni singulos interficimus, & Christum carnalibus armis defendimus, ut intelligatur nos armis carere spiritualibus, & rursus Redemptorem Christum habere carnalem

Exo. 35.

lem. Si enim Apostoli, qui nobis ecclesiam plantaverunt, contenti fuerint armis spiritualibus, apparet eos, qui carnalia adhibēt, non satis confidere spiritualib⁹: Quibus tamen confiderent, sic haberent quippe quę sunt ōnipotentia ut apparebit in adventu Domini, qui Antichristū, id est Christi hostem summum non alijs armis debellabit, quam spiritu oris sui. Scriptum est: Tabernaculum factum esse ex populi donis ultro oblatis, nemine coacto. Quod idem de ecclesia intelligendum est, ut patet in Psal; 110. In quo dicuntur Christi copię esse voluntarię. Itemque in lege, in qua jubetur, vt timidi discedant, ne in acie cęterorum animos emolliant.

Sic est gerendum bellum Christi militibus voluntarijs, sed solo Dei verbo coactis; aliter qui militant, alij quam Christo militant. Itaque ostendit eventus moresque nostri, quis sit fructus coactę militię.
FINIS.

Ex annotationibus in primam
Episto: ad Timoth. cap. I.

Mendacibus, perjurijs, & si quid aliud sanæ *Sana*
Doctrinæ contrarium est. Hic animadver- *Doctrina*
te lector, quid sit sana doctrina: Ea est videlicet, *Argu. 12*
quæ animi morbos, hoc est, vitia sanat, vt si quæ *9.*
videas ex mendaci, veracem, ex contumaci o-
bedientem, ex libidinoso castū esse redditum,
non debeas dubitare, quin quæ Doctrina eos
morbos sanaverit, ea sana sit: Nam insana sa-
nare animos non potest, non magis quam insa-
na medicina corpus. Rursum quæ Doctrina a-
nimos eorum, a quibus admittitur, non sanat,
sed aut tales relinquit, quales invenit, aut eti-
am superbiore reddidit & dissolutiores, ea quin
insana sit, nemo sanus negabit.

Ex Libro defensionis Sebast. Castel-
lionis contra Theodorum
Bezam.

Tit: 3, Super Hæretici vocabulo hæc verba
scribit: Quidam, cui dicitur Hæreticus qui cun-
que pertinax est, *Heretikon*, pertinacem con-
vertit; Quem locum ego jam sic correxeram,
Sectarium hominem; Et in margine hæc verba
adscripteram: Vitiosę sectæ addictum. Ipse
autem quem vocet Hæreticum, peti jubet ex
Act. 5. 17. Vbi Hæreticum definit his verbis:
Hæretic⁹ is dicitur, qui à recepta Ecclesiæ doc-
trina ita aberrat, ut contempto Dei & ipsius ec-
clesiæ iudicio in sententia permaneat & Disci-
pulis

pulis ascitis, ecclesiæ concordiam violet.

Hanc ego definitionem quo minus approbare possim, multæ causæ sunt. Primo, quia cõposita est, cū sit rei simplicis: Complectitur enim primo dissidentem, deinde contumacem, tertio pertinacem, quarto magistrum, quinto factiosum. Ad quas quinque res definiendas totidem adhiberi oporteret definitiones. Deinde quod dicit: a recepta doctrina, rectius (meo iudicio) diceret: a sana doctrina.

Quid enim si ipsa ecclesia hæresim reciperet (id quod & Christi tempore fecerat ecclesia Iudæorum, & vtinam postea, nunquam fecisset ecclesia Christianorum) an discordare nefas erit? Tertio, quia tantū magistros constituit hæreticos; Discipulos excludit: Dicit enim: Discipulis ascitis. Quid igitur ipsi discipuli? an non erunt hæretici? Solus ergo Nicolaus erit Hæreticus? Nicolaitæ non item? Iam pertinaciam cur adiungit definitioni suæ, quã in mea prima translatione non immerito repudiat? Potest enim aliquis hæreticus esse, & tamen non pertinax: sicut Paulus ante cognitum Christum hæreticus erat, videlicet Pharisæus, & tamen non permansit in errore. Possem plura ejus definitionis vitia commemorare: sed ea ex ijs quæ dixi facile est perspicere: quæ quidem gravem ob causam adduxi.

Nam etiam a simili hæretici definitione deduxit disputationem suam in Libello, quem conscripsit, de hæreticis a civili Magistratu puniendis: Ex quo facile est conijcere quam ve-

ram esse credendum sit de tanta re eius sententiam, quæ a tam falsa definitione proficiscatur. Itē nunc Principes, & sanguinem secundum ejus Doctrinam fundere properate.

Hæretici definitio vera.

Enimvero hereticus is proprie est, qui est ab aliqua hæresi, hoc est, Secta: diciturque qua forma Academicus, Peripateticus, Platonius. Sed quemadmodum valetudo pro mala valetudine: & in sacris litteris Gentes pro profanis gentibus (vnde Ethnici nomen ortum est) dicuntur: Ita & hæresis a Paulo pro vitiosa secta ponitur: Vnde hæretici nomen deduxit, quo eum indicavit, qui vitiosam sectam sequitur, siue is sit pertinax, siue non sit: siue admonitus. siue is sit pertinax siue non sit siue admonitus, siue secus: siue Discipulos ascivit, siue est ipsemet discipulus.

*Hæretici
definitio
vera.*

Quod autem hæreticum vitari jubet Paulus, non ob hæresim jubet, sed ob pertinaciam in hæresi: id quod indicat cum dicit: Post vnam aut alteram admonitionem.

Atque hanc ob causam ego principio hereticum transtuleram, pertinacem, magis in Pauli de pertinaci hæretico Sententiam intentus, quam in vim vocabuli, quam discussi postea diligentius.

Iubet igitur Apostolus Paulus, hereticum non evitari, præsertim Tito, hoc est, magistro: sed adnioneri potius ac doceri. Quod si postea pertinacemprehenderit, evitet: sicut & ebriosum, Blasphemum aliosque flagitiosos

sos evitare debet, si admonitionibus non ob-
Astokata- temperent. Illud addam quod Paulus Hæreti-
kritos cum illum pertinacem vocat *Astokakriton*,
quid sit. hoc est, a se ipso damnatum, non sic (meo qui-
 dem iudicio) accipiendum esse, quasi ille sciens
 volensque seipsum damnet, contraque consci-
 entiam peccet, ut docent quidam, qui hereti-
 cos malitiose ad præfractæ peccare dicunt, quam-
 vis id negent, ad mortem usque pertinaces. Si
 enim ad mortem usque negant, quis id vobis
 post mortem ipsorum testari potuit? Num in
Rom. 2. ipsorum corda (quod solius Dei est) penetrastis?
 Sed similis mihi videtur hæc locutio illi. Eo ip-
 so quo alterum damnas, teipsum condemnas,
 hoc est, condemnatione dignum esse ostendis.
Rom. 14. Neque enim scientes volentesque seipsums con-
 demnant, qui alios damnant.

Item illud: foelix qui seipsum non damnat,
 in eo quod probat, hoc est, qui in eo, cuius
 cognitionem habet, quodque approbat, ita se
 gerit, ut nihil committat, quam obrem sit dam-
Act. 13. nandus. Sed illud longe apertissimum: Quia
 divinam doctrinam reijcitis, neque vos sempi-
 terna vita dignos iudicatis, scitote nos ad gen-
 tes converti. Neque enim profecto indignos se
 scienter iudicabant Iudæi sempiterna vita; Sed
 ita se gerebant, ut se ea indignos in præstarent.
 Sic hoc loco Hæreticum illum pertinacem a
 Paulo *Astokakriton*, ideo dici arbitror, quia
2. Cor. 2. ea faciat quibus seipsum damnatione dignum
 præbeat. Nam profecto errori sæpe credunt hæ-
 retici, deo illis (quia veritatis amore non admi-
 serint) tantam vim erroris mittente, ut credant
 (inquit) (animadvertatur hoc verbum) mendacio.

De filijs carnis & filijs Spiritus.

Quomodo tunc is qui secundum
carnem natus erat, persequabatur
eum qui natus erat secundum spiritum?
Ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura?
Ecce Ancillam & Filium eius: Non
enim haeres erit filius Ancilla: cum filio
Libera. Gallat. 4.

Perpende hæc verba Pauli Lector. Ismael na-
tus secundum carnem, persequabatur Isaacum
natum secundum spiritum. Ita & nunc
carnales persequuntur spirituales. Nec aliter fi-
eri potest. Vt enim Isaacus, quia junior, & ideo
infirmior erat, Ismaëlem persequi non poterat:
ita nunc Christiani, quia post Antichristianos
nati & imbecilliores sunt, non possunt, Anti-
christianos persequi: atque hoc ipsum multis a-
lijs exemplis significatum est: Nam neque Abel
Cainum, neque Noa Gigantes, neque Lothus
Sodomitas, neque David Saulem, neque Pro-
phetæ falsos prophetas, neque Christus aut A-
postoli Scribas & Phariseos persequuti sunt,
sed contra. Quod si qui facere potuerunt,
tamen non fecerunt vt David: quem cum Sau-
lus tanquam pulicem aut tanquam perdicem
per montes persequeretur, David nactus eum
semel atque iterum præsidio destitutum, po-
tuit interficere, sed noluit. Sic hodie pij sunt
tanque pulex quidam, quem persequuntur im-
pij. Quod si quando accidit, ut impijs nocere
possint, tantum abest vt noceant, vt etiam pro-
sint, & eorum salutem studeant: Hoc enim a suo
Davide didicerunt: sicut illi a Saulo patre suo
cis

eis nocere didicerunt, a quibus beneficia acceperunt. Habes hic signa notaſque piorū ac impiorum. Impij ſunt nobiles, Divites, literati, potentes, deriſores, perſecutores, crudeles, ſuperbi, celebres & ambitioſi; Sicut Cain⁹, Gygātes, Sodomitæ, Saulus, Magi Ægyptij, falſi prophetæ, Scribæ, Phariſæi, herodes, Pilatus, Anas, Cayphas, Philoſophi. Pij ſunt ignobiles, pauperes, imperiti, debiles, deriſi, vexati, paciſici, mites, humiles, ſummiſſi, obſcuri, viles, contempti, infames, quiſquiliæ & ramenta mundi, honoris ſue contemptores, & honoris Dei ſtudioſi, qui bonum pro malo reddunt, convitijs appetiti benedicunt; denique agnum Chriſtum per omnes cruceſ & virtuteſ ſequuntur.

Nunc proponet tibi, Chriſtiane Lector, talem popellum ob oculos, & cogita, an fieri poſſit, ut huiſmodi popellus toto orbe, diſperſus, impioſ, hoc eſt Gyganteſ & mundi Dominoſ inter ſeſe conſpiranteſ, perſequatur. Quod ſi fieri non poteſt (ut certe non poteſt) noli dubitare, quin qui alioſ propter fidem perſequuntur, ſunt Iſmaëlitiæ, quoniam Iſmaëlis naturam imitantur. Sed quid dicit Scriptura? Eijce ancillam & ejuſ filium; Non enim hæreſ erit filiuſ ancillæ cum filio Libere. Quid eſt ancilla? Eſt Lex interprete ipſo Paulo. Ancillæ filij ſunt, qui ſub Lege, hoc eſt, ſub Litera eſſe volunt; & ideo eoſ, qui ſub ſpiritum volunt vivere, perſequuntur, ſicut Iſmael Iſaacum. Itaque ut intelligatur eoſ eſſe veroſ Iſmaëlitateſ, citant Legiſ literam, quæ jubet interfici falſoſ Prophetas; Falſoſ autem prophetas interpretantur Hæreticoſ; Hæreticoſ autem interpretantur eoſ, qui ab ipſiſ diſſenti-

unt; In quo filij sunt eorum qui dicebant; Nos Legem habemus, & secundum Legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Vides ut filij Legis persequuntur filios spiritus, & ad eam rem Legem citant. Sed quid faciat Sara, hoc est Libera, & spiritualis Ecclesia? Non eijcit ipsa filium ancillæ, hoc est, Literę servos; Nec Isaacus item eijcit Ismaelem, non enim potest, hoc est, pij non eijciunt impios: non enim possunt: sed rogat Sara virum suū, hoc est, Ecclesia Deum, ut eijciat persecutricem illam Legem sive literam, & eius filios persecutores, ne sint hęredes regni cœlestis. Itaque Ecclesię non est, eijcere impios ab hęreditate cœlesti: sed id competit marito Christo, qui eos eijciet virga oris sui, cum dicet: Item maledicti in ignem æternū Hanc sententiam pronunciare non est Sarę, nec Isaaci, sed Christi. Proinde videant quid agant qui hęreticos damnant: non enim sic damnari solent hęretici, vt Latrones: Nam de latronib⁹ sæpe bene sperant etiam ij qui eos suspendunt & pro eis Deum orant, nec eos ad Gehennam damnatos putant. Sed qui hęreticos supplicio afficiunt, judicant eos a Deo prorsus esse rejeptos & æternis ignibus addictos: Quod dum judicant, sedent plane in tribunali Christi, & sententiam illam pronunciant: Ite maledicti in ignem æternum: Quæ neque ab alio quam Christo, neque ante diem Iudicij pronunciari potest. Nam ideo Iudicij dies appellatur, quod tunc, non ante judicari poterit, qui sint electi aut reprobi: Quemadmodum docuit Paulus, cum dixit: Nolite ante tempus quicquam judicare, donec veniat Dominus, qui illustraturus

est occulta tenebrarum, & patefaciet consilia
cordium. Quæ verba dum mecum perpen-
do, nihil habeo quod addam, nisi ut dñm agitur
de aliquo damnando tanquam hæreico, hoc
est, sempiternis pœnis addicto, & a Deo in
sempiternum rejecto (tales enim putantur hæ-
retici) admoneam omnes ut septies confide-
rent, quid agant; Et hic eandem sententiam
majoribus Literis (ut cursim legi possit) iterum
adscribam.

Nolite ante tempus quicquam
judicare, donec veniat Do-
minus, qui illustraturus
est occulta tenebra-
rum, & patefa-
ciet consi-
lia cor-
dium. i.
Cor. 4.

Ex epistola Castalionis ad Nico-
laum blasdikensem.

Quod istis sic passim sævitur in Anabap-
tistas doleo , & persecutoribus sanam
mentem opto, non quod erroribus faveam A-
nabaptistarum , sed quod & ipsi persecutores
& erroribus nõ minus, credo, gravibus, & sce-
leribus laborant gravissimis. Et si neutrum ef-
set, & cætera abessent, vel hic error, & hoc sce-
lus esset quovis Anabaptistarum errore gra-
vius, quod homines ob religionem interficiunt,
& putent interficiendos. Nam omnino hic per-
secutionis spiritus alienus est a Christi spiritu ,
& qui eo impelluntur, cujus sint spiritus nesci-
ūt. Et tu, frater, cave, per Deum, te quæso, cave,
netu vel imprudens illa te persecutionis socie-
tate contamines. Non ego de sententia tua lo-
quor, quam ab illis persecutionibus abhorre-
re mihi persuasum est, sed de eventu, qui vel invi-
to consequitur tuas cum Anabaptistas dispu-
tationes. Audivi enim eos a te, in gratiam prin-
cipis, advocato, refelli. Deinde cum refutati, ta-
men in sententia persistenterint, puniri. Si ita est,
mallem te in ipsis Principum erroribus & pec-
catis castigandis & refellendis occupari, qui-
bus eos scaterere tu non ignoras, iisque hoc pri-
mum omnium persuadeas, non esse homines
ob religionem interficiendos. Ita demum li-
ceret nullo Anabaptistarum , non dicam enim
Principum, periculo disputare. Nũc dum, prin-
cipibus illo errore infectis, refellis Anabaptis-
tas, idque ab ipsis Principibus advocatus, fit ut

quos volens refellis, ijsdem nolens noccas, neque ipsis Principibus quicquam prosis. Neque enim redduntur tua profecto de alicuius erroris disputatione meliores, sed duntaxat in suo injusto facto ne quid dicam asperius) confirmatiores. Sanctius esset, Deoque accepti⁹, tuo periculo Principib⁹ refellendis operã dare, quam e tuo d sputantem miserorum miseriam augetet. Neque vero errores refellendos esse nego, sed sic esse refellendos non judico: hæc a me benevole amiceque dici tu non dubitas. Movet me & illorum miseria, & tuum periculũ. Scis quid sæpe, me audiente, dixeris, *Ne nos inducas in tentationem.* Callidus est Sathan & paulatim trahit quoscunque potest in societatem sanguinis, a qua nos ita procul abesse debemus, vt a velle abhorreamus sanguine polluta. Denique vt officij nostri quid sit sciamus, sic cogitem⁹; Quid faceret Iesus si esset hic, & statim responsum in animis nostris audiemus. De Gallia nil nisi meros furores audivimus. Rotomagum captũ esse fama est, & vtrinque cecidisse plurimos, & expugnata vrbe ita esse sevitum in oppidanos, vt matres, quo hostium man⁹ evitarent, seque suosque natos in flumen demergerent. Denique tota Gallia nihil miserius cogitari potest. Væ autoribus, væ sanguinarijs & Principum instigatoribus. Hij sunt fructus Doctrinæ de persecutendis hæreticis. Amarunt sanguinem, & sanguinẽ (ô juste iudex cœlestis) eis dedisti. Sed finem faciam: Nam nihil proficio, tantum Iustissimi meum dolorem in fidelissimi optimique amici sinum effundo. Vale.

Sebastianus Castalio Eduardo

Sexto Angliæ Regi clariss:

Salutem.

Cum sacrarum literarum libros, a me in Latinum sermonē conversos, in lucem emitterem, serenissime Rex angliæ, sua serunt amici, vt eos tuæ Majestati dedicarem : Idque vt facere vellem, tribus rationib⁹ persuaserunt. Primum quod dicerent, nulli convenientius sacras literas offerri posse, quam ei, cujus regnum asylum esset eis, qui propter sacrarum literarum studium atque defensionem vexarentur. Deinde, quod tu nuper hanc eandem transferendi libros sacros provinciam, hominib⁹ doctis mandavisses, sed vnius obitu impeditus fuisses. Postremo, quod præter ceteras disciplinas, atque linguas, etiam Latinitatis, vel imprimis (cujus nos hic nonnullam rationem habuimus) studiosus esses, & ad eam rem magistrum eruditum haberes. His causis adductus sum, vt tibi, Regi illustrissimo, ego infimæ conditionis homo, vigilias meas offerre auderem : sperans fore, vt quanto in altiore dignitatis fastigio, te Dei benignitas collocasset, tanto clementius tenues admitteres, amore **C H R I S T I**, qui cum Deo foret equalis, nõ dubitavit ad infimos se demittere. Quod si placet, & si hanc translationem, Rex, legere nõ recusas, exponam tibi jam, quod fuerit in hoc negotio meum institutum. Ego operam dedi, vt fidelis, & latina, & perspicua esset hæc translatio, quoad ejus fieri posset : Ne quem deinceps orationis obscuritas, aut horriditas

ditas, aut etiam interpretationis infidelitas, ab horum librorū lectione ievocaret, sed perspicuitatis & fidelitatis potissimam rationē duximus. Nam quod ad latinitatem attinet, est oratio nihil aliud quam rei quędam quasi vestis, & nos factores sumus. Res quidem manet eadem, nec orationis elegantia fit melior, nec vilitate deterior: Neque rem vere amat is, quem ab ea cognoscenda retrahit inculta oratio. Quin etiam videmus Evangelij arcana nobis tradita esse verbis impolitis, & è media indoctorum plebe desumptis, ne quid inde hominum eloquentiæ tribueretur. Cæterum quoniam in hoc studio versantem, necesse erat, non solū verba, sed etiam res ipsas (sine quibus verba sepe intelligi non possunt) perpendere: si quid interim animadverti obscuri, non solum quod ad verba, sed etiam quod ad rem pertineret, id conatus sum paucis illustrare. At in verbis quidem declarandis, fui aliquanto confidentior. Verū res ut parcius attingerem, in causa fuit partim præsens transferendi institutū, quod circa verba versatur: Partim, & quidem multo magis, ignorantia mea. Cū enim sint hi libri de rebus divinis scripti, necesse est nos, quanto magis homines sumus, tanto minorum horum intelligentiam habere. Et profecto si verum fateri volumus, est adhuc nostrum seculum in profundis ignorantia tenebris demersum: cuius rei certissimum testimoniū sunt tam graves, tam pertinentes, tam perniciosę dissensiones; tam multi, & iidem irriti conventus de hisce controversijs, tantusque numerus quotidie nascentium librorum, & eorum inter sese toto cælo dissidentium.

Si enim

Si enim unus Dei spiritus, & vna veritas est: necesse est, in quibus idem spiritus, eademque veritas insit, eos unū esse, idemque sentire spiritualibus in reb⁹: & si nobis clarissimę veritatis orta dies esset, nunquam tot obscuras librorum accenderemus lucernas. Atque equidem mihi hujus ignorantię causam quęrenti, videbatur inventu difficilis. Neque enim tribui hęc literarū & artium ignorationi potest, cū nostro seculo nihil fieri possit eruditius: & tamen tantis studijs, tanta linguarū cognitione, tot artib⁹ per tot ānos, tantū abest ut multū profectū sit, vt Indies in deterius abeant res. Itaque cū attētius hanc rem considerarem, visus sū mihi hujus ignorantię vnā verissimamque causam inuenisse, vitiositatē ac impietatem. Itaque dicit Danieli angelus. *Impie agent impij, nec intel-* Dani. 12
ligent vlli impij. Et David contra: *Iovę metuen-* 10.
tibus patefit ejus arcanum. Et Esajas: *P R E M E* ,,
oraculum, ob signa disciplinam, apud discipulos me- Psal. 25.
os. Quod si *Iovę* arcana in his libris occultata 14.
 nosse volumus, metuendus nobis, & colendus ,,
Iovę est, eique obediendum, vt decet ejus discipulos. Hęc vera ad divinarum rerum cogniti- Esai. 8.
 onē via, hęc vna ad hoc divinatorum arcanorū sigillum aperiendum clavis est: quam qui habebit, nullam aliam requiret: qui non habebit, frustra cęteras admovebit huic serę. Quod si esset in nobis verus Dei amor atque metus, & si tantum studij & operę in eo ponerem⁹, quantum alij in comparanda pecunia, alij in literis, alij in disciplinis, alij in honore, alij in alia re ponunt, non solum abesset crassa hęc (liceat mihi dicere quę sentio) crassa hęc, inquam, quę tenet seculum, ignorantia: Verum etiam tantę esset

esset *Iovæ* cognitionis, hoc est, verè pietatis plena terra, quanta nobis, si sapimus, promissa est. Atque ita nasceretur illud verè aureum seculum, quo essent omnes divinitus docti: Fieretque quod armipotens *Iovæ* pollicitus est his verbis: **C V D E N T** ex ensibus suis vomeres, & ex spiculis falces: nec gentes aliæ alijs arma inferent, nec amplius bella discent, degentque sub suis quisque vitibus ac ficibus, exterrente nullo, quoniam *Iovæ* armipotentis os loquitur. Et illud: Versabitur cum agno lupus, accubabitque pardus hoedo, copulatosque vitulum & leonè & taurum ducet puer parvul⁹, & vacca vrsusque compascantur, concubantibus eorum pullis: & leo more boum palea vescetur, & ludet super aspidis foramen lactens infans, superque viperæ cavernam deliculus puer manum agitabit. Nusquam male aut nequiter fiet in meo sacro monte: Quoniam tantæ erit *Iovæ* cognitionis plena terra, quantis operitur aquis mare. Item illud ad Hierosolijnam, hoc est, ad Christianorum Rempub: dictum: **A D T E** sese recipient humiliter homines, qui te affixerint, & tuorû pedum vestigia venerabuntur omnes tui conviciatores: teque *Iovæ* urbem, Sionem Augusti Israelitarum appellabunt. Pro eo quod deserta, invisa & inaccessa fueris, efficiam ex te sublimitatem æternam, voluptatem perennem: adeo ut ceterarum gentium lac, regumque sugasvbera, sciesque me *Iovam* esse servatorem, vindicemque tuum, *Iacobeorum* numen. Pro ære inducam aurum, pro ferro inducam argentû, pro lignis æs: efficiamque ut pro tui administratione sit pax, & pro Magistratibus justitia.

Mich. 4.3

Esai. 11.6

Esai. 60.1

Non jam crudelitas, in tua terra, non vastitas
 aut calamitas in tuis finibus audietur: Tuos-
 que muros salutem, & portas laudem appella-
 bis. Non amplius tibi Sol interdiu lumen præ-
 bebbit, neque Luna splendor illucebit: Sed erit,
 tibi Iova lux æterna, Deusque tuus decóri. Non
 occumbet amplius tuus Sol tuave luna occidet:
 Nam Iova tibi lux erit æterna, finita tui lucus
 die. Tuus autem populus, iusti omnes, semper
 terram possidebunt, à me fata stirps, manuum
 mearum opus, quod mihi sit honestamento. Mi-
 nimus in ille, minutissimus in populosam gentē
 excrescet: Id quod ego Iova suo tempore ac-
 celerabo. Item illud: **A C C E R S A M** vos ex
 gentibus, & ex omnibus collectos terris, addu-
 cam in vestram patriam: Puraque conspersos
 Lijmpha, ut ab omnibus vestris fœditatibus
 purgemini, ab omnib⁹ vestris vos expiabo ster-
 coreis divis: Vobisque & cor novum, & spiri-
 tum novum in pectora dabo: Et exempto de
 corporibus vestris Lapideo corde, vobis carne-
 um cor dabo: & dato in corpora vestra meo
 spiritu, faciã vt institutis meis pareatis, measque
 sententias conservetis: Quo faciendo, manebi-
 tis in terra, quam ego dedi majoribus vestris:
 & vos mihi popul⁹, & ego vobis Deus ero, vos-
 que ab omnib⁹ vestris impuritatib⁹ vindicabo.

Ez. ec. 36

24.

hæc est in his multique alijs locis, & maxi-
 me in Apocalijpsi, promissa Christianis fœlici-
 tas, o Rex, & perfecta Dei cognitio, ac obedien-
 tia: Quam equidem quo magis coluendis sa-
 cris libris considero, eo minus hætenus præsti-
 tam video, utcunque illa oracula intelligas.

Apoc. 28

Sed existunt ignavę diffidentiũ voces, qui pro

infano habent, si quis audeat sperare & confi-
dere meliora nostris : Quasi vero Deus sit, vel
decurtata manus, vel auris obtusa : Aut, quasi
ideo desperandum sit, quia nunquam ita fuit :
Ac non potius ideo sperandū sit, quia non fuit :
& is promisit, qui neque mentitur unquam, &
potest etiam mortuis vitam reddere. Equidem
aut hæc futura esse fatendum est, aut jam fuis-
se, aut Deus accusandus mendacij. Quod si quis
fuisse dicet, quæram ex eo, quando fuerint. Si
dicet, Apostolorum tempore : Quæram, cur non
vndiquaque perfecta fuerit, & tamen cito exole-
verit Dei cognitio, ac pietas, quæ & æterna, &
marinis vndis abundantior fuerat promissa. Sin
dicet, Nostro tempore : Mirabimur hanc pa-
cem, quæ ex vomeribus falcibusque nostris cu-
dat enses, & supellectilem domosque conver-
tat in bombardas, & propugnacula. Sed est, cre-
do, hæc pax in literarum proceribus, & populi
Magistris. Vnde igitur linguarum & clamorū
longe nocentiora bella, quam ferri ? Vnde tot
tam graves controversiæ, quæ neque tot jam se-
culis, tot disputationibus componi potuerunt,
& fere in sanguinem imbecilliorū erumpunt ?
Dum nemo est, qui de suo iudicio dubitet : Ne-
mo est, qui non alios damnet. Invidemus, ma-
ledicimus : Non solum malum malo, sed sæpe
bonum malo pensamus : Et si quis a nobis in
aliquo religionis vel puncto dissidet, eum dam-
namus, & per omnes terrarum angulos linguæ
stylique jaculo petimus, & ferro & flamma &
vndis sævimus, & ex rerū natura indefensos &
inopes tollimus : & nobis non licere quenkam
interficere, dicimus : & tamen Pilato tradimus,
si hunc dimittat, amicū esse Cæsaris negamus :
&

& quod est omnium indignissimum, hæc omnia
CHRISTI nos studio, & jussu, & nomine fa-
cere clamamus, & lupi feritatem agnina pelle
tegimus. O Seculum. Scilicet CHRISTI stu-
dio Sanguinamjeria⁹, qui, ne aliorum sanguis
effundendus esset, ipse suum effudit. CHRISTI
studio zizania extirpabimus, qui ne frumentum
extirparetur, jussit vsque ad messem relinqui
zizania. CHRISTI studio alios persequemur,
qui jussit, ut si nobis feriat mala dextera, ob-
vertamus sinistram, CHRISTI studio infere-
m⁹ alijs malum, qui nobis, ut pro malo bonum
redderemus, præcepit. Vbi erit ergo illa nobis *1. Cor 13*
tantopere commendata charitas, sine qua, licet „
& hominum teneas & angelorum linguas, & „
omnia scias, & fide vel montes transmoveas, & „
omnia tua largiaris, atque a deo tuum ipsum „
corpus comburendum tradas, nihil es? Quod si „
quis de charitate sese jactat, consideret, num „
fruct⁹ charitatis habeat, & ea præstet, quæ cha- „
ritatis esse tradit Paulus. Charitas benigna est, „
inquit: Charitas temeraria non est, non tumet, „
non se gerit turpiter, non sibi ipsi studet, non est „
irritabilis, non male cogitat, non gaudet injusti- „
tia, sed veritate lætatur: Omnia tolerat, om- „
nia credit, omnia sperat, omnia sustinet: Chari- *Rom. 13.*
tas nunquam intercidit. Nunc quidem manet *4.*
fides, spes, charitas: sed harum trium maxima „
est charitas, atque in ea sita est legis perfunctio- „
Denique charitas multitudinem tegit pecca-
torum, eisque medetur. Quod si hodie ea ita re-
frixit, ut in ejus loco regnet odium & tamen
promisit Deus pium illud justumque seculum,
quod supra commemoravi: fatendum omnino
est, multa in oraculis promissa, nondum esse
per-

perfecta. Cujus rei ignorantio in causa est, ut
Dei dona admodum jejuna, exilia, & macra
faciamus: & vatum oracula pleraque inepte, ne
dicam ridicule, interpretemur: dum quæ fu-
tura sunt, & non nisi ab ijs qui vel divinitus,
vel rei eventu sint edocti, possunt intelligi, ea
& sine spiritu declarare conamur, metuen-
tes videlicet, ne quid ignorare videamur. Cum
hæc ita sint, ô Rex, & cum ætas nostra in tanta
adhuc ignorantix caligine cæcutiat, etiam at-
que etiam nobis cavendum esse sentio, ne quid
imprudenter committamus. Quod si quæ sunt
in religionis negotio controversæ) sunt autē
plurimæ) in his sequendum Iudæ Machabæi &
suorum factum judico, qui de ara solidi sacri-
ficii, cum quid statuerent, non haberent, ejus
lapides in monte templi, loco opportuno, posu-
erunt, donec adveniret vates aliquis, qui de ijs
oraculum referret. Aut potius Mosis, cui diser-
tis verbis modo præceptum erat, ut si quis con-
tra legem data opera commisisset, is capiti pœ-
nas daret: & tamen eum qui in die Sabbati lig-
natus erat, interficere noluit, nisi relato super
ea re nominatim oraculo. Et erat Moses fidus
Dei minister, & ejus spiritu non parcé præditus
Ut interim nihil dicam de consilio Gamalielis,
qui ostendit, si ea res ab hominibus esset, disso-
lutum iri: si a Deo est, non posse dissolvi, ne
forte contra Deum pugnetur. Quod si has res
nobis esse certiores putamus, quam illa Mofi
fuit (quando ea sunt tempora, ut nemo se erra-
re putet) at certe non debemus iisdem, & accu-
satores esse, & judices, potiusque parendum est
Paulo, ita præcipienti: *Si quis imbecilla fide est,*
huic

Mach. 4.

44. 46.

Numi 5.

33.

13. 5.

*buis nulla cum animi dubitatione optulaminis. Tu quis es, qui alienum famulum damnas? Suo Domi-
no stat, aut cadit. Consistet autem: potest enim Deus eum stabilire. Tu vero cur tuum fratrem damnas aut tu, cur tuum fratrem despicias? Nostrum quisque causam pro se dicet apud Deum. Quamobrem ne jam damnemus alius alium. Nam si damnabimus, damnabimur, & eadem mensura nobis rependetur. Præstiterit (meo quidem iudicio) Romanorum legem de vindictis sequi, quæ erat huiusmodi. Si quis, qui se hætenus pro libero gessisset, vocabatur in ius ab aliquo, qui eum servum esse assereret interea dum causa pendeat, vindictæ dabantur secundum libertatem: Hoc est, is cuius libertati periculum creabatur, manebat in eadem conditione qua liberi, donec in iudicio plenum factum, ac pronunciatum esset, verum is servus an liber foret. Et merito, Cum enim de eius conditione dubitaretur, si forte liberum esse contigisset, & interea pendente lite serviliter habitus fuisset, facta foret homini libero gravis injuria. At quanto id in capitis causa fieri æquius est? Præsertim in religione, in qua peccatur gravissime.*

Expectemus iusti iudicis sententiam & operam demus, non ut ipsi alios damnemus, sed ut nihil committamus, quamobrem nobis metuenda sit damnatio. Obediamus iusto iudici, & zizania usque ad messem sinamus, ne forte frumentum (dum supra magistrum sapere volumus) extirpemus. Neque enim adhuc ultimus mundi finis est: Neque nos angeli sumus, quibus hæc sit mandata provincia. Adde, quod
absur-

absurdum est , spirituale bellum , terrestribus armis geri. Christianorum hostes sūt vitia, contra quæ virtutibus certandum est, & contrarijs remedijs contraria mala curanda: vt doctrina ignorantiam pellat, injuriam vincat patientia, superbix modestia resistat, pigritiæ opponatur diligentia, contra crudelitatem pugnet clemētia, simulationem prosternat sincera, & se Deo probans religiosa mens, animusque purus, & qui vni Deo placere studeat. Hæc sunt vera Christianæ religionis, & verè victricia arma: non vt carnifici mandetur provincia doctoris, & exteriora poculi prius, quam interiora purgentur. Atque hæc de religione duntaxat a me dici volo. Nam quod ad facinora attinet, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, & hujusmodi reliqua, quæ Deus & puniri iussit, & quo pacto punienda forent, præcepit, ea in controversiam non vocantur. Neque de ijs obscure præcepit Deus, & ad bonorum defensionem pertinent: nisi velimus in nostris cubilibus jugulari, ut quidem nunc sunt tempora. Neque vero periculum est, ne si Magistratus, a Deo, ad bonos defendendos constitutus, aliquem homicidij convictum tollat in crucem, virum bonum interficiat: neque quisquam defendit vnquam homicidium, ne homicida quidem. Sed religionis & intelligentiæ sacrarum literarum longe est alia ratio. Cum sint enim hæc obscure, & sæpe per ænigmata tradita, & de his jam per mille amplius annos disputetur, nec dum componi res potuerit, neque componi absente omnium controversiarum diremptrice, & ignorantix fugatrice Charitate possit: &

ea de

eadē causa innocente sanguine repleta terra sit: debemus profecto (quamvis nobis omnia scire videamur) debemus, inquam, metuere, ne inter latrones (quos merito crucifigimus) etiam CHRISTVM immerito crucifigamus. Et si non modo Turcas, & Iudæos (quorum illi CHRISTVM parum amant, hi etiam capitaliter oderunt) vivere patimur apud nos, verum etiam maledicos, superbos, invidos, avaros, impudicos, ebriosos, & cetera hominum flagitia ferimus, & cum ijs vivimus, epulamur, letamur, debemus saltem communem hunc ærem & spiritum ijs concedere, qui idem CHRISTI nomen nobiscum profitentur, & nemini nocent: Eoque sunt animo, vt mori malint, quam aliud dicere, aut facere, quam quod dici, aut fieri debere arbitrantur. Vt interim non dicam, quod nullum hominum genus minus metuendum sit. Qui enim vitam mavult amittere, quam dicere quod non sentit (peccaret enim, si faceret: & qui cogit, peccare cogit) non est, credo, metuendum, ne is pecunia possit, aut alia re corrumpi.

Atque equidem illud mihi persuasi, nullos esse principibus, & magistratibus obedientiores, quam eos qui simpliciter Deum metuunt; & in eo quod sciunt, fideles sese præstant. Cæterorum quidem obedientia ficta est, neque durat diutius, quam vel metu cogitur, vel utilitate allicitur. Sed qui conscientia ad obediendum impellitur, quique docente Deo didicit magistratibus & potestatibus obediendum esse, etiam iniquis, nedum iustis: hujus veram & æternam esse obedientiam necesse est, quoniam Deus
(qui

(qui ei obedientiæ causa est) verus manet & æternus. Illud quidem (ut ad propositû redeam^s) citra controversiam verum est: Ad præiudicandû properat, cito qui iudicat: Et multos iudicasse poenituit, iudicium suspendisse non poenituit. Et qui ad clementiam propensior est, quam ad iram, is Dei naturam imitatur: Qui cum sciat nos esse fontes, tamé differt sententiam, diu, & expectat, dum fiat vitæ correctio. Qui enim continuo necat, nullum relinquit poenitentiae locum. Quod si quis his contradicere audebit, necesse erit vt fateatur, sanguinem a se oppugnari, à nobis defendi. Vtrius autem facilius futura sit causæ dictio apud iudicem Deum, si quis ignorat: audiat Solomonem ita dicentem: *Impiorum verba insidantur sanguini: At proborum os eum defendit.* Illud perfectum habeo, clementiæ patientiæ, benignitatis, obedientiæ non posse poenitere quenquam, crudelitatis, & temerarij iudicij non posse non poenitere. Quod si illa tutissima via est, hæc periculorum plena: Insanum esse oportet, qui se sciens volensque in pericula præcipitet. Neque vero hæc ideò tibi dico, Rex illustrissime, quod aliquid sinisterum de te acceperimus. Cum sis enim ejus adhuc ætatis, quæ sub tutorum cura custodiatur, tuum ingenium (nobis præsertim, tanto terrarû intervallo disjunctis) cognitum esse non satis potest. Dicunt quidem, qui isthinc veniunt, eam esse tuam indolem ac humanitatem, vt omnia de te sperent optima, quorû nos spei adeo accedimus, vt speremus & optemus etiam optimis (si fieri possit) meliora. Cum igitur videamus, nostra corpora vobis Regibus esse in manum a Deo tradita, vestros

stros autem animos esse in manu Dei : Move-
 mur exemplis, & periculo pro virili parte obvi-
 am ire conamur, malumque nunquam nimis
 maturè declinari posse judicamus. Itaque De-
 um oramus, vobis ut eam mentem iniiciat, ut
 vos de vestris animis (qui in Dei manu sunt)
 tanto magis sitis solliciti, quam ij sunt de suis
 corporib⁹, qui vident suam vitam vobis in ma-
 nu esse positam : Quanto animi interitus gravi-
 or est quam corporis cupimus, inquam, vos es-
 se tales, quales esse jubet Deus his verbis: *Cum Deut. 17*
acciderit regem in regni sui solio federe, hanc 18.
sibi legem a sacerdotib⁹ Levitis in libro exscri- 20
bito, eamque apud se habeto, & legito per om- 22
nem vitam suam, ut discat Iovam Deum suum 24
vereri, curetque ut omnibus verbis huius legis, 26
atque his institutis pareat, ne contra suos san- 28
guineos animo insolescat, neve de disciplina ad 30
dextram aut sinistram defleat, ut diu vivat 32
in regno suo tum ipse, tum eius nati, inter Israe- 34
litas. Item Solomo de bone rege loquens, his 36
verbis: O R A C V L V M habet in labijs Rex, cuius Prov. 16
os crimen in jure non committit. Impie agere, regi- 10.
bus est invisum : Nam Iustitia solum aptum est. 20
Placent regibus iusta labra, & probe loquentes a- 22
mant. Regia bilis, est mortis nuncius, & eam vir sa- 24
piens diluit. In serenitate vultus Regis, vita est, 26
eiusque favor est quedam quasi serotina nubes. Ha- 28
bere sapientiã, est longe præstantius quam aurũ. 30
Est autem sapientiæ caput, Dei metus: qui no- 32
bis debet ob oculos dies noctesque versari, &
ad mala frenum, & ad bona calcar esse.

Hæc habui præsentia, Rex, de quibus te mone-
 rem, non equidem ut vates, non ut missus divi-

nitus: Sed ut vnus de multis, quæ diffidia & li-
tes oderim, & religionem charitate magis, &
animi pietate, quam quæstionibus & rebus ex-
ternis exerceri cupiam. Neque vero me præte-
rit, nihil a me dici, quod non ab alijs ante me
dictum sit. Sed recta quæ sunt, ea & a multis,
& tam diu dici, donec eis pareatur, non est inu-
tile. Accipe igitur, Rex, nostrum hunc laborem
comiter & humanè: Et si vacat (debet autem
vacare) & si placet (debet autem placere) lege
sacras literas animo pio ac religioso; & te ad
regendum regnum se præpara, tanquam
homo mortalis & Rationem redditurus im-
mortali Deo. Opto tibi Mosis clementi-
am, Davidis pietatem, & Salomonis
sapientiam Vale. Basileæ, Men-
se Februario; Anno mille.
simo quingentesimo
quingagesimo
primo.

Amplissimo Consuli, & se-
natui Basiliensi, Dominis suis,
clementissimis, & colendis; Sebas-
tianus Castellio Salutem in
Domino.

Est mihi mei clementissimi Domini, a Mag-
nifico Domino Rectore, & ceteris Ecclesiæ
Doctoribus, & Pastoribus demonstratum; quem-
admodum vobis scriptæ fuerint litteræ, in qui-
bus ego gravissime accusarer; cuius accusationis
partes sunt duæ; Vna ex libro Theodori Besæ
sumpta, altera super mea dialogorum Barnar-
dini Ochini translatione. Ac mihi postulanti, re-
citata est pars illa literarum, in qua ego accusa-
bar, & super ea quid responderem sum interro-
gatus. Respondi petere me, ut si fieri posset, mi-
hi daretur ejus partis exemplum, ut scripto ac-
cusatus, scriptore sponderem. Quod cum sibi,
nisi vestro permissio licere negasset, & alioquin
putarent posse me ad ipsas criminationes, quæ
illis literis allegarentur respondere, sic facere
statui, ut notatis ex illis literis numeris pagina-
rum, in quibus in libro Besæ accusor, vobis ad-
versus illas accusatoris criminationes, quantum
eas recordare & comprehendere possum, hic
paucis respondere, Paratus & ceteras ejusdem
criminationes etiam publico scripto, sicut pub-
lico scripto ab eo accusatus, diluere. Quæro
vos Domini mei clementissimi, ut me dicentem
causam, eo animo audire dignemini, quo ani-
mo se quisque vestrum in simili causa vellet audiri.

Primum crimen est quod sum libertinus, a quo crimine me tam procul abesse, quam cœlum a terra distat constantissime affirmo, & innocentia meę omnia scripta, dicta recte intellecta, & facta mea allego: Itaque ante omnia crimen hoc accusator meus ut probet peto, aut si non probet, calumniatorem eum esse necesse est. Atque insuper se in fontem accusasse non est ei religio: Ipsummet libertinorum heresi affinẽ esse affirmo.

Secundum crimen est, quod sum Pelagianus, & quod gratiam Dei, peccatumque originis negaverim. Ad quod crimen ego idem, quod ad primum respondeo, & ut hoc quoque probet accusator postulo. Nam quod ad Besæ scriptum attinet, in quo hoc ex ijs quę in cap. 7. ad Rom: scripsi probare conatur, dico eum sinistre interpretari scripta mea, & ex ijs ea velle elicere, quę mihi nunquam venerunt in mentem, & hoc publico scripto probare sum paratus.

Tertium crimen est, quod ego sum omnium facinorosorum, hereticorum, adulterorum, furum, homicidarum patronus, & quod eos tutos ab accusatoribus & iudicibus præstare velim: & quod nolim Magistratum ullo modo se negotijs religionis immiscere, & de hoc crimine, idem quod de superioribus respondeo falsissimum esse, & ut id probet accusator postulo. Ego vero me contrarium etiam ex scriptis meis ostensurum esse spondeo. Quinimo si sit opus testibus fide dignis, planum faciam quosdam, qui de Magistratu sinistre sentiebant, sic fuisse ab eo errore opera mea avocatos, ut mihi

confessi sint, me apud eos sola mansuetudine plus effecisse, quam ulli unquam adacti gladii potuissent. Nam de Magistratu omnino idem & semper sensi, & sentio, quod in Sacris literis. Et in Basiliensi confessione habetur: Vide licet. **Es hatt Gott der waerheyt seiner dieneren das schwert / und hoecstein bfferlichen gewalt / zu schirm der gutteren im / raach und straff der bossem bescheiden.** Atque illud addo eum durare oportere etiam tempore novi testamenti, quandiu erunt facinorosi homines, qui sunt puniendi: & qui ei potestati resistit, ordinationi divinæ resistit.

Quartum crimen est quod Castalio sit papista, et blasphemus in gratiam Dei. Et ad hoc crimen idem respondeo, quod ad Superiora: Falsum esse, neque illud ullum unquam mortalium esse probaturum. Nam tantum abest ut sim papista, ut a magnis viris non semel, magna mercede proposita, & jam pridem, & non ita pridem, ut ad ipsos migrarem sollicitatus recusarim. Quod vero in Dei gratiam blasphemum esse dicit, hoc quoque non minus quam illud falsum est. Nam nos gratuito Dei beneficio, per fidem in Christum justificari, & servari: semper & credidi, & docui, & hoc etiam scripta mea palam testantur.

Quintum crimen est, quod Castalio sit Academicus, & quod habeat spiritum Anabaptisticum. Academici erant Philosophi quidam, qui nihil sciri posse dicebant, nihilque affirmabant. Ab

hoc crimine ipsemet Bese, me in hoc ipso libro maxime vindicat : Ideo enim in me toto libro invehitur, quia multa affirmem, quæ ipse a me adfirmari indignatur. Quod vero de spiritu Anabaptistico scribit, qualem spiritum habeant, aut quid de Dei verbo sentiant, aut scribant Anabaptistæ, ipsi viderint. Ego & scripsi, & nunc scribo, & sentio, controversias, quæ sunt inter Theologos de Religione, non posse ex scriptura, nisi simul adsit tum Christi Spiritus, qui mentes aperiat, tum Charitas componi. Atque illud addo nisi operam dederimus, ut charitatem habeamus, futurum esse ut quanto plus literæ habeamus, tanto minus Spiritus habeamus, tantoque magis indies inter nos dissideamus, & indeterius abeamus, neque non insuper aliud Pauli adicio: Si & hominum loquar & Angelorum linguis, neque charitatem habeam, sum æs tinniens aut cymbalum resonans. Et si tantum divinationis habeam, ut omnia arcana, scientiamque omnem teneam, & si adeo omnifim fide præditus, ut vel montes transmoveam, & tamen charitate non sim præditus, nihil sum. Et si omnes meas facultates, in liberalitatem erogem, & si vel meum corpus comburendum tradam, & tamen charitate non sim præditus, nihil proficio. Hæc sunt quæ de Christo, spiritu, & charitate, & scripsi, & scribo, & sentio: ac tantum abest ut hoc crimen reformidem, ut hæc vera esse dicam, pronunciem, clamem, & eventus ipse vera esse, & hætenus docuit, & deinceps docebit: Nam sine Christi spiritu, & charitate, si quis has controversias componere sperat, eum periinde facere dico, ac si velit arenatum

I. Cor.

13.

natum, ex sola arena, atque calce, sine aqua face-
re. Illud addo accutatorem meum hic sibi tri-
plicitet contradicere, nam si sum libertinus,
non possum esse vel Papista, vel Anabaptista,
aut si Anabaptista, nec Papista, nec libertinus
esse possum: quippe cum tres seclē a se invicem,
addo etiam ab Academicorum seclē, sicut ig-
nis ab aqua discrepent, id quod facile proba-
rem, nisi id vestrę prudentię cognitum esse mi-
hi persuaderem.

Sunt & alia mei clementissimi Domini cri-
mina, quę Bese, & Calvinus mihi imponunt,
quorum vnum aut alterum (de quibus vos fa-
cillime, etiam sine mea defensione judicare po-
tessis) obiter dicam. Vnum est, quod Biblia
trantulerim impulsu, instinctuque diaboli. Co-
gitate quam verisimiliter hoc contulerint. Al-
terum est, quod vicini mei ligna herpagone
rapuerim. Hinc cognoscite mei clementissimi
Domini, quales sint accusatores mei. Si enim
eorum accusationi credetis, oportebit non so-
lum me, verum etiam vicinos tunc meos, & pis-
catores multos, aliosque cives Basilienses, for-
tasse plus quam trecentos, mecum dare furti-
punas, quippe qui eadem ligna mecum palam
rapuerint.

Hoc isti cum furtum palam toto orbe publi-
catis libris interpretati sunt, cogitate qua-
les sunt & in cęteris, pręsertim si quem
oderint

oderint, nam mea scripta nihilo candidius profecto sunt interpretati, quam harpagonem. Hęc & huiusmodi multa (quę de me scripserunt) si vult probare meus accusator, prodeat coram vestro Senatu, & coram eodem etiam Germanicis verbis, (utcunque Germanice vix etiam balbutiam) paratus sum causum dicere. Sin malam habet conscientiam, meque putat non sibi privatim, sed illis qui me publicatis libris accusarunt, publicatis libris respondere, & Besam cum hac transfret: interpellare debuisse, scitote mei Clem: de hac re Domini, quo minus id hacten⁹ fecerim, per me non stetisse. Nam & tũ D. Cocceum, & porro cum eo. D. Rectorem. Simonem Sulcerum conveni, & Besam vna cum illis, nisi ad bellũ properans discessisset conventurus fui, & nunc paratus sum ad omnia, quę mihi, illi in suis scriptis imposuerunt crimina, publico scripto respondere: Atque adeo a vobis mei Clementissimi Domini: Ut hoc mihi permittatur, postquã sic accusor, obnixepeto. Aut si hoc non impetro, illud saltem peto, ut si forte respondere non permittatur, tacere non sit fraudi. Quod si sint sibi bene conscij, compareat ipse Besa & Calvin⁹, & omnia quę contra me criminaliteris mandarunt, coram vobis meis Iudicibus probent: Et ego (ut intelligatis quantum meę causę bonitati confidam) si illa probaverint, meum caput ad iustum supplicium ultro offero. Non debent autem, nisi sibi male conscij sint, Basileense tribunal reformidare, qui illa toto mundo publicare non reformidarunt. Spero vos mei Domini: Clementissimi, Dei in hoc negotio vicarios, in

hac

hac causa, sicut hactenus, & in ceterorū, & in
mea ipsius causa fecistis, adhibuitos etiam
eam prudentiam, afflante spiritu veritatis, ut
nihil nisi re probe perspecta pronuncietis.
Magna sunt & potentes adversarij, & accusa-
tores mei, sed & potens est De⁹ (qui personarū
rationem non habens) de folio dei cicit. Ego ve-
ro humilis sum homuncio: sed & humiles res-
picit Deus, & eorum sanguinem (si iniuste fun-
ditur) ulciscitur. Labi facile est, & vulnus vno
momento facile infligit vnus vir malus, quod
deinde centum boni medici multis annis sa-
nare non possunt. O Deus, qui & meum, & ad-
versariorum meorum corda nosti, surge, & ju-
dica causam meam.

Quod ad accusationis partem secundam at-
tinet, videlicet, quod Barnardini Occhini di-
alogos transtulerim, non puto id mihi fraudā
esse debere. Transtuli enim (sicut & alia e-
iusdem opera transtuleram) non ut iudex,
sed ut translator, & ex eiusmodi ope-
ra, ad alendam familiam & quæ-
tum facere solitus: & typo-
graphus librum se dixit
obtulisse, eumque se-
cundum Basileensi-
a instituta fu-
isse censu-
ra appro-
batum.

FINIS

Errata Benevolus Lector sic emendabit.

Litera.	linea.	erratum	correctum.
Folio		Pro	Lege
A. 1.	3.	Proptetereā	Propterea.
	25	concilium	consilium.
A. 1. vers.	20	maximeque	maximisque
A. 2. vers.	17	puem	quem
A. 4.	7. a fin.	istanter-exagitat	instar exagited
A. 5. vers.	1.	fintlos	tinctos
	25	Ictus	Itus (i. e. juris-consultus)
A. 8.	8	tractatus viculi	tractus vincula
A. 8. vers.	11	libris	liberis
	18	ore	re
B. 5.	1.	amor	amantior (Sum)
	12	tamque insultū	tamquam insult-
	19	jaccensū queque	accensū queque
B. 1. vers.	6.	cosoraplixstos	autokatakritos
	8. a fin.	valeant	valeat
B. 2.	7.	modestiam	immodestiam
	16	qum	quum
B. 3.	14	causaque huius-	causam hucus-
		que	que
		paunit. vidio	video
B. 4. verso.	5.	non	nos
B. 5.	16	effutira	effutire
7.	9. a fin	par	per
	4. a fin	habet	habent
B. 7. verso.	12	nihilve	nihilne
C. 1.	1.	perditio	perditum
C. 2.	16	declinantur	declinant
	5. a fin. verri		Verris
C. 2. verso.	9. a fin. quo		quo
C. 3.	13	quie	quia

Litera

Folio	linea	erratum	correctum.
		Pro	Lege
	23.	rītis	ritus.
B. 5.	ult.	sustinebat	sustinebant.
C. 6. verso.	10.	fit.	fit.
	12.	qualis.	qualis.
	21.	magistris.	Magistratus.
C. 7.	15.	veritates.	veritas.
D. 1.	6.	efferveatur	efferveant.
D. 1. verso.	7. a fin.	ovium.	omnium.
D. 2.	16.	manibus	manibus
D. 3.	18.	falicem.	Felicem
D. 3. verso.	3 a fin.	conspētis.	conspētus.
D. 5.	15.	mermes.	mermes.
	19.	palina	palma.
D. 5. verso.	3.	libra.	libera.
	5.	ipse-videtis	ipse-videris.
D. 7. verso.	8.	minus.	minus.
	25.	habeat	habeat.
E. 2. verso.	ult.	fiertes.	fiertes
E. 3.	11.	protervant	protervant.
E. 3. vers.	penult.	Christum.	Christus.
E. 4. vers.	2.	ejecet.	ejecit.
E. 5. vers.	15.	animis.	annus.
E. 6. vers.	4. a fin.	hoc est ho est.	hoc est.
E. 7.	18.	quo	duo.
E. 7. vers.	25.	sumnum.	summum.
F. 1. vers.	19.	Elijnam.	Elijna
F. 2.	5.	gloriatu.	gloriatu
F. 2. vers.	2.	ecclia.	ecclesia
F. 4.	3.	tamque.	tanquam
	13.	levis.	lens
	10. a fin.	discipliam.	disciplinam
P. 5. vers.	1.	peccatum.	peccatum

<i>Verba</i>	<i>Linea</i>	<i>erratum</i>	<i>correctum</i>
<i>Folio.</i>			
F.6.	5. a fin.	<i>Diem.</i>	<i>Diem</i>
4.7. vers.	7. a fin.	<i>sentiam.</i>	<i>sententiam</i>
G.3.	11.	<i>doluisse</i>	<i>diluisse</i>
G.3. vers.	4. a fin.	<i>Elymachus</i>	<i>Symmachus</i>
G.5.	6. a fin.	<i>Vanitates</i>	<i>Vanitatis</i>
G.5. vers.	23.	<i>hominum</i>	<i>hominum</i>
	25.	<i>multa</i>	<i>inulta</i>
G.7.	4.	<i>huc</i>	<i>hac</i>
G.7. vers.	9.	<i>quum</i>	<i>quid</i>
H.1.	13.	<i>Et</i>	<i>Et</i>
H.2. vers.	12	<i>societati</i>	<i>sociatis</i>
H.3.	1.	<i>alios</i>	<i>alias</i>
H.4. vers.	8.	<i>quia</i>	<i>quia</i>
	11.	<i>constituti</i>	<i>constitutæ</i>
	16.	<i>quisque</i>	<i>quicquam</i>
H.7.	11. a fin.	<i>quæ</i>	<i>quod</i>
H.8. vers.	2	<i>verba</i>	<i>verbo</i>
	6.	<i>ideo</i>	<i>ideo</i>
I.1. vers.	3. a fin.	<i>divinip.</i>	<i>divinip.</i>
	ibid.	<i>jur aconstituit</i>	<i>jure constituit.</i>
I.4. verso.	12	<i>indicaverat</i>	<i>indicaverat.</i>
	5. a fin.	<i>lego</i>	<i>longe.</i>
I.5.	23.	<i>citavimus</i>	<i>citavimus.</i>
I.5. vers.	13	<i>contra</i>	<i>contra.</i>
I.6.	2	<i>atque etiam.</i>	<i>etiam.</i>
I.6. vers.	5. a fin	<i>r sinceritatem</i>	<i>sinceritatem</i>
I.7. vers.	1	<i>cujusquam</i>	<i>cujusque</i>
I.8.	7	<i>ideo</i>	<i>ideo</i>
	9 a fin.	<i>beati</i>	<i>beatum</i>
I.8. ver.	23	<i>igitur</i>	<i>propterea</i>
K.1.	6	<i>De astrorum</i>	<i>De astrorum</i>
K.2.	3. a fin.	<i>propigosis</i>	<i>prodigosis</i>

Littera	Linea	erratum	correctum
Folio.			
K.2. ver. 4		Suino	Sumo
K.3	8	habeat, neque	habeat, neque
K.3. vers. 6. a fin.		Christquam.	Christus.
K.4. vers. 1.		Duum	Dominum.
	6.	vearittens	veritatem.
K.5.	7.	Geneve	Vienna.
	13.	fecerit, Et &c.	distingue hoc pæ- to: fecerit, & super, quod commemorat, vel scripserit vel scribendum curaverit: Si eius. Et &c.
	18	euis	capitis.
K.6.	9.	capites	capitis.
K.6. verso. 5.		indices	judices.
K.8.	Pauli.	fidi	fide
K.8. verso. 6.		hominem	hominum
	13	Sertus	Servetus
	19	tenentum	tenentem.
L.1.	10	cum eo	cum.
L.1. verso. 13		est, Paulus certo	distingue est Paulus, certo.
	10. a fin.	reprehendebat	reprehendat.
L.3.	20.	conjuetus	convictus.
	6. a fin.	sint. Sed	distingue sint, sed
	ult.	oportebat	oporteat
L.2. verso. 6. a fin.		inhumanis.	inhumanis
L.3.	12	tam	tamen
L.3. vers. 12.		& faciei	& ignem faciei
	13.	admoneri	admoveri
L.4.	5.	unitates	unitatis.

ibid.

<i>Litteræ</i>	<i>Folio</i>	<i>linea</i>	<i>erratum</i>	<i>correctum</i>
			<i>Pro</i>	<i>Legè</i>
<i>L. 6. vers.</i>		<i>8. a fin.</i>	<i>accidit.</i>	<i>accedit</i>
<i>L. 8</i>		<i>9.</i>	<i>ae purgandi</i>	<i>repurgandi</i>
		<i>ibid.</i>	<i>Si idem</i>	<i>fidem</i>
		<i>19</i>	<i>imposita est</i>	<i>adde Corona</i>
		<i>6 a fin.</i>	<i>ipsa</i>	<i>ipse</i>
<i>M. 4.</i>		<i>1.</i>	<i>nunquam ob</i>	<i>unquam obli-</i>
			<i>literare vi-</i>	<i>terari posse vi-</i>
			<i>deretur</i>	<i>detur</i>
<i>M. 4. verso.</i>		<i>6</i>	<i>si idem</i>	<i>siquidem</i>
		<i>7</i>	<i>necessaria</i>	<i>necessario</i>
		<i>21</i>	<i>ne Ser-</i>	<i>non, ne Ser</i>
<i>M. 5.</i>		<i>14</i>	<i>Pracum</i>	<i>precum</i>
<i>M. 5. verso.</i>		<i>2</i>	<i>nonnulli per</i>	<i>per Gervasianos</i>
			<i>Gervasianis</i>	
		<i>5</i>	<i>in utire</i>	<i>mutire</i>
		<i>8</i>	<i>nullum</i>	<i>ullum</i>
<i>M. 6. verso.</i>		<i>5.</i>	<i>mantise</i>	<i>mantissæ</i>
<i>M. 7.</i>		<i>ult.</i>	<i>(.)</i>	<i>(?)</i>
<i>N. 3. verso.</i>		<i>16.</i>	<i>Apostatos</i>	<i>Apostatas</i>
<i>N. 3.</i>		<i>3</i>	<i>melit</i>	<i>melitus</i>
		<i>4</i>	<i>Adikai</i>	<i>Adikei</i>
		<i>5</i>	<i>nomisei The</i>	<i>nomizei Theous.</i>
		<i>ibid.</i>	<i>ous hou demo</i>	<i>ou daimomake</i>
			<i>nia kena eis</i>	<i>na eisegoumenos</i>
			<i>egou mevos</i>	
		<i>3 a fin.</i>	<i>illis</i>	<i>illic</i>
<i>N. 7. verso</i>		<i>8</i>	<i>ad</i>	<i>ac</i>
		<i>8 a fin.</i>	<i>impræstarent</i>	<i>præstarent</i>
<i>N. 8</i>		<i>5 a fin.</i>	<i>t. nque</i>	<i>tanquam</i>
<i>N. 8. verso.</i>		<i>7 a fin.</i>	<i>spiritum</i>	<i>spiritus.</i>
<i>O. 5</i>		<i>4 a fin.</i>	<i>coluendis</i>	<i>evoluendis</i>

